

Załącznik
do Uchwały Nr/22
Zarządu Województwa Łódzkiego
z dnialutego 2022 r.

Zarząd Województwa Łódzkiego

Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych projektu programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko

Łódź, luty 2022

1. Wprowadzenie

Program regionalny Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 (dalej: FEŁ2027) to kluczowy dokument, który określa strategię wykorzystania środków europejskich przyznanych województwu łódzkiemu w perspektywie finansowej 2021-2027. Aby był on dokumentem odzwierciedlającym potrzeby i oczekiwania mieszkańców regionu, niezbędne jest zaangażowanie przedstawicieli wszystkich środowisk w celu wymiany wiedzy, doświadczeń i informacji, a przede wszystkim otwartej dyskusji na temat przyszłości województwa łódzkiego.

W dniu 30 listopada 2021 r. Zarząd Województwa Łódzkiego podjął uchwałę nr 1121/21 w sprawie przyjęcia projektu programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko celem przedłożenia do konsultacji społecznych, a następnie uchwałą nr 1122/21 z dnia 30 listopada 2021 r. w sprawie rozpoczęcia konsultacji społecznych projektu programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko Zarząd Województwa Łódzkiego skierował projekt dokumentu do konsultacji społecznych. Były to kolejne konsultacje projektu programu. Pierwszą wersję dokumentu poddano wstępnym konsultacjom społecznym w sierpniu i wrześniu 2021 r. W ich wyniku zgłoszono 307 uwag, z których większość znalazła odzwierciedlenie w drugim projekcie FEŁ2027 podlegającym konsultacjom, których dotyczy niniejsze Sprawozdanie.

Proces konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 rozpoczął się w dniu 2 grudnia 2021 r. i trwał do dnia 9 stycznia 2022 r. Głównym celem przeprowadzenia konsultacji było pozyskanie uwag i opinii od jednostek samorządu terytorialnego, partnerów społecznych, gospodarczych, organizacji pozarządowych i mieszkańców województwa łódzkiego co do kierunków wykorzystania środków UE. Konsultacje zaplanowano w taki sposób, aby zaprezentować założenia dokumentu jak największej liczbie interesariuszy oraz umożliwić szeroką debatę publiczną. Konsultacje stały się w ten sposób elementem realizacji zasady partnerstwa.

Niniejsze Sprawozdanie stanowi podsumowanie przebiegu konsultacji społecznych wraz z analizą zgłoszonych uwag, opinii i postulatów, które posłużą do uzupełnienia i modyfikacji FEŁ2027. Obowiązek opracowania niniejszego dokumentu wynika z art. 19a ust. 2 w związku z art. 6 ust. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Przygotowane i ujęte w Tabeli nr 1 odniesienia do uwag i uzasadnienia są aktualne na dzień przyjmowania niniejszego Sprawozdania. Ze względu na wciąż trwające prace nad Umową Partnerstwa (w związku z negocjacjami tego dokumentu z Komisją Europejską) oraz linią demarkacyjną określającą podział wsparcia między programy regionalne i krajowe, a także prowadzone uzgodnienia z Komisją Europejską, dotyczące zapisów dokumentów programowych na lata 2021-2027, projekt programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 może ulegać dalszym zmianom, także w zakresie, do którego odnoszą się uwagi ujęte w Sprawozdaniu.

2. Organizacja i przebieg konsultacji społecznych

2.1. Podstawa prawna

Konsultacje społeczne zostały przeprowadzone na podstawie następujących aktów prawnych:

- art. 41 ust. 1, ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r., poz. 1668, z 2021 r. poz. 1038, 1834).
- art. 19a ust. 1 w związku z art. 6 ust. 4-6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r., poz. 1057).
- art. 54 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2021 r. poz. 2373, 2389).

2.2. Forma organizacji, harmonogram i przebieg konsultacji społecznych

2 grudnia 2021 r. w prasie o zasięgu regionalnym (Dziennik Łódzki), na stronach internetowych <https://rpo.lodzkie.pl/> oraz www.bip.lodzkie.pl, jak również na tablicy ogłoszeń Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego zamieszczono obwieszczenie Zarządu Województwa Łódzkiego o rozpoczęciu konsultacji społecznych projektu programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko. Na stronach <https://rpo.lodzkie.pl/> oraz <https://bip.lodzkie.pl/> został udostępniony projekt programu regionalnego FEŁ2027 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko oraz link do formularza umożliwiającego zgłaszanie uwag do dokumentów.

Uwagi i opinie do projektu FEŁ2027 można było przekazywać drogą elektroniczną za pośrednictwem formularza zgłaszania uwag przez stronę <https://elodzkie.pl>. W przypadku braku możliwości zgłaszania uwag i wniosków drogą elektroniczną, dopuszczono możliwość ich przekazania w formie pisemnej. Analizie podlegały także uwagi zgłoszone mailowo.

W ramach konsultacji społecznych zorganizowano **konferencję otwierającą** konsultacje społeczne (**9 grudnia 2021 r.**), a następnie **9 spotkań konsultacyjnych** w trybie online. Spotkania zorganizowane w dniach 4-5 stycznia 2022 r. miały formę „wysłuchania publicznego” i były nastawione przede wszystkim na aktywność uczestników ze strony społecznej:

- **13 grudnia 2021 r.** – z jednostkami samorządu terytorialnego z Miejskich Obszarów Funkcjonalnych;
- **13 grudnia 2021 r.** – z jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi interesariuszami z obszaru transformacji górnictwo-energetycznej;
- **15 oraz 20 grudnia 2021 r.** – spotkania o charakterze otwartym, przeznaczone dla jak najszerszego grona interesariuszy;
- **4 stycznia 2022 r.** – spotkanie z przedsiębiorcami z województwa łódzkiego;
- **4 stycznia 2022 r.** – spotkanie z innymi partnerami społeczno-gospodarczymi z województwa łódzkiego;
- **4 stycznia 2022 r.** – spotkanie z przedstawicielami uczelni i szkół wyższych;
- **5 stycznia 2022 r.** – spotkanie z jednostkami samorządu terytorialnego oraz z innymi interesariuszami z obszaru transformacji górnictwo-energetycznej;
- **5 stycznia 2022 r.** – spotkanie z młodzieżą z województwa łódzkiego.

Ponadto, projekt FEŁ2027 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko przedstawiono:

- **9 grudnia 2021 r.** na posiedzeniu Łódzkiej Wojewódzkiej Rady Działalności Pożytku Publicznego;
- **16 grudnia 2021 r.** na posiedzeniu Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego oraz
- **20 grudnia 2021 r.** – na spotkaniu dla członków Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020.

W trakcie posiedzeń członkowie ww. gremiów mieli okazję zapoznać się z założeniami dokumentów oraz przedstawić do nich swoje uwagi i propozycje.

2.3 Komunikacja i promocja konsultacji społecznych

Podstawowym kanałem komunikacji o konsultacjach społecznych był internet. Informacja o konsultacjach ukazała się na następujących stronach:

- <https://rpo.lodzkie.pl/>;
- www.bip.lodzkie.pl;
- www.lodzkie.pl;
- www.elodzkie.pl;
- www.ngo.lodzkie.pl;
- www.cop.lodzkie.pl

oraz na ogólnopolskim portalu www.funduszeuropejskie.gov.pl.

Informacje o konsultacjach zamieszczone były na portalu społecznościowym Facebook „Łódzkie informuje o funduszach” poprzez publikację spotów oraz postów informujących o planowanych spotkaniach i trwających konsultacjach (łącznie zasięg informacji to ponad 800 odbiorców) oraz na profilu „Zmieniamy Łódzkie” (informacja o konsultacjach z 10 grudnia 2021 r. z zasięgiem ponad 11 221 odbiorców). Dodatkowo na portalu tym 29 grudnia 2021 r. zamieszczono informację o spotkaniach zaplanowanych na styczeń 2022 r. – informacja ta dotarła do co najmniej 8271 odbiorców. Ostatnie przypomnienie o kończących się konsultacjach projektu programu regionalnego zostało zamieszczone 7 stycznia 2022 r. na profilu „Zmieniamy Łódzkie” w ramach prowadzonej „prasówki” – *Aktualności z Łódzkiego*. Wiadomość ta dotarła do min. 10 177 odbiorców.

Do komunikacji oraz promocji konsultacji wykorzystano także portal społecznościowy Twitter, na którym opublikowane zostały dwie wiadomości – 10 oraz 29 grudnia 2021 r., mające odpowiednio 121 oraz 145 wyświetleń.

Projekt programu regionalnego FEŁ2027 oraz informacje na temat jego konsultacji rozpowszechniane były również za pomocą stacji radiowej o zasięgu regionalnym. 9 grudnia 2021 r. w radiu Parada wyemitowany został materiał radiowy dotyczący rozpoczętych konsultacji programu.

21 grudnia 2021 r. zorganizowane zostało seminarium „Fundusze Europejskie dla Łódzkiego”. Jednym z punktów seminarium była prezentacja, której częścią był zarys nowej perspektywy finansowej w kontekście projektu programu FEŁ2027. Nagranie seminarium dostępne jest na platformie YouTube (min. 199 wyświetleń), jak również na portalu społecznościowym Facebook (ponad 2700 odbiorców).

W celu jak najszerzego dotarcia do mieszkańców województwa łódzkiego oraz zachęcenia ich do udziału w konsultacjach społecznych wyemitowany został spot reklamowy na nośnikach multimedialnych Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej (ŁKA). Informacje te wyświetlane były na 198 monitorach w wagonach kolejowych oraz na 4 ekranach przy kasach biletowych ŁKA od 27 grudnia 2021 r. do 9 stycznia 2022 r. W tym okresie przewieziono około 204 000 pasażerów, a spoty zostały wyświetlane z częstotliwością co 15 minut, co daje około 1248 wyświetleń w okresie emisji (nie licząc pasażerów innych przewoźników, którzy mieli okazję zdobycia informacji o konsultacjach przy kasach biletowych).

Przeprowadzona została również na szeroką skalę akcja mailingowa, której celem było bezpośrednie dotarcie do poszczególnych grup interesariuszy, w tym przedstawicieli

samorządów z terenu województwa łódzkiego (z uwzględnieniem samorządów położonych na obszarze transformacji energetycznej oraz samorządów wchodzących w skład Miejskich Obszarów Funkcjonalnych), organizacji pozarządowych i partnerów społeczno-gospodarczych, szkół i placówek oświatowych oraz Centrów Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego oraz szkół i uczelni wyższych.

Zaproszenia do udziału w konsultacjach wysłane zostały również do członków Regionalnego Forum Terytorialnego Województwa Łódzkiego, Łódzkiej Wojewódzkiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego, Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, Komisji Europejskiej oraz członków Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020. Wysłano również wiadomości do Biura ds. transformacji regionu bełchatowskiego oraz Centrum Obsługi Przedsiębiorcy z prośbą o rozpropagowanie informacji o konsultacjach wśród instytucji i podmiotów współpracujących z tymi podmiotami.

3. Wnioski i najważniejsze zagadnienia poruszane w trakcie konsultacji

3.1 Statystyczne podsumowanie konsultacji społecznych

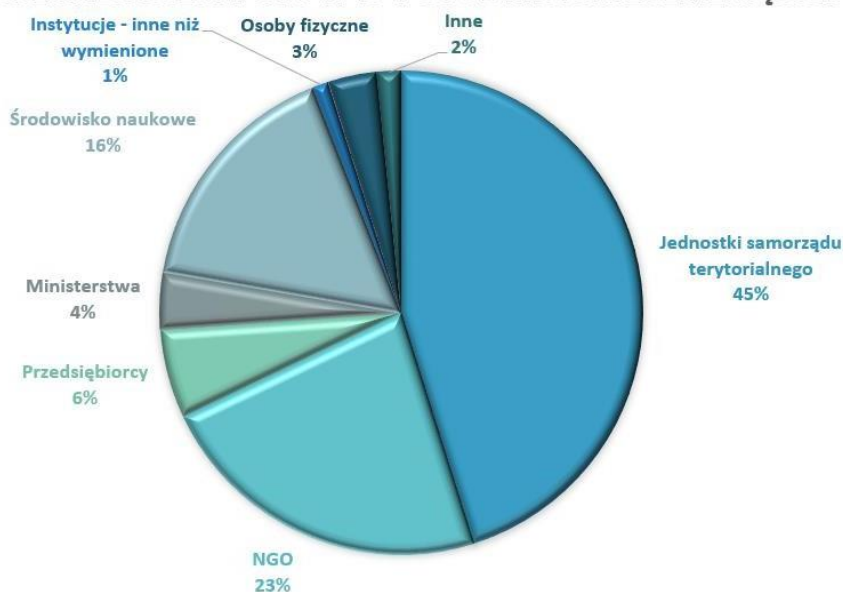
Ogółem w trakcie konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 50 podmiotów zgłosiło 184 uwagi.

Wśród zgłaszających uwagi najliczniejszą grupę stanowili przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, zgłaszając 83 uwagi (45% zgłoszonych uwag). Liczne uwagi do projektu programu zgłosili także przedstawiciele organizacji pozarządowych (42 uwagi, co przekłada się na 23% zgłoszonych uwag), przedstawiciele środowisk naukowych (30 uwag) oraz przedsiębiorcy (11 uwag).

Ponadto 7 uwag zgłosili przedstawiciele ministerstw, 6 uwag zostało zgłoszonych przez osoby fizyczne, zaś inne podmioty niż wymienione powyżej zgłosiły łącznie 5 uwag.

W trakcie trwania konsultacji społecznych nie zgłoszono żadnej uwagi do projektu *Prognozy oddziaływania na środowisko do programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027*.

PODZIAŁ ZGŁOSZONYCH UWAG WG PODMIOTÓW ZGŁASZAJĄCYCH (W %)

3.2 Najważniejsze zagadnienia poruszane w uwagach

Uwagi zgłoszone w ramach konsultacji społecznych były zróżnicowane. Większość z nich dotyczyła rozszerzenia lub doprecyzowania zakresu wsparcia w poszczególnych priorytetach, ale były także uwagi odnoszące się do uzupełnienia katalogu grup docelowych, zwiększenia proponowanej alokacji czy zmian wskaźników. Uwagi zawierały także sugestie zapisów, które mogą zostać wykorzystane na dalszym etapie prac nad dokumentami programowymi na lata 2021-2027.

Zgłaszane uwagi dotyczyły m.in.:

- uwzględnienia w programie wsparcia MŚP m.in. w zakresie realizacji przez nie projektów badawczych, czy promocji przedsiębiorstw z województwa łódzkiego na targach i wystawach zagranicznych;
- wsparcia kanalizacji deszczowej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków;
- możliwości finansowania inwestycji dotyczących bezkolizyjnych skrzyżowań dróg z liniami kolejowymi;
- wspierania inwestycji w infrastrukturę drogową w ramach działań skierowanych na transport niskoemisyjny na obszarach miejskich;
- zakresu i sposobu realizacji usług społecznych skierowanych do osób w kryzysie bezdomności, dzieci i młodzieży;
- procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych, w tym zdrowotnych;
- rozszerzenia katalogu form realizacji usług mieszkaniowych;
- ujęcia w programie wsparcia dla uczelni wyższych i możliwości realizacji przez nie projektów;
- wsparcia infrastruktury sportowej oraz jej wyposażenia;
- uzupełnienia postanowień poszczególnych priorytetów o informacje o trybach wyboru projektów;
- poszerzenia zakresu wsparcia w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Z kolei podczas spotkań konsultacyjnych zgłaszano postulaty dotyczące uwzględnienia w programie wsparcia dla partnerów społecznych, pytano też m.in. o wysokość wkładu własnego, jaki będzie wymagany w projektach i o wsparcie dla Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz Obszaru Transformacji.

Podczas spotkań prowadzonych w formie „wysłuchań publicznych” wiele sugestii i pytań dotyczyło wsparcia przedsiębiorstw, w tym wyodrębnienia osobnych środków lub zorganizowania odrębnych naborów dla MŚP na projekty B+R, by w tym zakresie nie musiały konkurować z dużymi przedsiębiorstwami, finansowania cyfryzacji, OZE, termomodernizacji, zakupu maszyn, urządzeń, kwalifikowania kosztów rozwiązań chmurowych rozliczanych w formie abonamentu, wsparcia dla firm usługowych. Ponadto podkreślono konieczność uwzględnienia wśród typów beneficjentów uczelni. Wskazywano także na konieczność większego zwrócenia w programie uwagi na skutki epidemii COVID-19, szczególnie te dotyczące służby zdrowia oraz lepszego zaakcentowania kwestii profilaktyki cukrzycy typu II, nadciśnienia, chorób nowotworowych.

Wszystkie uwagi poddano wnikliwej analizie z jednej strony pod kątem możliwości uwzględnienia w programie regionalnym, z drugiej zaś identyfikacji tych kwestii, które zostaną wzięte pod uwagę na etapie przygotowywania dokumentów programowych, takich jak szczegółowy opis priorytetów, kryteria wyboru projektów czy zasady kwalifikowalności wydatków.

3.3 Poziomy klasyfikacji uwag

Zgłoszone uwagi poddano szczegółowej analizie i do każdej z nich przygotowano odniesienie wraz z uzasadnieniem.

Przy ocenie uwag i wniosków zgłaszanych w trakcie konsultacji rozróżniono cztery kategorie:

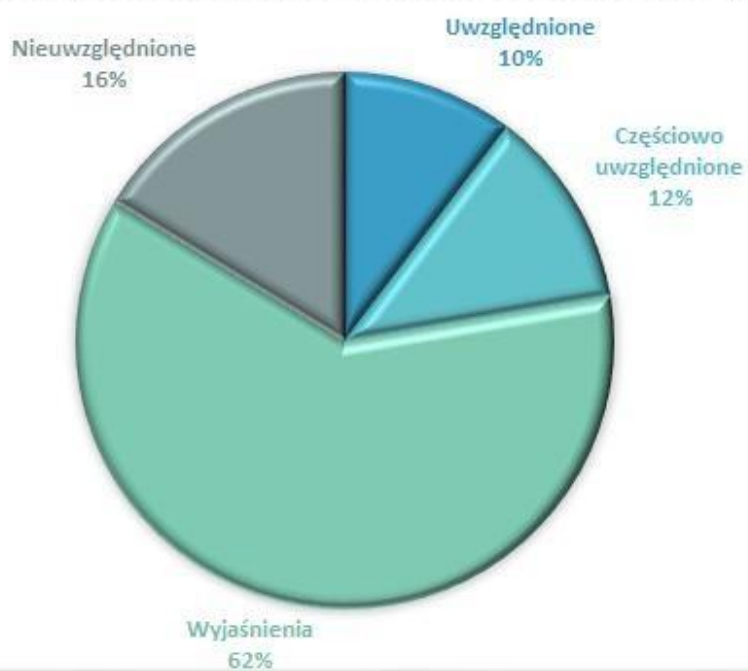
- **uwaga uwzględniona** – propozycja znajdzie swoje odzwierciedlenie w projekcie FEŁ2027 w brzmieniu wskazanym przez zgłaszającego lub oddającym sens uwagi (na odpowiednim do charakteru dokumentu poziomie ogólności);
- **uwaga częściowo uwzględniona** – ze względu na kilka aspektów poruszanych w zgłaszanej uwadze część proponowanych zapisów znajdzie swoje odzwierciedlenie w projekcie FEŁ2027, a część nie lub stanowi wyjaśnienie;
- **wyjaśnienie** – charakter uwagi lub jej treść uniemożliwiają wprowadzenie zmian do projektu FEŁ2027, np. propozycja dotyczyła interwencji przewidzianej dla poziomu krajowego lub program uwzględniał już kwestie ujęte w uwadze, lub uwaga wskazywała na konieczność ujęcia zapisów zbyt szczegółowych, biorąc pod uwagę ogólny charakter dokumentu, jakim jest program regionalny;
- **uwaga nieuwzględniona** – propozycja nie znajdzie swojego odzwierciedlenia w projekcie FEŁ2027.

Spośród wszystkich uwag zgłoszonych w ramach konsultacji społecznych do projektu programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027:

- 19 uwag zostało uwzględnionych;
- 22 uwagi zostały częściowo uwzględnione;
- na 113 uwag odpowiedziano wyjaśnieniem;
- 30 uwag zostało nieuwzględnionych.

Podsumowując, większość ze zgłoszonych w ramach konsultacji uwag zostanie ujęta w kolejnym projekcie FEŁ2027 bądź jest już uwzględniona w aktualnej wersji dokumentu, ponieważ odnosiła się do kwestii mających odzwierciedlenie w treści programu (chodzi o uwagi, na które odpowiedziano wyjaśnieniem).

STRUKTURA ROZPATRZONYCH UWAG DO FEŁ2027 (W %)

Zestawienie uwag i opinii zgłoszonych w trakcie konsultacji społecznych wraz ze stosownymi odniesieniami zawiera Tabela nr 1, stanowiąca załącznik do niniejszego Sprawozdania.

Tabela nr 1 Zestawienie uwag i opinii zgłoszonych w trakcie konsultacji społecznych wraz ze stosownymi odniesieniami

Przy ocenie uwag i wniosków zgłaszanych w trakcie konsultacji rozróżniono pięć kategorii:

- **Uwaga uwzględniona** – propozycja znajdzie swoje odzwierciedlenie w projekcie FEŁ2027 w brzmieniu wskazanym przez zgłaszającego lub oddającym sens uwagi (na odpowiednim do charakteru dokumentu poziomie ogólności).
- **Uwaga częściowo uwzględniona** – ze względu na kilka aspektów poruszanych w zgłaszanej uwadze część proponowanych zapisów znajdzie swoje odzwierciedlenie w projekcie FEŁ2027, a część nie lub stanowi wyjaśnienie.
- **Wyjaśnienie** – charakter uwagi lub jej treść uniemożliwiają wprowadzenie zmian do projektu FEŁ2027, np. propozycja dotyczyła interwencji przewidzianej dla poziomu krajowego lub program uwzględniał już kwestie ujęte w uwadze, lub uwaga wskazywała na konieczność ujęcia zapisów zbyt szczegółowych, biorąc pod uwagę ogólny charakter dokumentu, jakim jest program regionalny.
- **Uwaga nieuwzględniona** – propozycja nie znajdzie swojego odzwierciedlenia w projekcie FEŁ2027.

Lp	Priorytet/Rozdział	Cel szczegółowy	Numer strony	Treść uwagi	Uzasadnienie uwagi	Podmiot zgłaszający uwagę	Odniesienie do uwagi	Uzasadnienie
1	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	1. W zdaniu "Wspierane będą również procesy deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym" proponuje się dopisać „oraz instytucjonalnych form pieczy zastępczej”. 2. Proponuje się dodanie nowego typu przedsięwzięcia: "rozwój miejsc kompleksowego świadczenia usług profilaktycznych z ofertą integracyjną."	ad. 1. W ramach planowanych inicjatyw należy uwzględnić finansowanie działań mających na celu wsparcie procesu deinstytucjonalizacji instytucjonalnych form pieczy zastępczej, takich jak: przekwalifikowanie pracowników, dostosowanie i wykorzystanie infrastruktury form instytucjonalnych na rzecz wsparcia form zdeinstytucjonalizowanych. ad. 2. Należy wspierać różnego rodzaju działania profilaktyczne (np. kluby rodzinne, młodzieżowe, profilaktyki przemocy w rodzinie) z ofertą integracyjną (np. zajęcia sportowe, kulturalne), które będą odpowiadać na potrzeby danej społeczności lokalnej.	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Pkt 1: Zapis zostanie zmieniony pod kątem uwzględnienia uwagi. Pkt 2: Zapisy wskazujące na takie wsparcie znajdują się w CS(I) w opisie i typach projektów.
2	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	59	Nie mamy uwag do sposobu opisu grup docelowych jednak rozumiejąc, że doprecyzowanie zapisów nastąpi w dokumencie szczegółowym dla programu FE, chcielibyśmy zwrócić uwagę na późniejsze zapisy szczegółowe dotyczące wsparcia dla OZE.	Struktura przedsiębiorstw ciepłowniczych pod względem wielkości technicznych, jak i własności, jest bardzo różnorodna. W przeważającej większości przedsiębiorstwa działające na rynku ciepła komunalnego, bez względu na ich wielkość „techniczną”, są przedsiębiorstwami „dużymi”. Wynika to z definicji wielkości przedsiębiorstwa wg rozporządzenia GBER (Załącznik I do ROZPORZĄDZENIA KOMISJI (UE) NR 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r.). W przypadku przedsiębiorstw ciepłowniczych ten warunek jest często spełniony poprzez udziały gmin, które są właścicielami większości podmiotów ciepłowniczych w Polsce, w szczególności tych o małej lub średniej mocy zainstalowanej (ale wg definicji GBER – duże przedsiębiorstwo). Zwracamy uwagę, że gdyby kryterium wielkości zostało zastosowane w stosunku do przedsiębiorstw komunalnych i przedsiębiorstw energetycznych, to wykluczone byłyby również przedsiębiorstwa o niedużej lub średniej mocy zainstalowanej, będące własnością gminy. Wnioskujemy, aby określenie potencjalnych beneficjentów oraz kwalifikujących się do wsparcia typów projektów w szczegółowym opisie do programu FE, było zgodne z podziałem interwencji pomiędzy poziomem regionalnym a krajowym według dokumentu pt. „Linia demarkacyjna - podział interwencji i zasad wdrażania krajowych i regionalnych programów operacyjnych w perspektywie finansowej na lata 2021-2027” (Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, 4.02.2021 r.),	Izba Gospodarcza Ciepłownictwo Polskie Migdałowa 4/22, 02-796 Warszawa, Telefon: 22 644 70 19	WYJAŚNIENIE	Programy regionalne muszą być zgodne z Umową Partnerstwa (UP) oraz linią demarkacyjną, będącą dokumentem uzupełniającym i doprecyzowującym zapisy UP w zakresie podziału interwencji w poszczególnych Celach Polityki wskazanej w UP, pomiędzy programy krajowe i regionalne. Sugestie zawarte w uwadze będą przedmiotem analizy na dalszym etapie prac nad dokumentami programowymi na lata 2021-2027 (w tym Szczegółowym Opiskiem Priorytetów).

					czyli w oparciu o wielkość systemu ciepłowniczego/instalacji, a nie na podstawie kryterium wielkości przedsiębiorstwa. Projekty wytwarzania energii z OZE mają być wspierane z poziomu regionalnego i krajowego (FEnKS) a podział interwencji powinien być określony w oparciu o moc instalacji (w zależności od źródła OZE), bez względu na wielkość przedsiębiorstwa i strukturę własnościową. Zastosowanie innych kryteriów spowoduje, że bez wsparcia pozostaną niektóre rodzaje beneficjentów/projektów.			
3	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	151	1. Proponuje się uzupełnienie zapisu; po drugim akapicie, który kończy się słowami „(...) oraz przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji społecznej rodziny”, proponuje się dodać zdanie: "Działania o charakterze profilaktycznym skierowane do rodzin mają zapobiec umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej i zapewnić mu stabilne, harmonijne warunki rozwoju." 2. Proponuje się zmianę pierwszego zdania w trzecim akapicie - proponowany zapis: "Ponadto wsparcie ukierunkowane będzie na zapewnienie dzieciom w ramach pieczy zastępczej opieki i wychowania w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego." 3. Proponuje się zapis (analogicznie do propozycji zgłoszonej do celu szczegółowego "k") w brzmieniu: „Działania w zakresie usług społecznych będą wynikały z regionalnego planu rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji, opracowanego przez RCPS w Łodzi oraz innych dokumentów	ad. 1. Podkreślenie prymatu działań na rzecz pracy z rodziną biologiczną w celu pozostawienia dziecka w środowisku rodzinnym. ad. 2. Wsparcie dla tworzenia miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych jest niezgodne z zasadą deinstytucjonalizacji. Konieczność usunięcia zapisów mówiących o ukierunkowaniu wsparcia na zapewnienie dzieciom w ramach pieczy zastępczej opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, a także na powstawanie i funkcjonowanie miejsc w tych placówkach, jest niezgodne z zapisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz procesem deinsytucjonalizacji. ad. 3. Konieczne jest zapewnienie powiązania interwencji EFS z realizacją strategicznej polityki społecznej regionu. Regionalny plan rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji ma być właśnie takim dokumentem integrującym działania na rzecz rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizację. Wynika to: (1) z projektu Strategii Rozwoju Usług Społecznych, za którą odpowiada MRIPS i która jest warunkiem koniecznym korzystania ze środków FE na włączenie społeczne, (2) z Rekomendacji MFIPR w obszarze włączenia społecznego. i systemie pieczy zastępczej oraz procesem deinsytucjonalizacji.	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	UWZGLĘDNIONA	Zapisy zostaną zmienione zgodnie z uwagą.

				regionalnych dotyczących usług społecznych.”				
4	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	54	Proponujemy, aby w uszczegółowieniu programu FE, w typach projektów dot. kompleksowej modernizacji energetycznej wraz z instalacją urządzeń OZE oraz wymianą/modernizacją źródeł ciepła albo podłączeniem do sieci ciepłowniczej (obiekty użyteczności publicznej oraz wielorodzinne budynki mieszkalne), uwzględnić projekty polegające na wymianie węzłów cieplnych w termomodernizowanych budynkach i dla tych typów projektów, proponujemy poszerzyć listę beneficjentów o przedsiębiorstwa ciepłownicze, bez względu na ich wielkość i formę własności.	Nasza propozycja wynika z faktu, że w niektórych przypadkach właściciele budynków użyteczności publicznej, wspólnoty lub spółdzielnie mieszkaniowe nie chcą być właścicielami węzłów cieplnych. W takich sytuacjach, brak przedsiębiorstw ciepłowniczych na liście beneficjentów, uniemożliwia pozyskanie przez te przedsiębiorstwa dofinansowania na wymianę węzłów.	Izba Gospodarcza Ciepłownictwo Polskie Migdałowa 4/22, 02-796 Warszawa, Telefon: 22 644 70 19	WYJAŚNIENIE	Zgodnie z zapisami projektu FEŁ2027 w ramach Priorytetu 2 CS (i) wspierane będą inwestycje w zakresie przedsięwzięć termomodernizacyjnych budynków użyteczności publicznej oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych, w których jako element projektu możliwe będzie podłączenie budynku do sieci ciepłowniczej lub chłodniczej. W przypadku podłączenia budynku do sieci ciepłowniczej możliwe będzie dofinansowanie wydatków związanych z montażem węzła cieplnego, o ile pozostanie on własnością wnioskodawcy lub partnera (w przypadku projektu realizowanego w partnerstwie). Wówczas nie wyklucza się możliwości realizacji projektu w partnerstwie z przedsiębiorstwem ciepłowniczym. Ponadto w tym samym celu szczegółowym możliwe będzie także wsparcie sieci ciepłowniczych lub chłodniczych wraz z przyłączeniem do sieci ciepłowniczych lub chłodniczych. W powyższym zakresie wsparcie otrzymać będą mogły przedsiębiorstwa ciepłownicze realizujące projekty związane z budową/modernizacją sieci wraz z niezbędnymi elementami inwestycji, w tym: przyłączami i węzłami ciepłowniczymi, o ile urządzenia te pozostaną własnością wnioskodawcy lub partnera.

5	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	54	Nie mamy uwag do sposobu opisu grup docelowych, jednak rozumiejąc, że doprecyzowanie grup dla „pozostałych przedsięwzięć”, nastąpi w dokumencie szczegółowym dla programu FE, chcielibyśmy zwrócić uwagę na późniejsze zapisy szczegółowe dotyczące określenie beneficjenta i związanej z tym kwalifikowalności typów projektów w kontekście linii demarkacyjnej z programem FEnIKS.	Struktura przedsiębiorstw ciepłowniczych pod względem wielkości technicznych, jak i własności, jest bardzo różnorodna. W przeważającej większości przedsiębiorstwa działające na rynku ciepła komunalnego, bez względu na ich wielkość „techniczną”, są przedsiębiorstwami „dużymi”. Wynika to z definicji wielkości przedsiębiorstwa wg rozporządzenia GBER (Załącznik I do ROZPORZĄDZENIA KOMISJI (UE) NR 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r.). W przypadku przedsiębiorstw ciepłowniczych ten warunek jest często spełniony poprzez udziały gmin, które są właścicielami większości podmiotów ciepłowniczych w Polsce, w szczególności tych o małej lub średniej mocy zainstalowanej (ale wg definicji GBER – duże przedsiębiorstwo). Zwracamy uwagę, że gdyby kryterium wielkości zostało zastosowane w stosunku do przedsiębiorstw komunalnych i przedsiębiorstw energetycznych, to wykluczone byłyby również przedsiębiorstwa o niedużej lub średniej mocy zainstalowanej, będące własnością gminy. Wnioskujemy o określenie potencjalnych beneficjentów oraz kwalifikujących się do wsparcia typów projektów, zgodnie z podziałem interwencji pomiędzy poziomem regionalnym a krajowym według dokumentu pt. „Linia demarkacyjna - podział interwencji i zasad wdrażania krajowych i regionalnych programów operacyjnych w perspektywie finansowej na lata 2021-2027” (Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, 4.02.2021 r.), czyli w oparciu o wielkość systemu ciepłowniczego/instalacji, a nie na podstawie kryterium wielkości przedsiębiorstwa. Zgodnie z podziałem interwencji projekty budowy/modernizacji systemów ciepłowniczych i chłodniczych (sieci), realizowane są w systemach ciepłowniczych o mocy do 5 MW mocy zamówionej, powinny być wspierane z poziomu regionalnego, natomiast o mocy zamówionej powyżej 5 MW – z poziomu krajowego (FEnIKS), bez względu na wielkość przedsiębiorstwa i strukturę własnościową. Zastosowanie innych kryteriów spowoduje, bez wsparcia pozostaną niektóre rodzaje beneficjentów/projektów.	Izba Gospodarcza Ciepłownictwo Polskie Migdałowa 4/22, 02-796 Warszawa, Telefon: 22 644 70 19	WYJAŚNIENIE	Programy regionalne muszą być zgodne z Umową Partnerstwa (UP) oraz linią demarkacyjną, będącą dokumentem uzupełniającym i doprecyzowującym zapisy UP w zakresie podziału interwencji w poszczególnych Celach Polityki wskazanej w UP, pomiędzy programy krajowe i regionalne. Sugestie zawarte w uwadze będą przedmiotem analizy na dalszym etapie prac nad dokumentami programowymi na lata 2021-2027 (w tym Szczegółowym Opistem Priorytetów).
6	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	53	Nie mamy uwag do sposobu opisu wspieranych inwestycji z zakresu „sieci ciepłowniczych lub chłodniczych wraz z przyłączeniem do sieci ciepłowniczych lub chłodniczych celem wyeliminowania punktowych źródeł ciepła”. Jednak rozumiejąc, że doprecyzowanie nastąpi w dokumencie szczegółowym dla programu FE, chcielibyśmy zwrócić uwagę na późniejsze zapisy szczegółowe dotyczące rodzaju wspieranych projektów.	Ograniczanie wsparcia tylko do systemów efektywnych, nie ma już uzasadnienia w warunkach pomocy publicznej, z uwagi na nowe podejście KE do tego zagadnienia potwierdzone w przyjętych przez Komisję Europejską „Wytycznych w sprawie pomocy państwa na ochronę klimatu i środowiska oraz cele związane z energią na 2022 r.”, w którym zapisano, że „jeżeli państwo członkowskie inwestuje w modernizację systemu ciepłowniczego i chłodniczego, nie spełniając przy tym normy efektywności energetycznej, musi zobowiązać się do rozpoczęcia prac służących spełnieniu tej normy w ciągu trzech lat od przeprowadzenia prac modernizacyjnych” (punkt 343, rozdział 4.10 Pomoc na systemy ciepłownicze lub chłodnicze). Podejście to znalazło również potwierdzenie w projekcie rozporządzenia zmieniającego GBER (zmieniony GBER ma wejść w życie na początku 2022 r.), gdzie zgodnie z art. 46 ust. 1a: "Pomoc przyznaje się wyłącznie na budowę lub modernizację systemów ciepłowniczych i chłodniczych, które są lub staną się efektywne energetycznie. Jeżeli w wyniku prac objętych pomocą system nie stanie się jeszcze efektywny energetycznie, dalsze modernizacje wymagane do osiągnięcia standardu efektywności energetycznej, muszą rozpocząć się w ciągu trzech lat od rozpoczęcia prac objętych pomocą." W związku z tym, wnioskujemy, aby w uszczegółowieniu FE nie ograniczać dofinansowania tylko do efektywnych systemów ciepłowniczych, lecz	Izba Gospodarcza Ciepłownictwo Polskie Migdałowa 4/22, 02-796 Warszawa, Telefon: 22 644 70 19	WYJAŚNIENIE	Programy regionalne muszą być zgodne z Umową Partnerstwa (UP) oraz linią demarkacyjną, będącą dokumentem uzupełniającym i doprecyzowującym zapisy UP w zakresie podziału interwencji w poszczególnych Celach Polityki wskazanej w UP, pomiędzy programy krajowe i regionalne. Sugestie zawarte w uwadze będą przedmiotem analizy na dalszym etapie prac nad dokumentami programowymi na lata 2021-2027 (w tym Szczegółowym Opistem Priorytetów).

				W niektórych programach regionalnych pojawia się ograniczenie wsparcia tylko do sieci, które są elementem efektywnych systemów ciepłowniczych. Wnioskujemy, aby takie ograniczenie nie pojawiło się w uszczegółowieniu programu FE dla Łódzkiego.	zaplanowanie wsparcia, które jest zgodne z przepisami o pomocy publicznej, również dla projektów sieci ciepłowniczych, realizowanych w systemach nieefektywnych (pod wyżej wspomnianymi warunkami).			
7	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	146	Proponuje się zmiany w katalogu planowanych typów przedsięwzięć: 1. Zamiast "rozwój usług społecznych" proponuje się zapis „rozwój usług społecznych i rozwiązań mieszkaniowo-usługowych” 2. Zamiast "tworzenie centrów usług społecznych (CUS) i rozwój dostarczanych usług" proponuje się zapis "tworzenie centrów usług społecznych (CUS) i rozwój dostarczanych usług oraz wsparcie istniejących CUS."	ad. 1.Mieszkania z różnymi usługami są specyficzną formą usług, która wymaga integracji polityki mieszkaniowej i polityki społecznej. W kontekście deinstytucjonalizacji usług społecznej ważne jest podkreślenie elementów związanych z rozwojem mieszkalnictwa społecznego. ad. 2.Mimo, że obecnie w województwie łódzkim nie funkcjonuje żadne Centrum Usług Społecznych, to należy zakładać, że będą się pojawiać w trakcie realizacji programu - i dlatego warto dodać taki zapis.	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Pkt 1: Zapisy umożliwiające realizację przedmiotowego wsparcia znajdują się w CS(k) w opisie i typach projektów. Pkt 2: Typ przedsięwzięcia zostanie zmieniony tak, by uwzględnił wsparcie nowych i już istniejących CUS.

8	Priorytet 8 Łódzkie wspiera edukację i kadry	Cel szczegółowy (g) Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	165	Postulujemy uzupełnienie grup docelowych beneficjentów działań o studentów, szczególnie studentów kierunków najważniejszych z perspektywy branż kluczowych (ICT) dla województwa łódzkiego, a także z perspektywy Przemysłu 4.0 i realizację wsparcia studentów tych kierunków w formie comiesięcznych stypendiów.	Uruchomienie systemu zachęt do studiowania kierunków związanych z branżami wysokich technologii, branżami kluczowymi dla województwa łódzkiego oraz dla Przemysłu 4.0 w regionie łódzkim poprzez udzielanie stypendiów na realizację studiów w łódzkich szkołach wyższych. Program taki pozwoli na przyciągnięcie do Łodzi (oraz pozostałych miast województwa łódzkiego) kandydatów na ważne z perspektywy przemysłu kierunki studiów. Zwiększenie liczby chętnych na studia w woj. łódzkim, szczególnie w dobie niżu demograficznego, pozwoli na rekrutację relatywnie lepszych kandydatów (zwiększy się pula osób, spośród których będą rekrutowani studenci), a zachęta w postaci comiesięcznego stypendium pozwoli na uatrakcyjnienie studiowania w regionie łódzkim – miejscu, w którym młodzi ludzie rozpoczynają swoje kariery zawodowe i z którym wiążą swoją przyszłość. Łódź i łódzkie uczelnie, pomimo swojego potencjału, nie są konkurencyjne wobec najbardziej rozpoznawalnych ośrodków akademickich, jak Warszawa, Kraków czy Wrocław i przez to następuje odpływ talentów z województwa łódzkiego poza nasz region. Proponowane działanie stanowi również odpowiedź na bardzo wysokie zapotrzebowanie na specjalistów -szczególnie IT - deklarowane przez łódzkie firmy z branży (ponad 4 tys. osób – od zaraz). Odpowiednia liczba specjalistów na rynku pracy pozwoli na dalszy rozwój branży ICT i budowanie jej przewagi konkurencyjnej w stosunku do innych województw	Politechnika Łódzka, ICT Polska Centralna Klaster	NIEUWZGLĘDNION A	Zaplanowane typy przedsięwzięć w ramach celu szczegółowego (g) wynikają z zapisów Linii demarkacyjnej EFS+ (Podział interwencji i zasad wdrażania krajowych i regionalnych programów operacyjnych w perspektywie finansowej na lata 2021-2027) i nie jest możliwe rozszerzenie wsparcia o nowe przedsięwzięcia. Wsparcie w ramach tego celu kierowane jest do osób dorosłych z własnej inicjatywy zainteresowanych zdobyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem swojego wykształcenia, wiedzy, umiejętności, kwalifikacji ogólnych i zawodowych. Nie jest możliwym uzupełnienie grup docelowych beneficjentów działań o studentów, gdyż zaplanowane typy przedsięwzięć dotyczą zupełnie innej grupy docelowej (zaś proponowana grupa docelowa nie wpisuje się w charakter przewidzianych działań). Wsparcie dla szkolnictwa wyższego planowane jest z poziomu krajowego w ramach celu szczegółowego (f).
9	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	35	Założenia finansowania badań i rozwoju obejmują głównie aktywności w ramach przedsiębiorstw, zupełnie bez wsparcia potencjału uczelni w regionie łódzkim. Warunki płacowe dla młodych pracowników nauki (począwszy od doktorantów) powodują, że bardziej opłacalne dla nich jest przejście do przemysłu, a nie realizowanie swojej aktywności naukowej i rozwojowej w jednostkach publicznych. W nieodległej perspektywie przełoży się to na poważne problemy z kadrą – niewystarczającą liczbę nauczycieli akademickich,	Dla zdecydowanej większości absolwentów studiów wyższych związanych z nowymi technologiami, szczególnie takimi jak informatyka i kierunkami pokrewnymi rozwój kariery naukowej poprzez doktorat na uczelniach jest nieatrakcyjny z przyczyn finansowych. Stawki oferowane przez szeroko pojętą branżę IT są nieporównywalnie większe niż możliwości uczelni. Powiększa się luka pokoleniowa na uczelniach. Istotne jest zachęcenie utalentowanych absolwentów do pozostania na uczelniach w ramach studiów doktoranckich i późniejszej kariery naukowej – brak nowych kadr spowoduje brak zastępowalności nauczycieli akademickich, czyli brak osób, które mogą uczyć kolejne roczniki studentów. Brak kadr spowoduje brak możliwości kształcenia – czyli brak wysoko wykwalifikowanych kandydatów do pracy, niezbędnych dla przemysłu w regionie. Należy rozważyć możliwość uruchomienia finansowania projektów o charakterze grantowym, analogicznych do realizowanego w latach 2004-2006 „Mechanizmu wspierania innowacyjnej działalności doktorantów WIDDOK”. Program taki, współfinansowany ze środków europejskich, pozwoli na wsparcie finansowe dla najzdolniejszych doktorantów, tak aby mogli finansowo „dotrwać” do momentu zadudnienia ich na uczelni.	Politechnika Łódzka, ICT Polska Centralna Klaster	WYJAŚNIENIE	Zapisy projektu FEŁ2027 nie wykluczają możliwości wsparcia jednostek naukowych i uczelni. W zakresie EFRR będą one mogły być beneficjentem programu FEŁ2027 m.in. w Priorytecie 1, celu szczegółowym (i) w zakresie wsparcia publicznej infrastruktury badawczej (zostanie to doprecyzowane na dalszym etapie programowania - podczas opracowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów FEŁ2027). W ramach środków EFS+ nie planuje się odrębnego wsparcia kierowanego do doktorantów, jednak doktoranci chcący podnosić swoje kompetencje, kwalifikacje mogą skorzystać ze wsparcia dla osób chcących podnieść swoje kompetencje w ramach PSF za pośrednictwem Bazy Usług Rozwojowych. Ponadto należy mieć na uwadze, że wsparcie dla uczelni wyższych (w tym

				którzy mogliby kształcić kolejne roczniki studentów. Postulujemy uzupełnienie grup docelowych o „szkoły wyższe i instytutu badawcze” i skierowanie finansowania na realizację badań prowadzonych przez młodych adeptów nauki (szczególnie z obszaru ICT - tj. z branży gdzie szczególnie trudno zatrzymać w uczelniach doktorantów, ze względu na brak konkurencyjnych wynagrodzeń, projektów)				możliwość realizowania doktoratów wdrożeniowych czy rozwój kwalifikacji i kompetencji doktorantów, czy też stypendia naukowe krajowe i zagraniczne, granty badawcze na projekty B+R), zgodnie z zapisami linii demarkacyjnej, planowane jest z poziomu krajowego.
10	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	145	Zamiast „Działania w zakresie usług społecznych będą wynikały z dokumentów opracowanych m.in. przez RCPS w Łodzi.” (tj. przedostatni akapit na str. 145) proponujemy zapis „Działania w zakresie usług społecznych będą wynikały z regionalnego planu rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji, opracowanego przez RCPS w Łodzi oraz innych dokumentów regionalnych dotyczących usług społecznych.”	Obecny zapis powinien być doprecyzowany. Należy wskazać dokument, w którym będą ujęte/zintegrowane kwestie związane z usługami społecznymi i oraz procesem deinstytucjonalizacji usług społecznych - tym dokumentem jest regionalny plan rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji. Obowiązek przygotowania regionalnego planu rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji wynika z projektu Strategii Rozwoju Usług Społecznych (opracowanego przez MFIPR), która to Strategia jest warunkiem podstawowym dla realizacji wsparcia FE w ramach celów dotyczących włączenia społecznego. Proponowany zapis jest również zgodny z Rekomendacjami MFIPR w obszarze włączenia społecznego z lipca 2021.	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	UWZGLĘDNIONA	Dokonana zostanie korekta zapisu zgodnie z zaproponowaną treścią uwagi.

11	Priorytet 8 Łódzkie wspiera edukację i kadry	Cel szczegółowy (g) Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	172	Niezbędne jest podkreślenie znaczenia podnoszenia / rozszerzania kompetencji cyfrowych w ramach wysokich technologii wśród uczestników rynku pracy oraz powiązanie proponowanych programów z rzeczywistymi potrzebami przemysłu w regionie. Dokument powinien zostać silniej powiązany z kluczowymi branżami regionu łódzkiego (m.in. ICT), co pozwoli na większą synergię działań w różnych obszarach, w tym w zakresie edukacji, kształcenia .	Uruchomienie dedykowanego programu szkoleniowego, który umożliwi przebranżowienie się pracowników innych branż w kierunku branż kluczowych (m.in. ICT). Program taki pozostawałby bezpłatny dla uczestników i pozwalał na relatywnie szybkie przebranżowienie i zasilenie lokalnego rynku pracy bardzo poszukiwanymi osobami o niezbędnych kwalifikacjach. Osoby te mogłyby uzupełniać w firmach realizację projektów niewymagających bardzo specjalistycznej wiedzy zdobywanej podczas studiów kierunkowych, jednocześnie realizując niezbędne do wykonania prace i zdobywając zawodowe doświadczenie. Kursy takie mogą stanowić również odpowiedź na potrzeby zmieniającego się rynku pracy i konieczności aktywizacji osób zagrożonych utratą zatrudnienia ze względu na np. automatyzację procesów produkcyjnych czy odejście od paliw kopalnych (w ramach procesu Sprawiedliwej Transformacji).	Politechnika Łódzka, ICT Polska Centralna Klaster	NIEUWZGLĘDNION A	W ramach celu szczegółowego (g) przewidziano wsparcie podstawowych kompetencji, w tym cyfrowych dla grup wykluczonych cyfrowo, zaś grupą docelową przewidzianą do tego typu wsparcia są osoby dorosłe, w szczególności osoby zagrożone wykluczeniem cyfrowym w zakresie wsparcia ich kompetencji. Dodatkowo w ramach tego celu planowane jest wsparcie dla osób, które z własnej inicjatywy chcą podnieść swoje kompetencje lub kwalifikacje realizowane za pośrednictwem systemu BUR. W związku z powyższym wskazane w uwadze wsparcie w zaproponowanym kształcie nie może zostać zrealizowane w ramach celu (g)."Uruchomienie dedykowanego programu szkoleniowego, który umożliwi przebranżowienie się pracowników innych branż w kierunku branż kluczowych (m.in. ICT)" może nastąpić jedynie poprzez umieszczenie go w Bazie Usług Rozwojowych (jako jedna z usług tam dostępnych), w ramach typu przedsięwzięcia pn. usługi rozwojowe w ramach PSF dla osób dorosłych, które chcą z własnej inicjatywy podnieść swoje kwalifikacje/ kompetencje lub przekwalifikować się, w tym wsparcie dla osób z najtrudniejszych grup docelowych - za pośrednictwem BUR.
12	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (h) Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	139	Zwiększenie wartości docelowej wskaźnika „Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych” zgodnie z KPRES.	Wskaźnik „Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych” powinien być zgodny z założeniami projektu KPRES, a wielkość alokacji ma gwarantować możliwość osiągnięcia wskaźnika przy założeniu corocznej indeksacji stawki jednostkowej zgodnie z metodologią przyjętą przez MFIPR. Jednocześnie w alokacji powinny być uwzględnione również środki na działania reintegracyjne, w tym na wsparcie finansowe reintegracyjne, o którym mowa w Rekomendacjach MFIPR z lipca 2021 - w części dokumenty zatytułowanej "5.2 Ekonomia społeczna".	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	WYJAŚNIENIE	Pkt 1: Prowadzone są prace i dyskusje dotyczące KPRES mające na celu rewizję wartości wskaźników dla poszczególnych regionów. Ponadto poziom wskaźnika „Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych” został zaplanowany w oparciu o dotychczasowe doświadczenia Regionu w efektywnym wdrażaniu funduszy europejskich. Alokacja, przewidziana na wsparcie ES, została zaplanowana przy uwzględnieniu realnej do osiągnięcia wartości przedmiotowego wskaźnika. Pkt 2: Założona alokacja uwzględnia również środki na działania reintegracyjne, w tym na wsparcie finansowe reintegracyjne, o którym mowa w Rekomendacjach MFIPR z

								lipca 2021 - w części dokumentu zatytułowanej "5.2 Ekonomia społeczna".
13	Priorytet 10 Pomoc techniczna EFRR	Nie dotyczy	105	Rozszerzyć zapisy wskazujące wprost na wsparcie beneficjentów konkursów otwartych jak również beneficjentów w ramach MOF. Ponadto wnioskujemy wraz z Gminą Mniszków (w ramach partnerskiej współpracy oraz przynależności Gm. Mniszków oraz Gm. Sulejów do MOF) oraz M. Piotrków Tryb. (jako Lider MOF) o zapewnienie w programie regionalnym możliwości korzystania z wszystkich priorytetów przez beneficjentów w konkursach otwartych, bez względu na możliwość korzystania ze wsparcia w ramach ZIT w danym MOF. Wnioskujemy, aby zakres wsparcia w formule ZIT, uwzględniał zarówno: P6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom /Cel szczegółowy (vi) wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych jako i: P5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego /Cel szczegółowy (i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki (...)	Uzasadnieniem uwagi jest planowana, niewystarczająca alokacja środków przeznaczona na ZIT w ramach MOF, która w znacznym stopniu ograniczy możliwość realizacji przedsięwzięć zmierzających do wyrównania dysproporcji regionalnych oraz przedsięwzięć służących zrównoważonemu rozwojowi społecznemu i gospodarczemu przez jst włączonych do MOF, do roku 2027 roku. Ponadto cel szczegółowy (vi) wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych, w Priorytecie 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom, uznano jako analogiczny z zakresem wsparcia w ramach Priorytetu 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego, wskazujemy , że nie jest on analogiczny, ponieważ Priorytet 5 ogranicza się jedynie do terenów miejskich, co dyskryminuje tereny wiejskie , a jst wyklucza ze wsparcia w zakresie kultury, turystyki i innowacji społecznych.	Gmina Sulejów	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu. Nie przewiduje się wykorzystania mechanizmu ZIT w ramach CP4, CS (vi) ze względu na zapisy projektu Umowy Partnerstwa, demarkujące wsparcie między CP4 i CP5 (s. 131): "Inwestycje we wsparcie kultury i turystyki w ramach CP4 będą komplementarne do projektów dotyczących wsparcia kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki w ramach CP5 wynikających ze strategii terytorialnych. Komplementarność między CP4 a CP5 będzie zapewniona w zakresie sposobu wdrażania, celów i właściwości podmiotów odpowiedzialnych za zarządzanie obiektami kultury i turystyki." Wsparcie zaplanowane w ramach projektu programu regionalnego FEŁ2027 w Priorytecie 5, CS (i) nie wyklucza możliwości ubiegania się o dofinansowanie przez podmioty z obszarów wiejskich, czy korzystania przez mieszkańców tych obszarów z rezultatów projektów. Jeżeli bowiem w obszar objęty instrumentem terytorialnym wchodzi obszary miejskie i wiejskie, to te drugie mogą być również objęte wsparciem w ramach Priorytetu 5, CS (i).

14	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (v) Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	70	Biorąc pod uwagę prognozowane dla województwa łódzkiego skutki zmian klimatycznych, zasadne jest uwzględnienie możliwości wsparcia dla przedsięwzięć związanych z zagospodarowaniem wód opadowych dotyczących budowy kanalizacji deszczowej wszędzie tam gdzie istnieje zasadność jej budowy.	Uwzględniając zgłaszane są przez Członków SŁOM potrzeby, zasadnym jest dopuszczenie możliwości realizacji projektów dotyczących systemowego odbioru i oczyszczania wód deszczowych, rozwiązując tym samym problemy w zakresie zagospodarowania wody deszczowej. . Realizacja inwestycji w zakresie budowy systemów zbierania opadów pozwoli na uniknięcie podtopień całych obszarów i odprowadzenie nadmiaru wód opadowych, albo do cieku wodnego, albo wprost do oczyszczalni, gdzie zostanie oczyszczona.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 w ramach celu szczegółowego (v) planuje się wspierać kanalizację deszczową jako element inwestycji zakładającej rozdział kanalizacji ogólnospławnej na sanitarną i deszczową, kładąc główny nacisk na zagospodarowanie wód opadowych w miejscu ich powstawania (wsparcie w celu szczegółowym (iv)). Zgodnie z zasadami horyzontalnymi określonymi w rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 oraz 2021/1058 cele EFRR są realizowane z uwzględnieniem m.in. zasady nie czyni poważnych szkód dla celów środowiskowych. W związku z tym w zakresie gospodarki wodnej, w tym inwestycji w kanalizację, powinny być przede wszystkim wspierane zrównoważone inwestycje, które nie szkodzą dobremu stanowi środowiska oraz uwzględniają skutki zmian klimatu. Inwestycje dotyczące zagospodarowania wód opadowych będą wspierane w ramach celu szczegółowego (iv). Należy mieć jednak na uwadze, że zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce, dofinansowaniem będą objęte działania mające na celu zatrzymanie odpływu wód opadowych w oparciu o naturalne mechanizmy ekosystemowe (nature based solutions). Ponadto Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy wskazuje na zrównoważone rozwiązania, np. zielona infrastruktura, dla zwiększenia retencji wody w miejscu powstania opadu. Dzięki dużej retencyjności terenów zielonych obszary te działają jako naturalne zbiorniki kompensacyjne, retencjonujące wodę w okresie występujących nadmiarów i oddające ją w okresie niedoborów. Dzięki temu tereny zielone sprzyjają zarówno przeciwdziałaniu skutkom suszy, jak i ochronie przeciwpowodziowej.
----	--------------------------------	---	----	--	---	---	-------------	---

15	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (h) Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	136	W części opisowej dot. rozwoju ES - vide: 2.1.7.3.1 Interwencje w ramach funduszy (str. 135 - 136), proponuje się dodać następujące zapisy: 1. Wsparcie będzie realizowane zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej. 2. Wsparcie reintegracyjne będzie realizowane również w formie finansowej.	ad. 1. Obowiązek realizowania wsparcia zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej wynika z projektu zapisów Umowy Partnerstwa. Oznacza to również konieczność powiązania wskaźnika rezultatu „liczba miejsc pracy utworzonych w PS” ze wskaźnikiem z KPRES. ad. 2. Wsparcie reintegracyjne jest bardzo potrzebne przedsiębiorstwom społecznym, a możliwość takiego wsparcia wynika z zapisów Rekomendacji MFIPR w zakresie włączenia społecznego z lipca 2021 - vide: część zatytułowana "5.2 Ekonomia społeczna", str. 17: "We wsparciu dla przedsiębiorstw społecznych należałoby rozważyć wyodrębnienie komponentu wspierającego proces reintegracji w przedsiębiorstwach społecznych." oraz w części zatytułowanej "Rodzaje działań/typów operacji", str. 17: "Śwsparcie realizacji indywidualnego procesu reintegracji do 36 miesięcy; wsparcie to wynosiłoby do 400% minimalnego wynagrodzenia za pracę na jednego pracownika zagrożonego wykluczeniem rocznie zgodnie z realizowanym planem reintegracji; wsparcie to może być realizowane bezpośrednio przez OWES co oznacza, że za usługi płaci OWES, a nie przedsiębiorstwo społeczne. Wsparcie w tym zakresie powinno odnosić się do wydatków niezwiązanych z utrzymaniem miejsca pracy, które są finansowane z dotacji dla PS (w ramach stawki jednostkowej na utworzenie i utrzymanie nowego miejsca pracy)."	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Pkt 1 Prowadzone są prace i dyskusje dotyczące KPRES mające na celu rewizję wartości wskaźników dla poszczególnych regionów. Ponadto poziom wskaźnika „Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych” został zaplanowany w oparciu o dotychczasowe doświadczenia Regionu w efektywnym wdrażaniu funduszy europejskich. Alokacja, przewidziana na wsparcie ES, została zaplanowana przy uwzględnieniu realnej do osiągnięcia wartości przedmiotowego wskaźnika. Pkt 2 Obecne zapisy projektu FEŁ2027 uwzględniają proponowany typ wsparcia w CS(h).
16	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	121	1. Typ przedsięwzięcia "Wsparcie infrastruktury służącej lub mającej służyć prowadzeniu działalności kulturalnej lub turystycznej, w tym inwestycje dotyczące turystycznych szlaków tematycznych lub zagospodarowania rekreacyjnego" dodać przykładowe typy przedsięwzięć 2. Typ przedsięwzięcia "Inwestycje dotyczące nieruchomości zabytkowych, w celu zachowania pełnionych funkcji kulturalnych lub turystycznych, albo nadania im takich funkcji" , dodać lub innych funkcji społecznych 3. Typ przedsięwzięcia "Organizacja ogólnodostępnych wydarzeń kulturalnych, turystycznych lub rekreacyjnych", dodać sportowych lub społecznych	Uzasadnieniem uwagi jest konieczność doprecyzowania typów przedsięwzięć zgodnie z celem szczegółowym w zakresie wzmacniania roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	Gmina Sulejów	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	1. W ramach typu przedsięwzięcia "Wsparcie infrastruktury służącej lub mającej służyć prowadzeniu działalności kulturalnej lub turystycznej, w tym inwestycje dotyczące turystycznych szlaków tematycznych lub zagospodarowania rekreacyjnego" planuje się ująć możliwie najszerszy zakres wsparcia, w związku z czym - ze względu na dużą różnorodność projektów w tym obszarze - niezasadnym wydaje się dookreślanie typów przedsięwzięć w programie. Doprecyzowanie zakresu wsparcia nastąpi w Szczegółowym Opisie Priorytetów. 2. Wsparcie udzielane w ramach Priorytetu 6, CS (vi) ukierunkowane jest, zgodnie z nazwą celu szczegółowego, na wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki. Wsparcie infrastruktury służącej celom społecznym zaplanowano w innych celach szczegółowych w tym priorytecie, w szczególności w celach (ii) i (iii). W związku z tym zaproponowane w uwadze rozszerzenie interwencji na wsparcie infrastruktury związanej z "innymi funkcjami społecznymi" jest niezasadne, gdyż powielałoby przewidzianą już w projekcie FEŁ2027 interwencję.

								3. Zapisy programu zostaną skorygowane poprzez zastosowanie otwartego katalogu możliwych do realizacji wydarzeń.
17	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (ii) Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online	104	Dodać typ przedsięwzięcia "wsparcie przyszkolnej infrastruktury sportowej"	Uzasadnieniem uwagi jest wskazanie wprost infrastruktury sportowej przyszkolnej jako infrastruktury służącej wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia	Gmina Sulejów	WYJAŚNIENIE	Zgodnie z opisem przedsięwzięć w CS(ii) w Priorytecie 6 wspierana będzie edukacyjna infrastruktura towarzysząca, w tym infrastruktura sportowa lub jej wyposażenie. W związku z powyższym dofinansowanie przyszkolnej infrastruktury sportowej będzie możliwe w ramach typu przedsięwzięcia "wsparcie edukacyjnej infrastruktury towarzyszącej".
18	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	98	1. Dodać typ przedsięwzięcia "inwestycje w infrastrukturę sportową, umożliwiającą uprawianie sportów indywidualnych lub grupowych w obiektach sportowych lub na „świeżym powietrzu” służących rozwojowi społecznemu 2. Dodać typ przedsięwzięcia "Inwestycje służące poprawie ładu przestrzennego, wprowadzeniu terenów zielonych do przestrzeni publicznych np. ogrody kieszonkowe lub służących poprawie bezpieczeństwa publicznego"	Uzasadnieniem uwagi jest konieczność rozszerzenia typów przedsięwzięć o inwestycje z zakresu infrastruktury sportowej. Poprawa ładu przestrzennego, w tym zagospodarowanie terenów poprzez wprowadzenie zieleni na tereny wymagające zmiany sposobu zagospodarowania to kolejne konieczne inwestycje. Niezbędne są również inwestycje w przestrzeni publicznej służącej poprawie bezpieczeństwa, w tym dostosowaniu już istniejącej infrastruktury lub budowa nowej dostosowanej dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Proponowane nowe typy przedsięwzięć są zgodne ze SRWŁ 2030	Gmina Sulejów	WYJAŚNIENIE	1. Wsparcie infrastruktury sportowej oraz jej wyposażenia zostało przewidziane w ramach Priorytetu 6, CS (ii) - wsparcie edukacyjnej infrastruktury towarzyszącej, w tym infrastruktury sportowej lub jej wyposażenia. Ponadto planowane jest wsparcie infrastruktury rekreacyjnej w ramach Priorytetu 6, CS (vi) oraz Priorytetu 5, CS (i). Zgodnie z projektem UP (wersja z listopada 2021 r.) wsparcie infrastruktury sportowej możliwe jest jedynie w ramach CP4 (obszar edukacja i kompetencje). 2. Wsparcie projektów związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznych planowane jest w ramach inwestycji związanych z procesem wyprowadzania ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów, opartych na gminnych programach rewitalizacji. Tego typu inwestycje przyczynią się do

								poprawy ładu przestrzennego, wprowadzania terenów zieleni oraz poprawy bezpieczeństwa publicznego. Wprowadzenie dodatkowego typu projektu w tym zakresie wydaje się nieuzasadnione.
19	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (h) Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	136	Proponuje się dopisać w planowanym typie przedsięwzięcia, które zostało wymienione jako pierwsze, tj.: "programy obejmujące instrumenty aktywizacji społecznej, zawodowej, zdrowotnej lub edukacyjnej" dwóch instrumentów: mieszkaniowe oraz kulturalno-rekreacyjne. Wówczas też zapis otrzymałby brzmienie: "programy obejmujące instrumenty aktywizacji społecznej, zawodowej, zdrowotnej, edukacyjnej, kulturalno-rekreacyjnej oraz instrumenty aktywnej integracji związane w poprawą warunków mieszkaniowych."	Warto rozszerzyć katalog możliwych instrumentów aktywizacyjnych o instrumenty mieszkaniowe oraz kulturalno-rekreacyjne, o czym mowa w Rekomendacjach MFIPR dot. obszaru włączenia społecznego (z lipca 2021) - vide str. 12/13: "(...) obok aktywnej integracji społecznej, edukacyjnej, zdrowotnej i zawodowej – dodano jeszcze dwa instrumenty związane z: opoprawą warunków mieszkaniowych (w tym obejmujące drobne wydatki inwestycyjne w mieszkaniach np. związane z poprawą dostępu do bieżącej, ciepłej wody, dostępem do ogrzewania, likwidacją zagrzybienia, wymianą okien, zakupem term, zakupem kuchenki itp.). (...) Działanie to powinno być elementem wsparcia głównego (aktywizacja społeczna) i może być finansowane wyłącznie bezpośrednio przez samego beneficjenta (bez przekazywania środków uczestnikom projektów), który odpowiada za organizację i finansowanie takiego wsparcia np. remont, zakup sprzętu. opoprawą kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego i rekreacji oraz uczestnictwa w kulturze. Instrument ten będzie kierowany głównie do dzieci, ale także do dzieci z rodzinami i opiekunami w celu wzmacniania więzi. Działanie to finansowane będzie jako wsparcie towarzyszące wyłącznie jako element pakietu całościowego wsparcia i finansowane oraz organizowane bezpośrednio przez beneficjenta (bez przekazywania środków uczestnikom projektów)." Poszerzenie katalogu nie oznacza, że te nowe instrumenty będą wykorzystywane w odniesieniu do każdej osoby/rodziny, ale istotne jest to, aby podmioty, które wspierają osoby i rodziny w trudnej sytuacji życiowej, mogły elastycznie dobierać instrumenty aktywizacyjne w zależności od potrzeb konkretnych osób i rodzin.	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Planuje się uwzględnić uwagę w odniesieniu do proponowanych zapisów dot. instrumentów kulturalno-rekreacyjnych. Wsparcie mieszkaniowe zostało przewidziane w cs(k) i cs(l).
20	Priorytet 3 Mobilne Łódzkie	Cel szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	86	Typ przedsięwzięcia "Inwestycje z zakresu niezmotoryzowanego transportu indywidualnego" dodać przykładowe typy przedsięwzięć np. budowa, przebudowa ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą np. miejsca odpoczynku dla rowerzystów, stacje/punkty naprawy rowerów itp.	Uzasadnieniem uwagi jest konieczność doprecyzowania zapisów poprzez wskazanie przykładowych inwestycji w zakresie niezmotoryzowanego transportu indywidualnego	Gmina Sulejów	WYJAŚNIENIE	Opis priorytetu w odniesieniu do Inwestycji z zakresu niezmotoryzowanego transportu indywidualnego wskazuje przykładowe działania mieszczące się w jego ramach ("Rozwojowi zrównoważonego transportu miejskiego sprzyjać będą działania skierowane na wsparcie niezmotoryzowanego transportu indywidualnego w obrębie miast lub ich obszarów funkcjonalnych, dotyczące m.in. infrastruktury niezbędnej do korzystania z form indywidualnej mobilności aktywnej, w tym ruchu pieszego i rowerowego (np. drogi rowerowe, ciągi piesz), jak również infrastruktury niezbędnej do korzystania z komplementarnych form transportu w stosunku do transportu

								publicznego tj. bike sharing.").
								Jednocześnie doprecyzowanie zapisów programu w tym zakresie nastąpi w SZOP lub zasadach kwalifikowalności wydatków.
21	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	80	1. Typ przedsięwzięcia "Inwestycje w zakresie zielono-niebieskiej infrastruktury" dodać przykładowe typy przedsięwzięć 2. Typ przedsięwzięcia : "Tworzenie lub wsparcie centrów ochrony różnorodności biologicznej (np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ogrody tematyczne i edukacyjne, ośrodki rehabilitacji zwierząt chronionych), ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej" dodać do zapisu "ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej" lub innych instytucji prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej np. placówki oświatowe, nadleśnictwa, stowarzyszenia itp. 3. Typ przedsięwzięcia "Inwestycje mające na celu ograniczenie degradacji środowiska przyrodniczego w miejscach wypoczynku, na szlakach turystycznych w tym projekty z zakresu tworzenia i odnowy szlaków turystycznych, oraz promowanie form ochrony przyrody (np. platformy widokowe, ścieżki dydaktyczne (...)) po szlakach turystycznych dodać ścieżkach turystycznych	Uzasadnieniem uwagi jest konieczność doprecyzowania typu przedsięwzięć oraz rozszerzenie możliwości realizacji inwestycji na ścieżkach turystycznych oraz umożliwienie realizacji przedsięwzięć z zakresu edukacji ekologicznej przez różne podmioty działające w tym obszarze	Gmina Sulejów	WYJAŚNIENIE	Ad 1.Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów, ich zdefiniowanie lub ewentualne zawężenie zakresu wsparcia nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach, kwalifikowalności). Ad 2. Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów, ich zdefiniowanie lub ewentualne zawężenie zakresu wsparcia nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027. Obecne zapisy projektu FEŁ2027 nie określają definicji ośrodka edukacji ekologicznej. Ad 3. W związku z toczącymi się rozmowami z Komisją Europejską oraz brakiem ustawowej definicji szlaku turystycznego oraz ścieżki turystycznej w Priorytecie 2 w CS (vii) planuje się przeformułowanie zapisów na bardziej ogólne.

22	Komunikacja i widoczność	Nie dotyczy	1	W dokumencie należy uwzględnić poprawę bezpieczeństwa ruchu kołowego polegającą na budowie bezkolizyjnych skrzyżowań linii kolejowych z drogami publicznymi - tu należy uwzględnić budowę tunelu kolejowego w ciągu drogi krajowej nr 71 tj. ulicy Lutomierskiej w Pabianicach z linią kolejową nr 14 Łódź Kaliska - Tuplice	W Pabianicach są obecnie 4 przejazdy kolejowe na skrzyżowaniach dróg publicznych z linią kolejową, w tym ani jedno nie jest bezkolizyjne. Całe rozwijające się osiedle mieszkaniowe "Zatorze" i strefa przemysłowo - usługowa po północnej stronie linii kolejowej lk14 jest pozbawiona bezkolizyjnego przejazdu. Po uruchomieniu tunelu średnicowego w Łodzi należy oczekiwać znacznego zwiększenia ruchu na lk14, a tym samym "zablokowanie" północnej strony miasta.	Osoba fizyczna	WYJAŚNIENIE	Wsparcie w ramach priorytetu skierowane jest na inwestycje dotyczące infrastruktury wyłącznie dróg wojewódzkich lub lokalnych (ze względu na demarkację wsparcia z finansowania w ramach FEŁ2027 wykluczone są drogi krajowe). Wspierana infrastruktura obejmuje także drogowe obiekty inżynierskie, w tym wiadukty drogowe przebiegające nad liniami kolejowymi. Zakres wsparcia w tym zakresie zostanie doprecyzowany w Szczegółowym Opisie Priorytetów i zasadach kwalifikowalności wydatków. Należy jednocześnie pamiętać, iż droga w ciągu której zlokalizowany jest lub będzie drogowy obiekt inżynierski stanowiący przedmiot projektu musi spełniać warunki wsparcia opisane w FEŁ2027.
23	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (v) Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	70	Rozszerzyć typ przedsięwzięcia: "Inwestycje w zakresie oczyszczalni ścieków komunalnych, w tym wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi" o przydomowe oczyszczalnie ścieków. Wsparcie gospodarki osadami wskazać jako dodatkowe działanie inwestycyjne a nie warunek realizacji inwestycji związanej z budową, przebudową, doposażeniem oczyszczalni ścieków czy też budową przydomowych oczyszczalni ścieków	Uzasadnieniem uwagi jest rozszerzenie możliwości realizacji inwestycji w zakresie gospodarki ściekowej przede wszystkim w zakresie oczyszczalni ścieków oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Gospodarka osadami ściekowymi jako warunek realizacji inwestycji związanych z prawidłowym oraz efektywnym funkcjonowaniem systemu oczyszczania może utrudniać dostęp do środków z programu regionalnego	Gmina Sulejów	NIEUWZGLĘDNION A	W projekcie FEŁ2027 w ramach celu szczegółowego (v) wspierane będą inwestycje w zakresie oczyszczalni ścieków komunalnych, które w największym stopniu przyczynią się do wypełnienia zobowiązań wynikających z Dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej oczyszczania ścieków. Ponadto, zgodnie z zapisami projektu FEŁ 2027 w projektach dotyczących oczyszczalni ścieków komunalnych ważnym aspektem będą działania dotyczące uporządkowania gospodarki osadami ściekowymi, z uwzględnieniem hierarchii sposobów postępowania z osadami ściekowymi. Analiza stanu realizacji KPOŚK wskazuje, że w dalszym ciągu część aglomeracji ma problemy ze spełnieniem wymogów dyrektywy. Dotyczą one wydajności oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, standardów oczyszczania ścieków oraz wyposażenia aglomeracji w systemy zbierania ścieków komunalnych. Wybór projektów z zakresu kanalizacji sanitarnej oraz oczyszczalni ścieków komunalnych (w tym wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi) oparty będzie o Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK). Zgodnie ze stanowiskiem KE w pierwszej kolejności wspierane będą aglomeracje z przedziału 10-15 tys.

								RLM, w dalszej kolejności aglomeracje z przedziału 2-10 tys. RLM. Odpowiednie zapisy w tym zakresie zostaną wprowadzone do FEŁ2027 po ostatecznym uzgodnieniu zapisów Umowy Partnerstwa. Zgodnie z projektem VI aktualizacji KPOŚK w województwie łódzkim 40 aglomeracji nie spełnia warunku dyrektywy 91/271/EWG dotyczącego skanalizowania, w tym: 24 o RLM 2-10 tys. i 16 o RLM powyżej 10 tys. W związku z powyższym, priorytetem będzie wspieranie działań związanych zarówno z budową nowej jak i przebudową i remontem istniejącej infrastruktury dlatego też w związku z ograniczoną pulą środków nie planuje się wspierać w ramach FEŁ2027 przydomowych oczyszczalni ścieków.
24	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	111	Propozycja zmiany zapisu w części zatytułowanej "Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych". Wskazując adresata wsparcia należałoby użyć sformułowania "gminy", a nie tylko miasta średnie i duże, gdyż one stanowią jedynie część gmin i to gmin miejskich. Proponuje się następujące brzmienie tego akapitu: "Wsparcie kierowane do osób starszych będzie udzielane w gminach, w szczególności w miastach średnich i dużych, gdzie postępujący proces starzenia się społeczeństwa skutkuje większym niż na innych obszarach prognozowanym przyrostem wskaźnika obciążenia demograficznego (z powodu wzrostu udziału ludności w wieku	Propozycja zmiany zapisu wynika z potrzeby podkreślenia, że postępujący proces starzenia się społeczeństwa, który powoduje większy przyrost wskaźnika obciążenia demograficznego, w szczególności dotyczy również gmin innych niż duże i średnie miasta.	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	NIEUWZGLĘDNION A	Wsparcie w ramach celu szczegółowego dotyczy całego województwa i żadna gmina nie została z niego wyłączona. Z uwagi na dużą skalę problemów związanych ze starzeniem się społeczeństwa, widocznych zwłaszcza w miastach, zostały one wskazane jako szczególnie ważne do objęcia wsparciem.

				poprodukcyjnym i spadku w wieku produkcyjnym), powodując, że konieczne jest podjęcie działań zwłaszcza w zakresie zapewnienia usług opieki długoterminowej."				
25	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (iv) Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego	64	1. Rozszerzyć typ przedsięwzięcia: "Adaptacja miast do zmian klimatu" poprzez dodanie przykładowych inwestycji zgodnie ze SRWŁ 2030 2. Dodać do typu przedsięwzięcia "Inwestycje w zakresie ochrony przed pożarami lasów" oraz terenów cennych przyrodniczo 3. Typ przedsięwzięcia "Zakup sprzętu do prowadzenia akcji ratowniczych lub usuwania skutków zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii chemiczno-ekologicznych" podzielić na dwa odrębne typy przedsięwzięć: tj . zjawiska katastrofalne oraz osobno poważne awarie chemiczno-ekologiczne	Proponowane doszczegółowienie typu przedsięwzięć lub ich podzielenie wynika z : 1. Konieczność zaplanowania oraz przygotowania inwestycji do realizacji już na etapie programu operacyjnego a nie szczegółowego opisu osi priorytetowych. Jasno sprecyzowane typy przedsięwzięć z ich przykładami pozwolą jst na przygotowanie się na wczesnym etapie do aplikowania o środki z programu regionalnego oraz wybór tych przedsięwzięć, które wynikają z ich strategii lokalnych oraz pozwolą na wybór inwestycji przygotowanych pod względem planistycznym, technicznym oraz dysponowania nieruchomością na cele realizacji projektu. 2. Inwestycje w zakresie ochrony przed pożarami lasów to nie jedynie inwestycje , w które powinny inwestować służby leśne czy też OSP, PSP. to również tereny cenne przyrodniczo, nie zawsze zalesione jak np,. tereny objęte najwyższą formą ochrony przyrody Natura 2000 3. Rozdzielenie typu przedsięwzięć wynika ze specyfiki działania PSP i OSP. Działania w zakresie poważnych awarii chemiczno-ekologicznych prowadzone są przez PSP. OSP natomiast rozszerzyło zakres swojego działania o wsparcie w zakresie walki z pandemią COVID - 19 i warto dodać możliwość doposażenia służb OSP w sprzęt umożliwiający realizację nowych zadań.	Gmina Sulejów	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	1. Przykładowe rodzaje inwestycji zostały przedstawione w opisie przedsięwzięć dla celu szczegółowego (iv), w którym wskazano, że wspierane będą między innymi zrównoważone systemy gospodarowania wodami opadowymi, zielono-niebieska infrastruktura. 2. Typ przedsięwzięcia zostanie rozszerzony o obszary cenne przyrodniczo. 3. Cel szczegółowy (iv) w CP2, wynikający z rozporządzenia 2021/1058 dotyczy wspierania przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, a w związku z tym w projekcie FEŁ2027 przewidziano działania wpisujące się w ten cel. W ramach tego celu nie jest możliwe wspieranie działań związanych z walką z pandemią COVID - 19.
26	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	54	Rozszerzyć typ przedsięwzięcia "Inwestycje w zakresie nowo budowanych pasywnych budynków użyteczności publicznej" o zapis "lub efektywnych energetycznie i procesowo"	Aby wspierać efektywność energetyczną oraz redukcję emisji gazów cieplarnianych nowo budowane budynki użyteczności publicznej nie muszą ograniczać się tylko do budynków pasywnych o ściśle określonych parametrach technicznych czy też związanych z efektywnością energetyczną	Gmina Sulejów	NIEUWZGLĘDNIONA	Wsparcie projektów w zakresie budowy budynków pasywnych nie wyklucza możliwości realizacji inwestycji dotyczących budynków efektywnych energetycznie i procesowo. Aby zapewnić odpowiednią efektywność energetyczną obiektów, konieczne jest zachowanie odpowiednich parametrów, standardów wspieranych budynków, odnoszących się nie tylko do poziomu produkcji energii z OZE, ale też do konstrukcji samego obiektu (np. zapewnienie odpowiedniej szczelności i

								izolacyjności przegród zewnętrznych budynku). Dlatego zasadne jest kierowanie wsparcia unijnego na budowę budynków pasywnych, dla których w dokumentach programowych zostaną określone odpowiednie wymagane parametry dotyczące zużycia energii i zastosowanych rozwiązań budowlanych.
27	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	110	1. Proponuje się korektę zapisu w drugim akapicie, pierwsze zdanie: zamiast "w tym" napisać "a także"; proponowane brzmienie: „Planuje się wsparcie działań prowadzących do rozwoju infrastruktury na potrzeby rodzinnych form pieczy zastępczej, a także rozwój mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej.” 2. Proponuje się dodanie nowego typu przedsięwzięcia: "inwestycje w infrastrukturę służącą wspieraniu rodzin, dzieci i młodzieży, np. placówki wsparcia dziennego, centra dla młodzieży wymagającej resocjalizacji w środowisku zamiast w placówce całodobowej" 3. Należy doprecyzować przedsięwzięcie "inwestycje w infrastrukturę służącą pieczy zastępczej" - proponuje się zapis "inwestycje w infrastrukturę służącą rozwojowi rodzinnych form pieczy zastępczej, natomiast w zakresie inwestycji w infrastrukturę pieczy instytucjonalnej - wyłącznie w zakresie	ad 1. Należy podkreślić potrzebę wsparcia działań prowadzących do rozwoju mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej; to jednakże nie jest element działań na rzecz rozwoju infrastruktury rodzinnych form pieczy zastępczej, lecz stanowi odrębne działanie na rzecz wychowanków pieczy zastępczej (zarówno rodzinnej, jak też instytucjonalnej). Dlatego właściwym sformułowaniem jest "a także" w miejsce "w tym". ad 2. W katalogu nowych typów planowanych przedsięwzięć zabrakło przedsięwzięć, które służą wspieraniu rodzin z dziećmi. ad 3. Dzięki proponowanej zmianie dokument będzie bardziej spójny wewnętrznie; wymienione typy przedsięwzięć będą spójne z opisem inwestycji w tekście - vide: pierwsze dwa akapity na str. 100 "(...) w miejsce placówek opiekuńczo-wychowawczych upowszechniana jest rodzinna piecza zastępcza (w tym rodzinne domy dziecka) i ten kierunek będzie nadal kontynuowany. Nie jest możliwe wspieranie instytucjonalnych form pieczy zastępczej, a jedynie działań wspierających proces deinstytucjonalizacji, które będą prowadzić do ograniczenia liczby dzieci w niej przebywających oraz prowadzących do świadczenia usług o charakterze krótkoterminowym, środowiskowym przed listą planowanych typów przedsięwzięć). Jest to zgodne z nurtem deinstytucjonalizacji i jednoznacznie określa, że nie będą wspierane inwestycje w rozwój placówek całodobowych, długookresowego pobytu dla dzieci przebywających w pieczy zastępczej instytucjonalnej.	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych i Wspólnota Robocza Związku Organizacji Socjalnych	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	1. W opisie celu szczegółowego zostanie dodana treść wskazująca na możliwość realizacji działań w zakresie rozwoju mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniającej się młodzieży przebywającej w różnego rodzaju placówkach całodobowych o charakterze długoterminowym i wychowanków pieczy zastępczej. 2. W opisie celu szczegółowego zostanie dodany typ przedsięwzięć dotyczący wsparcia rodziny przeżywającej trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. 3. Typy przedsięwzięć w ogólny sposób wskazują kierunki wsparcia, a doprecyzowanie zapisów nastąpi w uszczegółowieniu programu na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027. Kwestia wsparcia opieki instytucjonalnej będzie przedmiotem dalszej analizy z uwagi na trwające negocjacje formalne z KE dotyczące Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027 oraz przyszłe negocjacje projektu FEŁ2027.

				działań wspierających proces deinstytucjonalizacji".				
28	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych	42	Rozszerzyć typy przedsięwzięć "1.Przedsięwzięcia za zakresu e-usług publicznych, w tym e-administracji., e-zdrowia, polegające na rozwoju interoperacyjnych elektronicznych usług publicznych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz zapewniających powszechny, otwarty dostęp dla obywateli do usług" poprzez dodanie e- kultura	Zgodnie z celem szczegółowym jakim jest czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych usługi z zakresu e-kultury w czasach ograniczonego dostępu do wydarzeń kulturalnych w siedzibach instytucji kultury w dobie pandemii Covid 19 są zasadne i potrzebne zarówno na szczeblu regionalnym jak i lokalnym.	Gmina Sulejów	UWZGLĘDNIONA	Odpowiednie zmiany wynikające z uwagi zostaną wprowadzone do projektu FEŁ2027.
29	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	53	Czy w planach jest podłączenie nitki sieci ciepłowniczej do osiedli znajdujących się w okolicach centrum np. do x metrów od węzła? Ogólny program przyłączania osiedli jednorodzinnych?	Elektrociepłownia i sieci ciepłne mają największą sprawność. Część mieszkańców Łodzi mieszkając w okolicach centrum przyłączyła by się chętnie do sieci ciepłnej, ale w sytuacji, gdzie sieć ciepłownicza jest wszędzie dookoła, ale najbliższego węzła jest 200-400m, nikt się na to nie decyduje, a każdy indywidualnie odsyłany jest z kwitkiem. I tutaj powstaje problem, gdzie ludzie muszą korzystać z opalania się węglem, ekogroszkiem, drewnem, gazem, powodując produkcję spalin i pyłów oraz CO2 - mieszkając na tyle blisko, gęstej zabudowy, że są odpowiedzialni za złą jakość powietrza w całej okolicy. Jeśli byłby ogólny program ludzie w dużej mierze mogliby się przyłączyć.	Osoba fizyczna	WYJAŚNIENIE	W FEŁ2027 w ramach CP2 CS (i) możliwe jest wsparcie inwestycji w zakresie sieci ciepłowniczych lub chłodniczych. Wskazane w kolumnie "Treść uwagi" pytania zostały skierowane nieprawidłowo, pytania należy zaadresować do podmiotu odpowiedzialnego za planowanie inwestycji w zakresie łódzkiego systemu ciepłowniczego.
30	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (a) Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla	127	W ramach ww.celu wskazano, iż "Wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP i WUP będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym." Brak konkurencji spowoduje spadek jakości udzielanego wsparcia i wydatkowania środków. Zaś w połączeniu z niewydolnością i brakiem kompetencji OHP i PUP (które do tej pory w ogóle nie ukierunkowywały swojego wsparcia np. na	Na podobną uwagę wskazaną w pierwszych konsultacjach wskazali Państwo, iż „Instytucja Koordynująca UP nie dopuszcza możliwości realizacji projektów z zakresu aktywizacji bezrobotnych przez inne podmioty niż PUP i OHP.” Należy jednakże zauważyć, iż konsultacje te powinny zostać wykorzystane także do wykazania i skorygowania niewłaściwych rozwiązań, również jeśli płyną one z błędnych założeń Instytucji Koordynującej UP. Warto, by Zarząd WŁ skonsultował z Instytucją Koordynującą UP negatywne konsekwencje płynące z ograniczenia typów podmiotów realizujących aktywizację zawodową do PUP czy OHP. Należy także podkreślić, iż ograniczenie to nie występuje we wszystkich nowych programach regionalnych. W programach dla województw, jak: lubelskie, lubuskie, czy kujawsko-pomorskie do realizacji aktywizacji zawodowej dopuszczone są praktycznie wszystkie typy podmiotów, a nie tylko instytucje publiczne. Tak daleko idące ograniczenie typów	Good Think Sp. z o.o.	NIEUWZGLĘDNIONA	Ograniczenie wsparcia w ramach CS(a) do projektów PUP, OHP, WUP wybieranych w trybie niekonkurencyjnym wynika z ograniczeń finansowych oraz linii demarkacyjnej. Należy zauważyć, że ponad 96% alokacji przedmiotowego celu ma być finansowane w ramach środków Funduszu Pracy, a więc w ramach projektów PUP. W związku z tym, na pozostałe działania aktywizacyjne pozostaje kwota niecałych 6 mln euro. Poszerzenie grona beneficjentów o inne podmioty stanowiłoby odstępstwo od linii demarkacyjnej, a dodatkowo skutkowałoby obowiązkiem wniesienia

		osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej (EFS)		osoby biernie zawodowo) w średnim terminie skończy się to albo zablokowaniem procesu wydatkowania środków i udzielania wsparcia albo sprzeniewierzeniem tych środków poprzez nieefektywne nimi gospodarowanie. Rozwiązaniem problemu i tak w efekcie będzie dopuszczenie do realizacji ww. działań podmiotów nieinstytucjonalnych. Stąd należy już teraz, kierując się przezornością i doświadczeniami z POKL oraz RPO 2014-2020, wśród typów beneficjentów w ramach ww. celu dopuścić wszystkie podmioty, w szczególności niepubliczne instytucje rynku pracy, takie jak instytucje szkoleniowe wpisane do RIS oraz agencje zatrudnienia wpisane do KRAZ.	beneficjentów jak w woj.łódzkim występuje tylko jeszcze w świętokrzyskim i wielkopolskim. Ograniczenie typów beneficjentów jest skrajnie nieefektywne, niekonkurencyjne, oderwane od rzeczywistych kompetencji i możliwości organizacyjnych, technicznych i kadrowych instytucji takich jak PUP czy OHP. Zdrowa konkurencja wymusza podnoszenie jakości i efektywności, poczynając już od wniosku o dofinansowanie, przez realizację projektu, aż po osiągane rezultaty. Brak konkurencji spowoduje efekty odwrotne na każdym etapie realizacji celu. Prywatne instytucje rynku pracy od czasów POKL mają doświadczone kadry, zasoby techniczne, merytoryczne know-how i wypracowane skuteczne metody rekrutacji i realizacji aktywizacji zawodowej. Za jakość i efektywność wsparcia i gospodarowania środkami odpowiadają swoim prywatnym majątkiem, jak i reputacją. Nie można tego powiedzieć np.o OHP i PUP (które nie posiadają także choćby doświadczenia na rzecz biernych zawodowo,których zgodnie z BAEL w III kw.2021 było w łódzkim aż 827 tys. osób, podczas gdy bezrobotnych 54 tys.)			przez te podmioty wkładu własnego w pełnej kwocie, a więc 15% wartości projektów. Dodatkowo należy zauważyć, że wraz z perspektywą finansową 2021-2027 nastąpiła zmiana w zakresie demarkacji wsparcia uczestników ze względu na status na rynku pracy. Osoby biernie zawodowo będą osobami zaliczanymi do katalogu osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym i ich aktywizacja odbywać się będzie w ramach cs (h), w ramach którego nie planuje się zawężenia grupy beneficjentów. Ponadto w ramach RPO 2014-2020 efektywność realizowanego wsparcia przez PUP-y jest na wyższym poziomie niż niepublicznych instytucji rynku pracy, a co za tym idzie ograniczenie wsparcia aktywizującego osoby bezrobotne do PUP jest jak najbardziej racjonalne. Mając na uwadze powyższe zasadnym jest utrzymanie realizacji projektów wyłącznie przez PUP, OHP i WUP.
31	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (a) Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej (EFS)	127	Uwaga dotyczy części, w której wskazani są Beneficjenci oraz rzekoma wysoka jakość oferowanych usług tj. "Oferowana pomoc będzie obejmowała instrumenty i usługi rynku pracy realizowane przez powiatowe urzędy pracy (PUP) rozliczające swe działania w oparciu o stawkę jednostkową dotyczącą doprowadzenia do zatrudnienia osób aktywizowanych i ochotnicze hufce pracy (OHP) oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi (WUP). Ponadto, aby zwiększyć efektywność podejmowanych działań, szczególny nacisk zostanie położony na	Warto zauważyć, że przeznaczenie środków tylko i wyłącznie do wykorzystania w trybie niekonkurencyjnym dla PUP, OHP i WUP jest rozwiązaniem dalece nieefektywnym i oderwanym od rzeczywistości realizacji projektów finansowanych z UE. Doświadczenia wypracowane już w perspektywie finansowania na lata 2014-2020 i wcześniej w POKL pokazały, że poszerzony katalog Beneficjentów o m.in. agencje zatrudnienia, instytucje szkoleniowe czy organizacje pozarządowe jest rozwiązaniem, które w pierwszej kolejności miało na celu dotarcie do jak najszerzej liczby osób potrzebujących wsparcia w zakresie zatrudnienia (w tym samozatrudnienia), a także zwiększenie efektywności w tym zakresie-co, de facto, zostało osiągnięte.Warto zauważyć, że Komenda Główna Ochotniczych Hufców Pracy do tej pory realizowała projekty w ramach POWER z działania 1.3. Wsparcie osób młodych..., natomiast sam WUP do tej pory nie realizował projektów, pełnił rolę Instytucji Pośredniczącej, specjalizował się raczej w kontroli projektów realizowanych przez inne podmioty. Trudno wyobrazić sobie, że nawet przy planowanym rozszerzeniu grupy docelowej o młodzież powyżej 15 r.ż. oraz osoby ubogie pracujące i osoby zatrudnione na umowach cywilnoprawnych dobrze realizowane będą projekty tylko przez PUP-y (29 jednostek), WUP i OHP. Istnieje zagrożenie, że środki te wydatkowane będą nieefektywnie i niegospodarnie,a tym samym nie będzie widać rezultatów prowadzonych działań w dłuższej perspektywie. Zatem zasadne wydaje się poszerzenie katalogu beneficjentów i wykorzystanie już sprawdzonej formuły trybu konkursowego. Dotychczasowe doświadczenia wskazują także, że instytucje publiczne nie wykazywały	Osoba fizyczna	NIEUWZGLĘDNION A	Ograniczenie wsparcia w ramach CS(a) do projektów PUP, OHP, WUP wybieranych w trybie niekonkurencyjnym wynika z ograniczeń finansowych oraz linii demarkacyjnej. Należy zauważyć, że ponad 96% alokacji przedmiotowego celu ma być finansowane w ramach środków Funduszu Pracy, a więc w ramach projektów PUP. W związku z tym, na pozostałe działania aktywizacyjne pozostaje kwota niecałych 6 mln euro. Poszerzenie grona beneficjentów o inne podmioty stanowiłoby odstępstwo od linii demarkacyjnej, a dodatkowo skutkowałoby obowiązkiem wniesienia przez te podmioty wkładu własnego w pełnej kwocie, a więc 15% wartości projektów. Dodatkowo należy zauważyć, że wraz z perspektywą finansową 2021-2027 nastąpiła zmiana w zakresie demarkacji wsparcia uczestników ze względu na

				wysoką jakość oferowanych usług. Wsparcie będzie dopasowane do aktualnych potrzeb lokalnych rynków pracy, głównie poprzez efektywną współpracę z pracodawcami i innymi partnerami." a także informacji o wyborze projektów w trybie niekonkurencyjnym, tj. "Wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP i WUP będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym."	zbyt dużego zainteresowania ubieganiem się o fundusze unijne, a często ich projekty były oceniane przez WUP w Łodzi niżej, niż podmiotów prywatnych. W ramach CS (h) sama IZ dostrzega i podkreśla korzyści płynące z szerokiego katalogu beneficjentów i współpracy między nimi, dziwi więc że nie dostrzega tego w ramach niniejszego celu.			status na rynku pracy. Osoby bierne zawodowo będą osobami zaliczanymi do katalogu osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym i ich aktywizacja odbywać się będzie w ramach cs (h), w ramach którego nie planuje się zawężenia grupy beneficjentów. Ponadto w ramach RPO 2014-2020 efektywność realizowanego wsparcia przez PUP-y jest na wyższym poziomie niż niepublicznych instytucji rynku pracy, a co za tym idzie ograniczenie wsparcia aktywizującego osoby bezrobotne do PUP jest jak najbardziej racjonalne. Mając na uwadze powyższe zasadnym jest utrzymanie realizacji projektów wyłącznie przez PUP, OHP i WUP.
32	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	62	W przewidzianych środkach dotacji energetyka wiatrowa ma przewidziane 10 razy mniej funduszy niż energetyka słoneczna, dlaczego wsparcie dla rozwijających się gałęzi jest tak bardzo zróżnicowane? Z czego wynika tak niski poziom wsparcia dla energetyki wiatrowej? Czy dodatkowa pula środków nie powinna być przeznaczona na digitalizację, monitoring, działania optymalizacyjne istniejących instalacji (strojenie turbin tzw. retrofitting, poprawianie aerodynamiki, poprawianie efektywności energetycznej), działania naprawcze, rozwój cyfrowych rozwiązań w energetyce wiatrowej, zbieranie i analizowanie danych (digital twin, big data, IoT, 5G), automatyczny pomiar wpływu na otoczenie.	Rozwój energetyki wiatrowej jest bardzo ważny, ponieważ ok. 50% energii do 2050r. ma być wytwarzane właśnie z wiatru. Odpowiednie wsparcie istniejących lub przygotowanie pod nowe inwestycje, mapowanie zasobów, określenie obszarów o najlepszych warunkach, pozwoli na przygotowanie regionu do stałej obecności energetyki wiatrowej. Obecnie wiele inwestycji jest wstrzymanych/zawieszonych przez wprowadzone prawo ograniczające tzw. ustawa 10H. Dlatego wielu inwestorów/operatorów turbin wiatrowych, stara się utrzymać maszyny w jak najlepszej kondycji, szukając także rozwiązań pozwalających na poprawienie ich efektywności i zwiększenia niezawodności i możliwości produkcyjnych. Odpowiedni monitoring zbieranie danych z turbin pozwala, także uniknąć kosztownych napraw i przestojów. Ilość wyzwań, przed którymi obecnie stoi polska energetyka wiatrowa jest ogromnym polem doświadczalnym do wdrażania innowacyjnych rozwiązań inżynierskich i informatycznych.	WindTAK sp. z o.o.	WYJAŚNIENIE	Przy szacowaniu alokacji wzięto pod uwagę m.in. doświadczenia z naborów wniosków o dofinansowanie w zakresie OZE ogłoszonych w perspektywie 2014-2020, z których wynika, że zdecydowanie największe zapotrzebowanie dotyczyło energii odnawialnej słonecznej. Jeśli podczas wdrażania programu okaże się, iż potrzeby w pozytywnie ocenionych wnioskach o dofinansowanie w zakresie energii odnawialnej wiatrowej będą znacznie przewyższały dostępną alokację na kod, zostanie rozważone przeniesienie środków z innych zakresów tematycznych. Sugestie zawarte w uwadze będą przedmiotem analizy na dalszym etapie prac nad dokumentami programowymi na lata 2021-2027 - podczas prac nad katalogiem wydatków kwalifikowalnych związanych z realizacją projektu.

33	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	53	Jeśli jest planowane energooszczędne oświetlenie czy w wytycznych cs znajdują się zapisy dotyczące audytu pomiarów i monitoringu niezbędnego oświetlenia na ulicach i budynkach użyteczności publicznej, ochronie ciemnego nieba, optymalizacji systemu oświetleniowego i minimalizacji zanieczyszczenia światłem regionie.	Aktualne badania naukowe pokazują, że zbyt jasne i niebieskie oświetlenie nocne wpływa negatywnie na zdrowie i jakość życia ludzi, zwierząt i roślin, zaburzając ich naturalny cykl dobowy. Dodatkowo najnowsze trendy w miastach w Europie, ale także w Polsce dążą do wymiany na źródła światła LED oraz do ograniczenia nadmiernego oświetlenia (ochrony ciemnego nieba), sterowaną redukcję oświetlenia (czasowe wyłączenie lub przyciemnianie światła w godzinach najmniejszego lub braku ruchu) głównie ze względu na koszty energii elektrycznej. Często źle zaprojektowane oświetlenie świeci ludziom uporczywie w okna lub część oświetlenia jest skierowane bezpośrednio w górę stanowiąc spore zanieczyszczenie światłem np. źle zaprojektowane oświetlenie fasad, złe ustawienie lampy lub użyta nieodpowiednia oprawa oświetleniowa).	Osoba fizyczna	WYJAŚNIENIE	Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów, ich zdefiniowanie lub ewentualne zawężenie zakresu wsparcia nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach, kwalifikowalności). Sugestie zawarte w uwadze będą przedmiotem analizy na dalszym etapie prac nad dokumentami programowymi na lata 2021-2027 (w tym Szczegółowym Opisem Priorytetów).
34	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (iii) Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne	35	Czy w projekcie znajdują się zapisy dotyczące wsparcia MŚP w zakresie badania aktualnego stanu techniki i ochrony praw autorskich, przygotowania dokumentacji patentowej i zgłoszenia wniosku patentowego (patenty, wzory użytkowe i przemysłowe, know-how).	Ochrona praw autorskich jest bardzo ważna, a badanie stanu techniki i przygotowanie wniosku patentowego jest bardzo czasochłonne i kosztowne. W znacznej mierze dzięki ochronie prawnej swojego pomysłu, lokalne przedsiębiorstwa mogą budować swoją wartość i innowacyjność. Jeśli nie w tym priorytecie dobrze, żeby wsparcie w tym obszarze znalazło się w ramach projektu.	WindTAK Sp. z o.o.	WYJAŚNIENIE	Zapisy projektu FEŁ2027 nie wykluczają możliwości wsparcia określonego w uwadze, zostanie to jednak doprecyzowane na dalszym etapie programowania - podczas opracowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów FEŁ2027 oraz zasad kwalifikowalności.
35	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (a) Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej (EFS)	126	Wprowadzenie możliwości realizacji projektów z zakresu aktywizacji bezrobotnych przez inne podmioty niż WUP, PUP i OHP.	Instytucje rynku pracy i organizacje pozarządowe, które w ramach obecnej perspektywy z powodzeniem wspierały osoby pozostające bez zatrudnienia w projektach z Poddziałania VIII.2.1, VIII.2.2, VIII.3.1 VIII.3.4, powinny mieć możliwość kontynuowania tych działań także w perspektywie 2021-2027. Wiele tego rodzaju podmiotów zdobyło bogate doświadczenia, wypracowało szereg rozwiązań mogących zwiększyć efektywność realizowanego wsparcia, zaangażowało wykwalifikowaną kadrę do realizacji zadań z zakresu aktywizacji osób bezrobotnych, a mimo posiadanych zasobów, wiedzy, kompetencji i doświadczenia zostaje w tym momencie pozbawione możliwości ubiegania się o dofinansowanie. W wyjaśnieniu dotyczącym uwagi odnoszącej się do ww. kwestii, opublikowanym w Raporcie z przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu programu regionalnego „Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027” zamieszczono informację, z której wynika, iż „Instytucja Koordynująca UP nie dopuszcza możliwości realizacji projektów z zakresu aktywizacji bezrobotnych przez inne podmioty niż PUP i OHP.”. Powyższego nie potwierdzają projekty programów regionalnych innych województw, w których to wsparcie skierowane do osób bezrobotnych może być realizowane także przez inne instytucje. Np. w projekcie programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 w Priorytecie VIII Zaspokajanie potrzeb rynku pracy - Celu szczegółowym 4(a) (EFS+) poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej, w KATALOGU BENEFICJENTÓW	Stowarzyszenie	NIEUWZGLĘDNION A	Ograniczenie wsparcia w ramach CS(a) do projektów PUP, OHP, WUP wybieranych w trybie niekonkurencyjnym wynika z ograniczeń finansowych oraz linii demarkacyjnej. Należy zauważyć, że ponad 96% alokacji przedmiotowego celu ma być finansowane w ramach środków Funduszu Pracy, a więc w ramach projektów PUP. W związku z tym, na pozostałe działania aktywizacyjne pozostaje kwota niecałych 6 mln euro. Poszerzenie grona beneficjentów o inne podmioty stanowiłoby odstępstwo od linii demarkacyjnej, a dodatkowo skutkowałoby obowiązkiem wniesienia przez te podmioty wkładu własnego w pełnej kwocie, a więc 15% wartości projektów. Dodatkowo należy zauważyć, że wraz z perspektywą finansową 2021-2027 nastąpiła zmiana w zakresie demarkacji wsparcia uczestników ze względu na status na rynku pracy. Osoby bierne zawodowo będą osobami zaliczanymi

					wskazano m.in. podmioty ekonomii społecznej, agencje zatrudnienia, instytucje szkoleniowe. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku chociażby województwa kujawsko-pomorskiego czy lubuskiego.			do katalogu osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym i ich aktywizacja odbywać się będzie w ramach cs (h), w ramach którego nie planuje się zawężenia grupy beneficjentów. Ponadto w ramach RPO 2014-2020 efektywność realizowanego wsparcia przez PUP-y jest na wyższym poziomie niż niepublicznych instytucji rynku pracy, a co za tym idzie ograniczenie wsparcia aktywizującego osoby bezrobotne do PUP jest jak najbardziej racjonalne. Mając na uwadze powyższe zasadnym jest utrzymanie realizacji projektów wyłącznie przez PUP, OHP i WUP.
36	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmocnienie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	45	Wnoskujemy o zwiększenie kwoty środków przeznaczonych na realizację celu szczegółowego 2.1.1.1 poprzez przesunięcie z pozostałych celów szczegółowych albo z innych priorytetów. Środki przeznaczone na cel 2.1.1.1 powinny wynosić co najmniej 30% ogółu środków przypisanych do priorytetu 1.	Naszym zdaniem podział środków na poszczególne cele szczegółowe w ramach Priorytetu 1 (Innowacyjne Łódzkie) nie odzwierciedla wagi poszczególnych celów dla rozwoju innowacyjności w regionie. Kluczem do innowacyjności jest prowadzenie prac badawczo-rozwojowych oraz tworzenie mechanizmów efektywnej komercjalizacji wyników tych prac. Tymczasem na cel szczegółowy związany z rozwijaniem zdolności badawczych i innowacyjnych (cel 2.1.1.1) przeznaczono zaledwie ok. 14 % ogółu środków alokowanych do priorytetu 1. Biorąc pod uwagę dość szeroki wachlarz typów przedsięwzięć i rodzajów interwencji (od wsparcia infrastruktury badawczej poprzez projekty B+R po rozwój współpracy z przedsiębiorcami), może się okazać, że jest to kwota mocno niewystarczająca. Widać to już po zaproponowanym podziale środków na różne rodzaje interwencji. Okazuje się, że na niektóre z nich przeznaczone są kwoty nie przekraczające 100 tys. EUR, które mogą wystarczyć na realizację tylko 1-2 projektów. Analiza podziału kwot wskazuje, że będą one dalece niewystarczające, aby osiągnąć realną zmianę w zakresie zdolności badawczych i innowacyjnych podmiotów z woj. łódzkiego.	Instytut Technologii Bezpieczeństwa "Moratex"	NIEUWZGLĘDNION A	Budżet został podzielony na podstawie doświadczeń z poprzedniej perspektywy 2014-2020 i zainteresowania konkursami na określone cele, przy uwzględnieniu zasad koncentracji tematycznej oraz wydatków na klimat i środowisko w perspektywie 2021-2027. Z uwagi na powyższe oraz ograniczony budżet projektu FEŁ2027 nie planuje się na chwilę obecną zwiększenia środków w tym zakresie.
37	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmocnienie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	35	Jako grupa docelowa celu szczegółowego 2.1.1.1 wskazane zostały wyłącznie przedsiębiorstwa. Proponujemy rozszerzenie grupy docelowej o jednostki naukowe oraz uczelnie.	Opisywane w tym celu szczegółowym typy przedsięwzięć oraz rodzaje interwencji wskazują na taki typ wsparcia, który kierowany będzie nie tylko do przedsiębiorstw, ale też do instytucji zajmujących się w pierwszej kolejności działalnością badawczo-rozwojową. Wspierana ma być m.in. infrastruktura badawcza w publicznych organizacjach badawczych i instytucjach szkolnictwa wyższego. Dlatego wnioskujemy, aby tego typu organizacje i instytucje wpisane zostały jako grupa docelowa. Zwracamy uwagę, że w dotychczasowym okresie programowania wsparcie podobnego typu kierowane było właśnie do takich 3 grup odbiorców (działanie 1.1 RPO WŁ 2014-2020, grupa docelowa: przedsiębiorcy, jednostki naukowe, uczelnie). Jest w pełni uzasadnione, aby utrzymać ten stan rzeczy i tym samym skierować wsparcie do wszystkich grup podmiotów, które zajmują się działalnością badawczo-rozwojową, a tym samym mogą przyczynić się do realizacji celu szczegółowego.	Instytut Technologii Bezpieczeństwa "Moratex"	WYJAŚNIENIE	Zakres wsparcia wynika z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (Mając na uwadze, że małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) są podstawą europejskiej gospodarki, w ramach EFRR należy nadal wspierać rozwój MŚP poprzez wzmocnianie ich trwałego wzrostu i konkurencyjności) i projektu Umowy Partnerstwa, stąd w Priorytecie 1, celu szczegółowym (i) jako grupę docelową wskazano MŚP. Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć

								jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. Ponadto zgodnie z linią demarkacyjną, określającą podział interwencji między programy krajowe i regionalne, wsparcie infrastruktury organizacji badawczych planowane jest zarówno z poziomu krajowego, jak i regionalnego.
38	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	83	Poszerzenie zakresu "Cel szczegółowy (vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej" o "Budownictwo niskoemisyjne". Skuteczna poprawa efektywności energetycznej jest możliwa nie tylko dzięki wdrażaniu nowoczesnych technologii w budownictwie i rozwojowi OZE, ale także dzięki podejmowaniu działań społecznych i społecznej akceptacji. Społecznie w tym przypadku ma wymiar jednostkowy i grupowy. Wydaje się, że poprawa nie będzie możliwa bez dotarcia nie tylko do pojedynczych mieszkańców, ale także do społeczności lokalnych. Zakres tych działań ma obejmować: rozpoznanie społecznej akceptacji dla działań związanych z wprowadzeniem budownictwa niskoemisyjnego; świadome gospodarowanie energią (cieplną, elektryczną). Istotne jest wyznaczenie obszaru spójnego pod	W ramach "Budownictwa niskoemisyjnego" miałyby powstać osiedla pasywnych domków jednorodzinnych w pełni zintegrowane z planami zagospodarowania w szczególności terenów pokopalnianych. W ramach rekultywacji terenów pokopalnianych Kopalni Bełchatów ponad 2.200 ha terenów poddano rekultywacji. Zakończono formowanie zwałowiska wewnętrznego w postaci plaży i wschodniej część linii brzegowej jeziora, które powstanie po zakończeniu eksploatacji odkrywki. Reszta terenu mogłaby stanowić obszar pod budownictwo pasywne. Zielone budynki nie są popularne w Polsce, co potwierdza Krajowa Agencja Poszanowania Energii, koszty budowy i utrzymania domów energooszczędnych przez 20 lat są o 37% niższe niż w budownictwie standardowym. Budownictwo pasywne pozwala pozyskiwać energię i wodę z otoczenia co zapewni w przyszłości w pełni zagospodarować zieloną technologię. Domy pasywne zużywają rocznie maksymalnie 15 kWh na m2 powierzchni oraz zapewniają wyższy standard wydajności energetycznej niż domy niskoenergetyczne, co sprawia, że w minimalnym stopniu oddziałują na środowisko naturalne. Zazwyczaj można w nich całkowicie pominąć tradycyjny system ogrzewania i wentylacji, ponadto w porównaniu ze zwykłymi budynkami pozwalają one na oszczędność energii na poziomie 70-90%. Cechami wyróżniającymi budynki pasywne są: brak klasycznego systemu grzewczego, które zastępuje słońce i pozyskane zwrotnie ciepło wewnętrzne; centrala rekuperacyjna, czyli mechaniczne urządzenie wentylacyjne z wysoce wydajnym systemem zwrotnego pozyskiwania ciepła; doskonałe parametry termoizolacyjne wszystkich konstrukcji; współczynnik przenikania ciepła w przypadku ściany obwodowej - do 0,18 W/(m2K); brak przepuszczania powietrza, przez warstwę obwodową; okna posiadają potrójne termoizolacyjne szklenie z wypełnieniem gazowym pomiędzy szybami. Kolejnym aspektem, który wpisuje się w „Budownictwo niskoemisyjne” są budynki energooszczędne, pasywne i te o niemal zerowym zużyciu energii. Różnice polegają	Politechnika Łódzka Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Al. Politechniki 6 93-590 Łódź	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 wsparcie inwestycji dotyczących budowy pasywnych budynków użyteczności publicznej zaplanowano w Priorytecie 2 w celu szczegółowym (i), a dofinansowanie OZE przewidziano w celu szczegółowym (ii). W związku z powyższym nie jest zasadne dodawanie wskazanej w uwadze interwencji do celu szczegółowego (vi)

				względem społecznym i przestrzennym.				
39	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (a) Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy, w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży, długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej (EFS)	126	Z projektu programu wynika, że beneficjentami w ramach ww. celu szczegółowego mają być PUP, OHP i WUP. Warto byłoby uwzględnić możliwość aplikowania wniosków instytucjom rynku pracy i organizacjom pozarządowym doświadczonym w obszarze aktywizacji osób poszukujących pracy.	Wspomniane podmioty z dużym powodzeniem realizują w ramach obecnej perspektywy projekty z zakresu aktywizacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia (m.in. Działanie VIII.2 RPO Wł czy projekty wspierające osoby młode tj. 1.2.1 POWER). Wieloletnia realizacja ww. projektów przełożyła się na posiadanie przez te podmioty bogatego doświadczenia w udzielaniu kompleksowego wsparcia dostosowanego indywidualnie do każdej z osób biorącej udział w projektach, czy posiadanie wykwalifikowanej kadry realizującej zadania w przedmiotowym zakresie. Instytucje rynku pracy i organizacje pozarządowe z uwagi na realizację projektów aktywizacji zawodowej, posiadają również często bazę kontaktów z pracodawcami w danym województwie, co umożliwia przeprowadzenie praktyk/staży dla osób bez zatrudnienia i przekłada się możliwość późniejszego zatrudnienia w danej firmie. W związku z powyższym, podmioty te posiadają odpowiednie predyspozycje do aplikowania w ramach wspomnianego celu szczegółowego i nie powinno się im tego uniemożliwiać.	Osoba fizyczna	NIEUWZGLĘDNION A	Ograniczenie wsparcia w ramach CS(a) do projektów PUP, OHP, WUP wybieranych w trybie niekonkurencyjnym wynika z ograniczeń finansowych oraz linii demarkacyjnej. Należy zauważyć, że ponad 96% alokacji przedmiotowego celu ma być finansowane w ramach środków Funduszu Pracy, a więc w ramach projektów PUP. W związku z tym, na pozostałe działania aktywizacyjne pozostaje kwota niecałych 6 mln euro. Poszerzenie grona beneficjentów o inne podmioty stanowiłoby odstępstwo od linii demarkacyjnej, a dodatkowo skutkowałoby obowiązkiem wniesienia przez te podmioty wkładu własnego w pełnej kwocie, a więc 15% wartości projektów. Dodatkowo należy zauważyć, że wraz z perspektywą finansową 2021-2027 nastąpiła zmiana w zakresie demarkacji wsparcia uczestników ze względu na status na rynku pracy. Osoby bierne zawodowo będą osobami zaliczanymi do katalogu osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym i ich aktywizacja odbywać się będzie w ramach cs (h), w ramach którego nie planuje się zawężenia grupy beneficjentów. Ponadto w ramach RPO 2014-2020 efektywność realizowanego wsparcia przez PUP-y jest na wyższym poziomie niż niepublicznych instytucji rynku pracy, a co za tym idzie ograniczenie wsparcia aktywizującego osoby bezrobotne do PUP jest jak najbardziej racjonalne. Mając na uwadze powyższe zasadnym jest utrzymanie realizacji projektów wyłącznie przez PUP, OHP i WUP.

40	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	1	Prosimy o przeznaczenie środków na działania proeksportowe.	Prowadzę firmę z branży Mody - design i produkcja ubiorów unikatowych. Jestem absolwentką Łódzkiej PWSSP. Prezentowane przez firmę kolekcje są świadectwem kultywowania tradycji łódzkiej szkoły wzornictwa odzieżowego. Aktualnie przedstawiam produkty firmy na prestiżowych, międzynarodowych targach. Rozpoczęłam swoje działania eksportowe dzięki łódzkiemu programowi wsparcia eksportu w latach 2014-2015. Pomoc ta była bardzo istotna dla rozwoju mojej firmy. Zgłaszam swoją prośbę o przeznaczenie środków na wsparcie działań proeksportowych w nowej perspektywie. Planowana perspektywa przewiduje wydatkowanie środków aż do 2030 roku. Wsparcie łódzkich firm w działaniach proeksportowych dofinansowaniem kosztów targów, misji i promocji łódzkiego jest według mnie uzasadniona. Prestiżowe międzynarodowe targi wymagają znacznych nakładów finansowych. Chciałabym podkreślić, że bierzemy w nich udział bez wsparcia łódzkich instytucji, a przecież swoją obecnością na tych targach promujemy nasz region jako kreatywny, zgodnie z hasłem „Łódź Kreuje”. Właściwa i na wysokim poziomie promocja firmy i regionu łódzkiego wymaga znacznych środków i uzyskane wsparcie umożliwiłoby przeprowadzenie takiej promocji oraz przyczyniło się do wzrostu konkurencyjności beneficjentów.	Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	WYJAŚNIENIE	Wskazane w uwadze działania są ujęte w Priorytecie 1, w celu szczegółowym (iii). W ramach wskazanego celu szczegółowego promowane będą postawy przedsiębiorcze oraz wspierany wzrost internacjonalizacji przedsiębiorstw, w tym zwiększenia zdolności przedsiębiorstw do tworzenia produktów i usług o potencjale eksportowym (rozwój produktów), poszukiwania i zdobywania nowych rynków oraz zmiany modelu biznesowego.
41	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	148	Proponujemy dodać wskaźnik dotyczący mieszkań, pozwalające monitorować realizację FEŁ.	Dodanie konkretnych wskaźników pozwoli monitorować realizację FEŁ 2021 – 2027 w obszarach wsparcia w ramach omawianego celu (k).	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	WYJAŚNIENIE	W FEŁ2027 wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1057, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK). Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby, aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).

42	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	146	Proponujemy dodać w ramach wymieniań typów przedsięwzięć: rozwiązania mieszkaniowe zgodnie z opisem w drugim akapicie części opisowej; dodać SAN.	Proponowane zmiany mają na celu podkreślić znaczenie przeniesienia usług z instytucji do środowiska lokalnego w ramach procesu deinstytucjonalizacji. To zwrócenie uwagi na znaczenie wsparcia mieszkaniowego. Ale także takich istotnych narzędzi, jak SAN, czy Najpierw Mieszkanie, co do których istnieją konkretne argumenty wskazujące na ich skuteczność w rozwiązywaniu problemu bezdomności.	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług społecznych. W opisie celu szczegółowego (k) wskazane są działania związane z szeroko rozumianym mieszkalnictwem. Doświadczenie w realizacji programów w poprzednich perspektywach finansowych wskazuje, że niedoszczegółowanie typów przedsięwzięć pozwala na elastyczne reagowanie na potrzeby regionu i modelowanie wsparcia. Uszczegółowienia form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.
43	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami	145	Proponujemy uzupełnić zapis o zdanie: „Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach (k) i (l) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej”.	Potrzeba silnej integracji polityki społecznej z polityką wykorzystania środków europejskich na etapie wdrażania. Wynika nie tylko z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych, która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy europejskich. Rekomendacje MFIPR (z 21 lipca 2021 roku) w kontekście celu (iii).	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	UWZGLĘDNIONA	Zapisy zarówno w CS(k) i CS(l) zostaną skorygowane, tak aby oddać sens zgłoszonej uwagi.

		mi, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej						
44	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wsparcie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	154	Proponujemy dodać wskaźniki powiązane z ww. uwagami, podnieść ich wartość docelową.	Dodanie konkretnych wskaźników pozwoli monitorować realizację FEŁ 2021 – 2027 w obszarach wsparcia w ramach omawianego celu (I). Zwiększenie liczby osób objętych wsparciem w obszarze bezdomności, w odniesieniu do badania liczby osób doświadczających bezdomności MRiPS, które w 2019 roku wskazało liczbę około 900 osób w samej Łodzi (samo badanie jest jednak nie do końca miarodajne z racji trudności objęcia badaniem wszystkich adresatów, stąd szacowana liczba może być nawet 2-3 krotnie wyższa).	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1057, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK). Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby, aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).
45	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wsparcie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	Proponujemy dodanie typów przedsięwzięć podczas ich wyliczania na stronie 152: „wsparcie usług środowiskowych skierowanych do osób w kryzysie bezdomności, wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe dla osób w kryzysie bezdomności w tym programu Najpierw mieszkanie oraz SAN”.	Dodanie dodatkowych typów przedsięwzięć jest zbieżne z częścią opisową na stronie 152 programu oraz wprowadzi większą czytelność dokumentu, wpisując działania konkretnie związane z obszarem bezdomności.	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług dla osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób w kryzysie bezdomności, który wyczerpuje propozycje wskazane w uwadze. Dalsze uszczegółowienie form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.
46	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wsparcie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	1.W opisie: „Bezdomność to zjawisko szczególnie złożone, wielowymiarowe, różnorodnie uwarunkowane i dynamiczne, dlatego przeciwdziałanie i rozwiązywanie tego problemu jest niezwykle trudne”, proponujemy dodać: „i rozwiązywanie	Istotne jest podkreślenie znaczenia przeciwdziałania bezdomności, ale także rozwiązywania problemu. Istotne jest podkreślanie dwóch rozwiązań poza wymienianymi mieszkaniami chronionymi i wspomaganimi. Zarówno metoda Najpierw Mieszkanie, jak i społeczne agencje najmu (SAN) są przykładami rozwiązań z zakresu deinstytucjonalizacji, wymienianymi w Strategii Rozwoju Usług Społecznych (projekt z 09.2021), a także w przyjętym Krajowym Programie Przeciwdziałania Bezdomności i Wykluczeniu Społecznemu. Warto uwzględnić w dokumencie wyniki badań prowadzonych przez RCPS w ramach środków unijnych w obszarze bezdomności – Regionalny Plan Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji. Proponowane zmiany wynikają z potrzeby integrowania polityki	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Pkt 1 i 3: Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane pod kątem uwzględnienia uwag. Pkt 2: Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane i podkreślony zostanie środowiskowy charakter zmian. Pkt 4: Zapisy zarówno w CS(k) i CS(I) zostaną skorygowane i wskazane będzie odniesienie do właściwych dokumentów

				tego problemu”. 2. W opisie „Wspierane będą również procesy deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym”, proponujemy doprecyzować, że działania zmierzają w stronę przekształcania w mieszkanie. 3. Po słowach: „innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe”, proponujemy dodać sformułowanie: „w tym społecznych agencji najmu oraz modelu Najpierw Mieszkanie”. 4. Proponujemy na końcu części opisowej dodać zdanie: „Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach celów (k) i (l) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada ROPS”.	społecznej z polityką wykorzystania środków europejskich na etapie wdrażania. Wynikają zarówno z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych, która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy europejskich.			
47	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	110	Proponujemy do opisu wspieranych przedsięwzięć, w ramach inwestycji w mieszkalnictwo, dodać SAN.	Rekomendacje MFIPR (z 21 lipca 2021 roku) w kontekście celu (iii), dotyczące tworzenia mieszkań dla osób w kryzysie bezdomności oraz działania zmierzające w kierunku przekształcania placówek w rozwiązania mieszkaniowe. Wyjaśnienie: najem socjalny, najem społeczny i rola społecznych agencji najmu Posługiwanie się w projekcie wyłącznie pojęciem najmu socjalnego jest rozwiązaniem ograniczającym zakres możliwych interwencji. Najem socjalny lokalu z zasobów mieszkaniowych gminy, zgodnie z UOPL dedykowany jest osobom, wobec których sąd orzekł takie uprawnienie w wyroku eksmisyjnym oraz osobom o najniższych dochodach. Zgodnie z UOPL lokale w najmie socjalnym mogą być w obniżonym standardzie. Społeczne Agencje Najmu zostały uwzględnione w KPPUiWS oraz w projekcie Strategii Rozwoju Usług Społecznych jako narzędzie DI. Warto dodać SAN w FEŁ (wskazując nazwę tego rozwiązania) – wiele gmin zgłasza zainteresowanie tym rozwiązaniem, ale sygnalizuje brak środków. Zapisanie wprost, że SAN mogą być finansowane z FEŁ w ramach Priorytetu 7 byłoby znaczącym ułatwieniem dla gmin i organizacji pozarządowych i przyczyniłoby się do rozwoju modelu. W zakresie wskaźnika „pojemność lokali socjalnych” - zgodnie z obowiązującymi zapisami ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	WYJAŚNIENIE	Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach). Zapisy projektu FEŁ2027 umożliwiają realizację szerokiego katalogu usług z zakresu wsparcia usług społecznych, w tym nowych rozwiązań, których dotyczy uwaga. W FEŁ wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1058, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK) a ich nazwy nie podlegają modyfikacji.

					praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego w polskim systemie prawnym nie występuje już kategoria lokalu socjalnego, a jedynie najem socjalny lokalu.			Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).
48	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	112	Proponujemy w ramach wskaźników, doprecyzować lub zmienić wskaźnik „Pojemność nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych”. Dodatkowo proponujemy rozważenie podniesienia wartości wskaźnika na mieszkanie, który aktualnie wydaje się zbyt niski.	Rekomendacje MFiPR (z 21 lipca 2021 roku) w kontekście celu (iii), dotyczące tworzenia mieszkań dla osób w kryzysie bezdomności oraz działania zmierzające w kierunku przekształcania placówek w rozwiązania mieszkaniowe.	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	Wyjaśnienie	W FEŁ wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1058, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFiPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK), a ich nazwy nie podlegają modyfikacji. Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji). Wartość wskaźnika jest szacunkowa, a wartość faktyczna będzie rokrocznie sprawozdawana do KE.
49	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom	110	Proponujemy do opisu wspieranych przedsięwzięć, w ramach inwestycji w mieszkalnictwo, dodać SAN. Proponujemy do punktu „w tym rozwój mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej”, dodać: „i z różnego rodzaju placówek całodobowych	Rekomendacje MFiPR (z 21 lipca 2021 roku) w kontekście celu (iii), dotyczące tworzenia mieszkań dla osób w kryzysie bezdomności oraz działania zmierzające w kierunku przekształcania placówek w rozwiązania mieszkaniowe. Wsparcie młodzieży opuszczającej różne placówki jest istotne w kontekście przeciwdziałania jej bezdomności.	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	UWZGLĘDNIONA	Do opisu proponowanych przedsięwzięć zostanie dodana treść dotycząca wsparcia osób w kryzysie bezdomności. W opisie celu szczegółowego dodana zostanie treść wskazująca na możliwość realizacji działań w zakresie rozwoju mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniającej się młodzieży przebywającej w różnego rodzaju placówkach całodobowych o charakterze długoterminowym i wychowanków pieczy zastępczej.

		obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne		o charakterze długoterminowym, w tym z młodzieżowych ośrodków wychowawczych czy zakładów poprawczych”.				
50	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	109	Proponujemy odnieść się do osób w kryzysie bezdomności („Planowane inwestycje powinny prowadzić do dostosowania infrastruktury społecznej i przestrzeni publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, osób w kryzysie bezdomności, osób o szczególnych potrzebach lub o ograniczonej samodzielności, a nowa infrastruktura powinna być tworzona zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego”.	Potrzeba konkretnego wymieniania grupy osób doświadczających bezdomności w gronie adresatów wsparcia, bo została pominięta, a znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej z ofertą wsparcia głównie w formie instytucjonalnej. Tymczasem to wsparcie mieszkaniowe, w społeczności lokalnej z dostępem do niezbędnych usług, daje szansę na rozwiązanie problemu bezdomności.	Rada ds. Rozwiązywania Problemu Bezdomności przy Prezydent Miasta Łodzi	UWZGLĘDNIONA	W opisie celu szczegółowego (iii) dodana zostanie treść dotycząca wsparcia osób w kryzysie bezdomności.
51	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	Gmina Żelów prosi o odstąpienie od pomysłu wprowadzenia ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych.	Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne miasta / gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Gmina Żelów	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.

52	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	107	W tabeli: Kod 099 Inne nowo wybudowane lub rozbudowane linie kolejowe – elektryczne/bezemisyjne i bezkolizyjne przejazdy na przecięciu dróg z liniami kolejowymi	W interesie publicznym mieszkańców oraz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie woj. łódzkiego leży podjęcie działań, zmierzających do powstania bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta, które poprawią bezpieczeństwo i płynność ruchu pieszego, rowerowego, samochodowego oraz zbiorowego transportu publicznego. Mieszkańcy woj. łódzkiego, jako świadomi istniejącego i przyszłego zagrożenia użytkowników dróg, przebiegających przez miasta oraz wobec wzmożonego ruchu kolejowego, zbliżają się do sytuacji całkowitego wykluczenia komunikacyjnego. Wyjazd do pracy, jak i powrót oznaczają codzienne straty czasu, stres, dyskomfort psychiczny i narażenie na negatywne skutki zwiększonej emisji spalin. Zamknięte przejazdy uniemożliwiają zjazdy z ulic, liczne zatory i kolizje drogowe. Utrudniony jest przejazd autobusów, co powoduje nawet kilkunastominutowe opóźnienia w ich kursowaniu. Przejazd jednego pociągu potrafi zatrzymać ruch w mieście na 10-20 minut lub więcej, dodatkowo paraliżując skrzyżowania ulic. Okoliczności, w których drogi przecinają się w jednym poziomie z tak intensywnie przeciążonymi liniami kolejowymi, jest w skali kraju w woj. łódzkim bezprecedensowa. Pozostaje pytanie o bezpieczeństwo mienia, bezpieczeństwo ruchu drogowego czy bezpieczeństwo zdrowotne. Jak dojadą karetki Pogotowia Ratunkowego czy wozy Straży Pożarnej, kiedy każda minuta jest cenna? Obecnie przez miasta woj. łódzkiego przejeżdża ogromna ilość pociągów na dobę. Po uruchomieniu łódzkiego tunelu średnicowego częstotliwość kursowania pociągów znacząco wzrośnie. Będą się one zjawiać na przejazdach średnio co 8-15 min. Oznacza to jeszcze większe zatory na ulicach miast, co tym samym spowoduje totalny paraliż ruchu. Dla mieszkańców miast województwa łódzkiego, ale też dla wszystkich innych użytkowników ruchu, budowa bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi jest oczywista.	Stowarzyszenie Polska 2050	WYJAŚNIENIE	Brzmienie wskazanej kategorii interwencji wynika z treści Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24.06.2021 ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej. Nie może podlegać w związku z tym żadnym zmianom. Nie oznacza to jednak braku możliwości wspierania przedmiotowej infrastruktury.
53	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	107	W tabeli kod 093 Inne drogi przebudowane lub zmodernizowane (autostrady, drogi krajowe, regionalne lub lokalne, bezkolizyjne przejazdy na przecięciu dróg z liniami kolejowymi)	W interesie publicznym mieszkańców oraz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie woj. łódzkiego leży podjęcie działań, zmierzających do powstania bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta, które poprawią bezpieczeństwo i płynność ruchu pieszego, rowerowego, samochodowego oraz zbiorowego transportu publicznego. Mieszkańcy woj. łódzkiego, jako świadomi istniejącego i przyszłego zagrożenia użytkowników dróg, przebiegających przez miasta oraz wobec wzmożonego ruchu kolejowego, zbliżają się do sytuacji całkowitego wykluczenia komunikacyjnego. Wyjazd do pracy, jak i powrót oznaczają codzienne straty czasu, stres, dyskomfort psychiczny i narażenie na negatywne skutki zwiększonej emisji spalin. Zamknięte przejazdy uniemożliwiają zjazdy z ulic, liczne zatory i kolizje drogowe. Utrudniony jest przejazd autobusów, co powoduje nawet kilkunastominutowe opóźnienia w ich kursowaniu. Przejazd jednego pociągu potrafi zatrzymać ruch w mieście na 10-20 minut lub więcej, dodatkowo paraliżując skrzyżowania ulic. Okoliczności, w których drogi przecinają się w jednym poziomie z tak intensywnie przeciążonymi liniami kolejowymi, jest w skali kraju w woj. łódzkim bezprecedensowa. Pozostaje pytanie o bezpieczeństwo mienia, bezpieczeństwo ruchu drogowego czy bezpieczeństwo zdrowotne. Jak dojadą karetki Pogotowia Ratunkowego czy wozy Straży Pożarnej, kiedy każda minuta jest cenna? Obecnie przez miasta woj. łódzkiego przejeżdża ogromna ilość pociągów na dobę. Po uruchomieniu łódzkiego tunelu średnicowego częstotliwość kursowania pociągów znacząco wzrośnie. Będą się one zjawiać na	Stowarzyszenie Polska 2050	WYJAŚNIENIE	Brzmienie wskazanej kategorii interwencji wynika z treści Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24.06.2021 ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej. Nie może podlegać w związku z tym żadnym zmianom. Nie oznacza to jednak braku możliwości wspierania przedmiotowej infrastruktury.

					przejazdach średnio co 8-15 min. Oznacza to jeszcze większe zatory na ulicach miast, co tym samym spowoduje totalny paraliż ruchu. Dla mieszkańców miast województwa łódzkiego, ale też dla wszystkich innych użytkowników ruchu, budowa bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi jest oczywista.			
54	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	105	Wprowadzenie do tabeli dodatkowego wiersza ze wskaźnikiem o brzmieniu: Nowe lub zmodernizowane bezpieczne, bezkolizyjne przejazdy na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta.	W interesie publicznym mieszkańców oraz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie woj. łódzkiego leży podjęcie działań, zmierzających do powstania bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta, które poprawią bezpieczeństwo i płynność ruchu pieszego, rowerowego, samochodowego oraz zbiorowego transportu publicznego. Mieszkańcy woj. łódzkiego, jako świadomi istniejącego i przyszłego zagrożenia użytkowników dróg, przebiegających przez miasta oraz wobec wzmożonego ruchu kolejowego, zbliżają się do sytuacji całkowitego wykluczenia komunikacyjnego. Wyjazd do pracy, jak i powrót oznaczają codzienne straty czasu, stres, dyskomfort psychiczny i narażenie na negatywne skutki zwiększonej emisji spalin. Zamknięte przejazdy uniemożliwiają zjazdy z ulic, liczne zatory i kolizje drogowe. Utrudniony jest przejazd autobusów, co powoduje nawet kilkunastominutowe opóźnienia w ich kursowaniu. Przejazd jednego pociągu potrafi zatrzymać ruch w mieście na 10-20 minut lub więcej, dodatkowo paraliżując skrzyżowania ulic. Okoliczności, w których drogi przecinają się w jednym poziomie z tak intensywnie przeciążonymi liniami kolejowymi, jest w skali kraju w woj. łódzkim bezprecedensowa. Pozostaje pytanie o bezpieczeństwo mienia, bezpieczeństwo ruchu drogowego czy bezpieczeństwo zdrowotne. Jak dojadą karetki Pogotowia Ratunkowego czy wozy Straży Pożarnej, kiedy każda minuta jest cenna? Obecnie przez miasta woj. łódzkiego przejeżdża ogromna ilość pociągów na dobę. Po uruchomieniu łódzkiego tunelu średnicowego częstotliwość kursowania pociągów znacząco wzrośnie. Będą się one zjawiać na przejazdach średnio co 8-15 min. Oznacza to jeszcze większe zatory na ulicach miast, co tym samym spowoduje totalny paraliż ruchu. Dla mieszkańców miast województwa łódzkiego, ale też dla wszystkich innych użytkowników ruchu, budowa bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi jest oczywista.	Stowarzyszenie Polska 2050	WYJAŚNIENIE	W FEŁ wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1058, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFiPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK), a ich nazwy nie podlegają modyfikacji. Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).

55	Priorytet 4 Lepiej połączone łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	101	W systemie oceny projektów badane będą w szczególności takie czynniki jak: wkład w połączenie z siecią TEN-T, premiowanie tworzenia spójnej sieci drogowej, wspieranie odcinków dróg o dużym natężeniu ruchu, budowa bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta. Ze względu na znaczenie działań ukierunkowanych na zwiększanie bezpieczeństwa ruchu drogowego, przewiduje się wprowadzenie preferencji dla projektów uwzględniających wykorzystanie rozwiązań infrastrukturalnych zwiększających bezpieczeństwo uczestników ruchu, zgodnych z obowiązującymi w tym zakresie uregulowaniami prawnymi.	W interesie publicznym mieszkańców oraz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie woj. łódzkiego leży podjęcie działań, zmierzających do powstania bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta, które poprawią bezpieczeństwo i płynność ruchu pieszego, rowerowego, samochodowego oraz zbiorowego transportu publicznego. Mieszkańcy woj. łódzkiego, jako świadomi istniejącego i przyszłego zagrożenia użytkowników dróg, przebiegających przez miasta oraz wobec wzmożonego ruchu kolejowego, zbliżają się do sytuacji całkowitego wykluczenia komunikacyjnego. Wyjazd do pracy, jak i powrót oznaczają codzienne straty czasu, stres, dyskomfort psychiczny i narażenie na negatywne skutki zwiększonej emisji spalin. Zamknięte przejazdy uniemożliwiają zjazdy z ulic, liczne zatory i kolizje drogowe. Utrudniony jest przejazd autobusów, co powoduje nawet kilkunastominutowe opóźnienia w ich kursowaniu. Przejazd jednego pociągu potrafi zatrzymać ruch w mieście na 10-20 minut lub więcej, dodatkowo paraliżując skrzyżowania ulic. Okoliczności, w których drogi przecinają się w jednym poziomie z tak intensywnie przeciążonymi liniami kolejowymi, jest w skali kraju w woj. łódzkim bezprecedensowa. Pozostaje pytanie o bezpieczeństwo mienia, bezpieczeństwo ruchu drogowego czy bezpieczeństwo zdrowotne. Jak dojadą karetki Pogotowia Ratunkowego czy wozy Straży Pożarnej, kiedy każda minuta jest cenna? Obecnie przez miasta woj. łódzkiego przejeżdża ogromna ilość pociągów na dobę. Po uruchomieniu łódzkiego tunelu średnicowego częstotliwość kursowania pociągów znacząco wzrośnie. Będą się one pojawiać na przejazdach średnio co 8-15 min. Oznacza to jeszcze większe zatory na ulicach miast, co tym samym spowoduje totalny paraliż ruchu. Dla mieszkańców miast województwa łódzkiego, ale też dla wszystkich innych użytkowników ruchu, budowa bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi jest oczywista.	Stowarzyszenie Polska 2050	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Wsparcie w ramach priorytetu skierowane jest na inwestycje dotyczące infrastruktury dróg wojewódzkich lub lokalnych, która obejmuje także drogowe obiekty inżynierskie, w tym wiadukty drogowe przebiegające nad liniami kolejowymi. W związku z powyższym inwestycje wskazane w uwadze mogą być realizowane w FEŁ2027. Zakres wsparcia w tym zakresie zostanie doprecyzowany w Szczegółowym Opisie Priorytetów i zasadach kwalifikowalności wydatków. Należy jednocześnie pamiętać, iż droga w ciągu której zlokalizowany jest lub będzie drogowy obiekt inżynierski stanowiący przedmiot projektu musi spełniać warunki wsparcia dla dróg wojewódzkich lub lokalnych opisane w FEŁ2027. Ponadto w celu usunięcia wątpliwości interpretacyjnych zaproponowana zostanie zmiana zapisów projektu FEŁ2027 polegająca na wykreśleniu zdania: „Jako element inwestycji drogowych mogą być realizowane działania infrastrukturalne ukierunkowane na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego np. poprzez likwidację miejsc niebezpiecznych.”
----	--------------------------------------	--	-----	--	--	----------------------------	------------------------	--

56	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	101	W ramach interwencji skierowanej na infrastrukturę drogową, możliwe będą przedsięwzięcia rozwiązujące problemy kongestii miast tj. budowa obwodnic oraz budowa bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta. Projekty te powinny wpływać na trwałe odciążenie miast.	W interesie publicznym mieszkańców oraz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na terenie woj. łódzkiego leży podjęcie działań, zmierzających do powstania bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi przebiegającymi przez miasta, które poprawią bezpieczeństwo i płynność ruchu pieszego, rowerowego, samochodowego oraz zbiorowego transportu publicznego. Mieszkańcy woj. łódzkiego, jako świadomi istniejącego i przyszłego zagrożenia użytkowników dróg, przebiegających przez miasta oraz wobec wzmożonego ruchu kolejowego, zbliżają się do sytuacji całkowitego wykluczenia komunikacyjnego. Wyjazd do pracy, jak i powrót oznaczają codzienne straty czasu, stres, dyskomfort psychiczny i narażenie na negatywne skutki zwiększonej emisji spalin. Zamknięte przejazdy uniemożliwiają zjazdy z ulic, liczne zatory i kolizje drogowe. Utrudniony jest przejazd autobusów, co powoduje nawet kilkunastominutowe opóźnienia w ich kursowaniu. Przejazd jednego pociągu potrafi zatrzymać ruch w mieście na 10-20 minut lub więcej, dodatkowo paraliżując skrzyżowania ulic. Okoliczności, w których drogi przecinają się w jednym poziomie z tak intensywnie przeciążonymi liniami kolejowymi, jest w skali kraju w woj. łódzkim bezprecedensowa. Pozostaje pytanie o bezpieczeństwo mienia, bezpieczeństwo ruchu drogowego czy bezpieczeństwo zdrowotne. Jak dojadą karetki Pogotowia Ratunkowego czy wozy Straży Pożarnej, kiedy każda minuta jest cenna? Obecnie przez miasta woj. łódzkiego przejeżdża ogromna ilość pociągów na dobę. Po uruchomieniu łódzkiego tunelu średnicowego częstotliwość kursowania pociągów znacząco wzrośnie. Będą się one zjawiać na przejazdach średnio co 8-15 min. Oznacza to jeszcze większe zatory na ulicach miast, co tym samym spowoduje totalny paraliż ruchu. Dla mieszkańców miast województwa łódzkiego, ale też dla wszystkich innych użytkowników ruchu, budowa bezpiecznych, bezkolizyjnych przejazdów na przecięciu dróg z liniami kolejowymi jest oczywista.	Stowarzyszenie Polska 2050	WYJAŚNIENIE	Wsparcie w ramach priorytetu skierowane jest na inwestycje dotyczące infrastruktury dróg wojewódzkich lub lokalnych, w tym także obwodnice. Infrastruktura drogowa obejmuje ponadto drogowe obiekty inżynierskie, w tym wiadukty drogowe przebiegające nad liniami kolejowymi. Zakres wsparcia w tym zakresie zostanie doprecyzowany w Szczegółowym Opisie Priorytetów i zasadach kwalifikowalności wydatków. Należy jednocześnie pamiętać, iż droga w ciągu której zlokalizowany jest lub będzie drogowy obiekt inżynierski stanowiący przedmiot projektu musi spełniać warunki wsparcia opisane w FEŁ2027.
57	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	112	Postulujemy zmianę nazw wskaźników oraz zmianę wartości wskaźników: •Wskaźnik produktu „Pojemność nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych” -> postulujemy zmianę na: „Pojemność nowych lub zmodernizowanych mieszkań społecznych. Przez mieszkanie społeczne należy rozumieć: 1) mieszkania chronione, 2) mieszkania wspomagane oraz inne formy mieszkań z usługami, 3) mieszkania w ramach najmu społecznego (w tym w ofercie społecznych agencji najmu)” •Wskaźnik rezultatu „Roczna liczba użytkowników nowych	Lokale w najmie socjalnym z zasobów mieszkaniowych gminy są istotnym narzędziem polityki mieszkaniowej, ale nie służą realizacji celów polityki społecznej (co do zasady nie świadczy się w takich mieszkaniach usług społecznych) i nie będą przydatne dla mierzenia postępów realizacji celu szczegółowego (iii). Posługiwanie się tym wskaźnikiem nie pozwoli zmierzyć rezultatów planowanych działań w zakresie świadczenia usług w społeczności lokalnej. Mamy świadomość, że nie jest to rekomendowany wskaźnik, niemniej jednak postulujemy, aby nie używać wskaźnika dotyczącego „lokali socjalnych”. Wydaje się, że jest to bezpośrednie tłumaczenie z języka angielskiego, w którym pojęcie „social housing” jest znacznie szersze niż polskie tłumaczenie. Dlatego zaproponowano wskaźnik obejmujący różne rozwiązania mieszkaniowe dostępne w Polsce i wpisujące się w konieczną deinstytucjonalizację usług społecznych. Z kolei w odniesieniu do mieszkań adaptowalnych, zaproponowany wskaźnik powinien mierzyć przede wszystkim nowoutworzone/ lub zmodernizowane mieszkania, w tym mieszkania społeczne, które zostały zaadaptowane i wyposażone na potrzeby osób z niepełnosprawnościami, umożliwiając im niezależne zamieszkiwanie. Wobec koniecznej deinstytucjonalizacji należy nadać priorytet działaniom rozwijającym usługi świadczone w społeczności lokalnej, dopuszczając inwestycje w obiekty w uzasadnionych przypadkach oraz z zastrzeżeniem niepowstawania nowych obiektów sprzecznych z ideą deinstytucjonalizacji.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	WYJAŚNIENIE	W FEŁ wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1058, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK), a ich nazwy nie podlegają modyfikacji. Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).

				lub zmodernizowanych lokali socjalnych” -> postulujemy zmianę na: „Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych mieszkań społecznych [...]”. •Postulujemy dodanie nowego wskaźnika produktu: „Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych mieszkań i obiektów dostosowanych architektonicznie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami” oraz korespondującego wskaźnika rezultatu.				
58	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	110	Postulujemy zmianę punktu „inwestycje w mieszkalnictwo: m.in. wspomagane, chronione, w ramach najmu socjalnego” w wyliczeniu typów przedsięwzięć na punkt o treści: „inwestycje w mieszkalnictwo: m.in. wspomagane, chronione, w ramach najmu społecznego, w tym społeczne agencje najmu oraz mieszkania adaptowalne”	Najem socjalny (w odróżnieniu od najmu społecznego) nie służy realizacji celów deinstytucjonalizacji – jest to rozwiązanie z zakresu polityki mieszkaniowej gminy. Jest to forma wynajmu mieszkania z mieszkaniowego zasobu gminy, która nie służy realizacji celów polityki społecznej. W takich mieszkaniach co do zasady nie są świadczone usługi na rzecz najemców, a same lokale mogą (zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie praw lokatorów) mieć obniżony standard. Najem socjalny nie służy więc ani świadczeniu zintegrowanych usług, ani deinstytucjonalizacji. Służą temu natomiast mieszkania wspomagane, chronione, czy inne formy zintegrowanego wsparcia (w tym w ramach najmu społecznego). Takie działania będą wspierane w EFS+. Należy zapewnić, że wsparcie EFRR będzie maksymalnie spójne z zakresem wsparcia EFS. Ze względu na ograniczone środki, interwencja EFRR powinna być więc skoncentrowana na mieszkaniach z usługami, żeby zapewnić komplementarność z EFS. Dlatego postulujemy nieodwoływanie się do pojęcia najmu socjalnego. Właściwym będzie odwoływanie się do najmu społecznego (który jest szerszym pojęciem i obejmuje różne rozwiązania łączące mieszkalnictwo i usługi), ze wskazaniem przykładu społecznych agencji najmu. (Szerzej o społecznych agencjach najmu, por. uzasadnienie do odrębnej uwagi w tym zakresie złożonej do Priorytetu 7 (I)). Z kolei uwzględnienie mieszkalnictwa adaptowalnego będzie słusznym rozwiązaniem, rozszerzającym katalog możliwych interwencji i służącym wdrażaniu różnorodnych rozwiązań infrastrukturalnych, odpowiadających potrzebom beneficjentów.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	WYJAŚNIENIE	Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach). Zapisy projektu FEŁ2027 umożliwiają realizację szerokiego katalogu usług z zakresu wsparcia usług społecznych, w tym nowych rozwiązań takich jak mieszkania adaptowalne czy najem społeczny, których dotyczy uwaga.
59	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o	110	Postulujemy nadanie następującego brzmienia zdaniu: „Planuje się wsparcie działań prowadzących do rozwoju infrastruktury na potrzeby rodzinnych domów dziecka i zawodowych rodzin zastępczych, w tym rozwój mieszkalnictwa na	Postulujemy, aby rozszerzyć katalog osób (usamodzielniającej się młodzieży), dla której rozwijane będzie wsparcie mieszkaniowe. W analogicznej sytuacji, jak osoby opuszczające pieczę zastępczą, znajdują się również wychowankowie innych placówek (np. młodzieżowych ośrodków wychowawczych). Te osoby, po opuszczeniu placówek, również powinny bezzwłocznie otrzymać zintegrowane wsparcie obejmujące mieszkanie, aby móc się usamodzielniać i aby uniknąć ryzyka bezdomności. Uzupełnienie będzie zgodne z Rekomendacjami MFIPR.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	UWZGLĘDNIONA	W opisie celu szczegółowego dodana zostanie treść wskazującą na możliwość realizacji działań w zakresie rozwoju mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniającej się młodzieży, w tym wychowanków pieczy zastępczej i przebywających w różnego rodzaju placówkach całodobowych o charakterze długoterminowym.

		szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne		potrzeby usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej i różnego rodzaju placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, w tym z młodzieżowych ośrodków wychowawczych czy zakładów poprawczych.”				
60	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	110	W uzupełnieniu poprzedniej uwagi, w proponowanym nowym akapicie na str. 110 postulujemy dodanie jeszcze treści: „(v) wsparcie działań umożliwiających przekształcenia ośrodków wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności oraz innych osób wymagających wsparcia w zasób mieszkaniowy, w tym mieszkania wspomagane; (vi) tworzenie mieszkań zgodnie z metodą „Najpierw Mieszkanie” oraz społecznych agencji najmu; (vii) wsparcie działań w zakresie tworzenia mieszkań na wynajem, szczególnie dla migrantów, rodzin i osób w kryzysie bezdomności; (viii) tworzenie, rozwój i dostosowanie zasobów mieszkaniowych na potrzeby rodzinnych form pieczy zastępczej, w szczególności dla rodzinnych form pieczy zastępczej przyjmujących dzieci z niepełnosprawnościami, jak również liczne rodzeństwa.”	Cel szczegółowy (iii) ma służyć tworzeniu infrastruktury niezbędnej dla deinstytucjonalizacji usług społecznych. Taką infrastrukturę stanowić będą przede wszystkim mieszkania. Tworzenie zasobu mieszkań (w których świadczone będzie zintegrowane wsparcie obejmujące mieszkanie i usługi) to istotne wyzwanie, zatem w programie powinno być wprost zaadresowane oraz wskazane, jakie działania będą podejmowane. Dlatego postulujemy uzupełnienie części opisowej w celu szczegółowym (iii) poprzez dodanie akapitu poświęconemu rozwiązaniom mieszkaniowym. Zaproponowane rozwiązania są spójne z Rekomendacjami MFIPR (przy czym zastąpiono pojęcie „najmu socjalnego” pojęciem „najmu społecznego” i dodano społeczne agencje najmu). Najem społeczny (w odróżnieniu od najmu socjalnego) może służyć realizacji celów deinstytucjonalizacji. Zwracamy uwagę, że najem socjalny jest formą wynajmu mieszkania z mieszkaniowego zasobu gminy, która nie służy realizacji celów polityki społecznej. W takich mieszkaniach co do zasady nie są świadczone usługi na rzecz najemców, a same lokale mogą (zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie praw lokatorów) mieć obniżony standard. Wydaje się więc, że właściwym będzie odwoływanie się do najmu społecznego, w tym do społecznych agencji najmu (w kontekście celowości uwzględnienia SAN, por. uzasadnienie do odrębnej uwagi w tym zakresie złożonej do Priorytetu 7 (I)). Wśród zaproponowanych działań wskazano zarówno mieszkania chronione, wspomagane i inne, podobne rozwiązania, mieszkania na wynajem (w których świadczone będzie zintegrowane wsparcie), jak i mieszkania adaptowalne. Zaproponowano również działania mające na celu przekształcanie istniejącej infrastruktury w rozwiązania mieszkaniowe. Takie działania wpisują się w planowany kierunek deinstytucjonalizacji usług społecznych.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	W opisie celu szczegółowego (iii) dodana zostanie treść dotycząca wsparcia osób w kryzysie bezdomności i działań dotyczących rozwoju różnego typu mieszkalnictwa czy wspomagających proces deinstytucjonalizacji, niemniej FEŁ2027 jest dokumentem w dość ogólny sposób wskazującym kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach).

61	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	110	Proponujemy dodać nowy akapit o treści: „Dla zapewnienia możliwości deinstytucjonalizacji usług społecznych, tworzona będzie infrastruktura mieszkaniowa oraz podejmowane będą inwestycje związane z mieszkalnictwem, w tym: (i) mieszkania chronione, mieszkania wspomagane i inne rozwiązania łączące wsparcie mieszkaniowe i usługi, w tym mieszkania w ramach najmu społecznego (m.in. społeczne agencje najmu); (ii) inwestycje w infrastrukturę na potrzeby różnych form mieszkań (m.in. wspomaganych, ze wsparciem, na wynajem); (iii) wsparcie remontów i modernizacji mieszkań adaptowalnych umożliwiających osobom wymagającym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu pozostanie w swoich mieszkaniach; (iv) wsparcie działań umożliwiających przekształcanie się instytucji całodobowych w zasób mieszkaniowy, w tym mieszkania wspomagane, z poszanowaniem wszystkich zasad dotyczących podmiotowości i niezależnego życia lub przekształcanie się w podmioty świadczące usługi wsparcia w środowisku;”	Cel szczegółowy (iii) ma służyć tworzeniu infrastruktury niezbędnej dla deinstytucjonalizacji usług społecznych. Taką infrastrukturę stanowić będą przede wszystkim mieszkania. Tworzenie zasobu mieszkań (w których świadczone będzie zintegrowane wsparcie obejmujące mieszkanie i usługi) to istotne wyzwanie, zatem w programie powinno być wprost zaadresowane oraz wskazane, jakie działania będą podejmowane. Dlatego postulujemy uzupełnienie części opisowej w celu szczegółowym (iii) poprzez dodanie akapitu poświęconemu rozwiązaniom mieszkaniowym. Zaproponowane rozwiązania są spójne z Rekomendacjami MFIPR (przy czym zastąpiono pojęcie „najmu socjalnego” pojęciem „najmu społecznego” i dodano społeczne agencje najmu). Najem społeczny (w odróżnieniu od najmu socjalnego) może służyć realizacji celów deinstytucjonalizacji. Zwracamy uwagę, że najem socjalny jest formą wynajmu mieszkania z mieszkaniowego zasobu gminy, która nie służy realizacji celów polityki społecznej. W takich mieszkaniach co do zasady nie są świadczone usługi na rzecz najemców, a same lokale mogą (zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie praw lokatorów) mieć obniżony standard. Wydaje się więc, że właściwym będzie odwoływanie się do najmu społecznego, w tym do społecznych agencji najmu (w kontekście celowości uwzględnienia SAN, por. uzasadnienie do odrębnej uwagi w tym zakresie złożonej do Priorytetu 7 (I)). Wśród zaproponowanych działań wskazano zarówno mieszkania chronione, wspomagane i inne, podobne rozwiązania, mieszkania na wynajem (w których świadczone będzie zintegrowane wsparcie), jak i mieszkania adaptowalne. Zaproponowano również działania mające na celu przekształcanie istniejącej infrastruktury w rozwiązania mieszkaniowe. Takie działania wpisują się w planowany kierunek deinstytucjonalizacji usług społecznych.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	W opisie celu szczegółowego (iii) dodana zostanie treść dotycząca wsparcia osób w kryzysie bezdomności i działań dotyczących rozwoju różnego typu mieszkalnictwa czy wspomagających proces deinstytucjonalizacji, niemniej FEŁ2027 jest dokumentem w dość ogólny sposób wskazującym kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach).
----	--	---	-----	--	--	--------------------------------------	---------------------------	--

62	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	109	Proponujemy nadać następujące brzmienie zdaniu: „Planowane inwestycje powinny prowadzić do dostosowania infrastruktury społecznej i przestrzeni publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, osób w kryzysie bezdomności, osób o szczególnych potrzebach lub o ograniczonej samodzielności, a nowa infrastruktura powinna być tworzona zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego.” Proponujemy również dodać akapit: „Planuje się wsparcie działań prowadzących do rozwoju infrastruktury wspierającej osoby w kryzysie bezdomności, w szczególności poprzez tworzenie mieszkań wspomaganych, chronionych, innych rozwiązań łączących wsparcie mieszkaniowe i usługi, takich jak społeczne agencje najmu i mieszkania w metodzie Najpierw Mieszkanie. Wpieranym będą działania umożliwiające przekształcenia ośrodków wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności oraz innych osób wymagających wsparcia w zasób mieszkaniowy, w tym mieszkania wspomagane.”	W treści celu szczegółowego (iii) pominięto w ogóle odwołania do rozwiązań wspierających osoby doświadczające bezdomności. Jest to grupa w szczególnie trudnej sytuacji, która aktualnie uzyskuje przede wszystkim wsparcie placówkowe. Osoby doświadczające bezdomności są wykluczane z dostępu do mieszkań, podczas gdy to właśnie takie wsparcie (zintegrowane wsparcie mieszkaniowo-usługowe) daje realną szansę wyjścia z kryzysu bezdomności (por. Usługi mieszkaniowe w pomocy osobom bezdomnym https://drive.google.com/file/d/11xEg3fWKZJ4GnnQbgXV17lkhON1tI6u1/view). Dlatego postulujemy odnotowanie, że w ramach celu szczegółowego (iii) podejmowane będą działania na rzecz stworzenia odpowiedniej infrastruktury (mieszkaniowej) do wspierania osób w kryzysie bezdomności oraz wskazanie, jaka będzie ta infrastruktura. Uwzględnienie osób w kryzysie bezdomności, jak też zaproponowane rodzaje działań są zgodne z krajowymi dokumentami wyznaczającymi ramy dla warunkowości podstawowej (projekt Strategii Rozwoju Usług Społecznych), gdzie zakłada się wsparcie osób w kryzysie bezdomności jako jednej z priorytetowych grup. Będzie to zgodne również z Rekomendacjami MFIPR, w których w celu (iii) uwzględniono działania mające na celu tworzenie mieszkań dla osób w kryzysie bezdomności oraz działania umożliwiające przekształcenia placówek w rozwiązania mieszkaniowe.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Do opisu proponowanych przedsięwzięć zostanie dodana treść dotycząca wsparcia osób w kryzysie bezdomności działań na rzecz stworzenia odpowiedniej infrastruktury mieszkaniowej do wspierania tych osób, niemniej FEŁ2027 jest dokumentem w dość ogólny sposób wskazującym kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach).
----	--	---	-----	---	---	--------------------------------------	---------------------------	---

63	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	000	Uwaga ogólna: W przypadku działań związanych z tworzeniem i rozwijaniem mieszkań chronionych, mieszkań wspomaganych, mieszkań adaptowalnych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe, w tym społecznych agencji najmu oraz modelu Najpierw Mieszkanie należy: (1) zwiększyć dopuszczalny poziom cross-financingu (do około 30%) oraz (2) wydłużyć czas realizacji projektów (do około 5 lat).	W nowej perspektywie budżetowej działania finansowane z EFS będą jeszcze mocniej skoncentrowane na projektach mieszkaniowych. Warto zatem odnotować wnioski z wcześniejszych projektów, tj. potrzebę umożliwienia realizacji dłuższych projektów oraz potrzebę zwiększonego cross-financingu dla takich projektów. Tworzenie i udostępnianie beneficjentom zintegrowanego wsparcia obejmującego mieszkanie i usługi (np. mieszkań wspomaganych) wymaga w pierwszej kolejności pozyskania lokali, wyremontowania ich i wyposażenia. Praktyka pokazuje, że często są to lokale z zasobów publicznych (samorządów czy Skarbu Państwa). W takiej sytuacji sam proces zawierania umów jest sformalizowany i czasochłonny. Również remonty są długotrwałe i często się przeciągają. Średnio czas pozyskania, wyremontowania i wyposażenia lokalu trwa około 1 – 1,5 roku. To znaczy, że jeśli projekt zaplanowano na 3 lata, to realnie praca z beneficjentami będzie prowadzona jedynie przez połowę czasu trwania projektu. Co więcej, przyjęcie, że wsparcie w mieszkaniu będzie świadczone jedynie przez około 1,5 roku może być zbyt krótkim czasem dla wielu osób (np. osób doświadczających bezdomności, seniorów). Zaplanowanie, że projekty mieszkaniowe będą trwały 5 lat, pozwoliłoby wspierać beneficjentów przez około 3,5 roku, co byłoby właściwe i słuszne, a także znacznie bardziej efektywne. Podobnie, w kontekście cross-financingu, należy podkreślić, że projekty mieszkaniowe łączą się z wysokimi nakładami na remonty i wyposażenie. O ile aktualne trendy się utrzymają, to w najbliższych latach koszty te mogą jeszcze rosnąć. Dotychczasowe projekty mieszkaniowe (w tym realizowane przez Habitat Poland, jak i przez inne NGOs) pokazują, że około 30% kosztów to koszty „twarde” remontów i wyposażenia. Zatem, aby zapewnić możliwość efektywnego wydatkowania środków, realną możliwość realizacji projektów oraz zapewnienie godnego standardu w mieszkaniach postulujemy zwiększenie poziomu cross-financingu dla projektów mieszkaniowych.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	WYJAŚNIENIE	Na poziomie projektu programu FEŁ2027 nie jest określany poziom cross-financingu i czas trwania projektów. Doprecyzowanie warunków dotyczących interwencji nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu. Wsparcie infrastrukturalne dotyczące inwestycji w mieszkalnictwo: m.in. wspomagane, chronione, w ramach najmu socjalnego jest przewidziane w ramach celu szczegółowego (iii) w CP4.
64	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z	149	Proponujemy dodać wskaźniki, które pozwolą monitorować realizację FEŁ 2021-2027 w obszarze tworzenia zintegrowanych usług obejmujących wsparcie mieszkaniowe i społeczne (mieszkań chronionych, wspomaganych i innych rozwiązań). Proponujemy dodanie wskaźników: „Pojemność nowych lub zmodernizowanych mieszkań społecznych. Przez mieszkanie społeczne należy rozumieć: 1) mieszkania chronione, 2) mieszkania wspomagane oraz inne formy mieszkań z usługami, 3) mieszkania w ramach najmu społecznego (w tym w	Aktualnie zaproponowane wskaźniki są dość lakoniczne, co może czynić utrudnionym monitorowanie realizacji programu. Postulujemy dodanie wskaźników, które przyczynią się do weryfikacji postępów wykonania programu oraz efektów jego realizacji. Szczególnie istotnym będzie przyjęcie wskaźników odnoszących się do liczby mieszkań z usługami oraz mieszkań adaptowalnych. Mamy świadomość, że zaproponowany wskaźnik nie jest wskaźnikiem rekomendowanym, niemniej jednak postulujemy, aby (w przypadku przychylnego rozpatrzenia uwagi i dodawania wskaźnika monitorującego przyrost liczby mieszkań i osób z nich korzystających) nie używać wskaźnika dotyczącego „lokalni socjalnych” z listy rekomendowanych wskaźników. Wydaje się, że jest to bezpośrednie tłumaczenie z języka angielskiego, w którym pojęcie „social housing” jest znacznie szersze niż polskie tłumaczenie. Dlatego zaproponowano wskaźnik obejmujący różne rozwiązania mieszkaniowe dostępne w Polsce i wpisujące się w konieczną deinstytucjonalizację usług społecznych. W odniesieniu do dostosowania architektonicznego, wskazujemy, że zaproponowany wskaźnik powinien mierzyć przede wszystkim nowoutworzone/ lub zmodernizowane mieszkania, w tym mieszkania społeczne, które zostały zaadaptowane i wyposażone na potrzeby osób z niepełnosprawnościami, umożliwiając im niezależne zamieszkiwanie. Wobec koniecznej deinstytucjonalizacji należy nadać priorytet działaniom rozwijającym usługi świadczone w społeczności lokalnej, dopuszczając inwestycje w obiekty w uzasadnionych przypadkach oraz z zastrzeżeniem	Fundacja Habitat for Humanity Poland	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1057, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK). Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby, aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).

		niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej		ofercie społecznych agencji najmu)” i odpowiednio „Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych mieszkań społecznych [...]”. oraz „Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych mieszkań i obiektów dostosowanych architektonicznie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.”	niepowstawania nowych obiektów sprzecznych z ideą deinstytucjonalizacji.			
65	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	146	W wyliczeniu rozpoczynającym się od słów: „Planuje się wsparcie w szczególności następujących typów przedsięwzięć:” proponujemy dodać następujące typy przedsięwzięć: -„wsparcie procesu deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, polegające na realizowaniu (w oparciu o posiadane zasoby) działań poza dotychczasowymi zadaniami, w tym m.in form wsparcia dziennego, środowiskowego, wsparcia wytchnieniowego, mieszkalnictwa wspomagane, oraz jako element działań przygotowanie, uzyskanie i zmianie kompetencji pracowników placówek w działaniach poza placówkami;”	Warto dodać działanie korespondujące z koniecznym kierunkiem deinstytucjonalizacji, tj. otwieranie placówek na środowisko lokalne. Istniejące instytucje powinny wykorzystywać swoje zasoby do świadczenia usług w społeczności lokalnej. Stworzenie takiej oferty pozwoli stopniowo zmieniać charakter i działanie placówek, wpisując się w deinstytucjonalizację usług społecznych.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług społecznych. W opisie celu szczegółowego (k) wskazane są działania związane z szeroko rozumianym mieszkalnictwem. Doświadczenie w realizacji programów w poprzednich perspektywach finansowych wskazuje, że niedoszczegółowanie typów przedsięwzięć pozwala na elastyczne reagowanie na potrzeby regionu i modelowania wsparcia. Uszczegółowienia form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.
66	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług,	146	W wyliczeniu rozpoczynającym się od słów: „Planuje się wsparcie w szczególności następujących typów przedsięwzięć:” proponujemy dodać	Rozwój mieszkaniowych form wsparcia, łączących usługi społeczne i mieszkaniowe jest niezbędny dla procesu deinstytucjonalizacji, gdyż umożliwi stworzenie środowiskowych miejsc wsparcia alternatywnych dla oferty instytucji. Jest to konieczne w świetle warunkowości podstawowej. Dlatego proponujemy rozbudowanie opisu części dotyczącej mieszkaniowych form wsparcia w Prioryecie 7, cel szczegółowy (k). Po pierwsze, proponujemy krótkie wskazanie jakie działania będą	Fundacja Habitat for Humanity Poland	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług społecznych. W opisie celu szczegółowego (k) wskazane są działania związane z szeroko rozumianym mieszkalnictwem. Doświadczenie w realizacji programów

		które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej		następujące typy przedsięwzięć: - „rozwój mieszkalnictwa adaptowalnego (w tym terapeuta przestrzeni, doradztwo architektoniczne, dostosowanie i niezbędny remont, zakup niezbędnych urządzeń i wyposażenia); rozwój mieszkalnictwa wspomagane i mieszkań chronionych (w tym zapewnienie kosztów remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców); rozwój innych rozwiązań łączących wsparcie mieszkaniowe i usługi, jak np. społecznych agencji najmu; - upowszechnienie form wspólnego zamieszkiwania osób niespokrewnionych oraz zamieszkiwania dziennego lub całodobowego opiekunów w mieszkaniach osób wymagających wsparcia wraz z niezbędnymi usługami; rodzinne domy pomocy;”	finansowane w ramach tworzenia i rozwoju mieszkań chronionych, wspomaganych i adaptowalnych. Celem jest jasne zaznaczenie, że w ramach tych działań finansowane będą m.in. koszty remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców. Takie doprecyzowanie będzie zgodne z wytycznymi MFIPR. Zwracamy również uwagę na potrzebę zwiększonego cross-finansingu dla projektów mieszkaniowych (do poziomu około 30%), aby umożliwić pokrycie kosztów remontów, adaptacji i wyposażenia mieszkań. Po drugie, postulujemy wskazanie, że jednym z narzędzi wsparcia łączącego wsparcie mieszkaniowe i usługowe, są społeczne agencje najmu (por. uzasadnienie do uwagi nr 2 powyżej). Po trzecie, proponujemy dodać działania związane z upowszechnianiem form wspólnego zamieszkiwania osób niespokrewnionych, zamieszkiwania dziennego lub całodobowego opiekunów oraz rodzinnych domów pomocy. Te działania, zgodne z Rekomendacjami MFIPR, przyczynią się do budowania systemu różnorodnych, adekwatnych do potrzeb, form wsparcia. Uzupełniając część opisową, będzie potrzebne również wskazanie wprost działań związanych z rozwojem usług mieszkaniowych w katalogu planowanych typów przedsięwzięć.			w poprzednich perspektywach finansowych wskazuje, że niedoszczegółowanie typów przedsięwzięć pozwala na elastyczne reagowanie na potrzeby regionu i modelowania wsparcia. Uszczegółowienia form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.
67	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do	146	„Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach celu szczegółowego (k) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada Regionalne Centrum Polityki Społecznej.”	Proponowany zapis wynika z konieczności silniejszego zintegrowania polityki społecznej z polityką wykorzystania środków europejskich na etapie wdrażania. Wynika nie tylko z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych (projekt z 09.2021), która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy europejskich.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Zapisy w CS(k) zostaną skorygowane, tak aby oddać sens zgłoszonej uwagi.

		ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej						
68	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	145	Proponujemy nadać następujące brzmienie zdaniu: „W przypadku usług społecznych preferowane będą usługi opiekuńcze, asystenckie, usługi w środowiskowych domach samopomocy, w dziennych domach pomocy, klubach seniora. Równie istotne będzie tworzenie i rozwój rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe: mieszkań chronionych i wspomaganych (w tym zapewnienie kosztów remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców), mieszkalnictwa adaptowalnego (w tym terapeuta przestrzeni, doradztwo architektoniczne, dostosowanie i niezbędny remont, zakup niezbędnych urządzeń i wyposażenia) oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe, np. społecznych agencji najmu. Dodatkowo upowszechniane będą formy wspólnego zamieszkiwania osób	Rozwój mieszkaniowych form wsparcia, łączących usługi społeczne i mieszkaniowe jest niezbędny dla procesu deinstytucjonalizacji, gdyż umożliwi stworzenie środowiskowych miejsc wsparcia alternatywnych dla oferty instytucji. Jest to konieczne w świetle warunkowości podstawowej. Dlatego proponujemy rozbudowanie opisu części dotyczącej mieszkaniowych form wsparcia w Priorytecie 7, cel szczegółowy (k). Po pierwsze, proponujemy krótkie wskazanie jakie działania będą finansowane w ramach tworzenia i rozwoju mieszkań chronionych, wspomaganych i adaptowalnych. Celem jest jasne zaznaczenie, że w ramach tych działań finansowane będą m.in. koszty remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców. Takie doprecyzowanie będzie zgodne z wytycznymi MFIPR. Zwracamy również uwagę na potrzebę zwiększonego cross-finansingu dla projektów mieszkaniowych (do poziomu około 30%), aby umożliwić pokrycie kosztów remontów, adaptacji i wyposażenia mieszkań. Po drugie, postulujemy wskazanie, że jednym z narzędzi wsparcia łączącego wsparcie mieszkaniowe i usługowe, są społeczne agencje najmu (por. uzasadnienie do uwagi nr 2 powyżej). Po trzecie, proponujemy dodać działania związane z upowszechnianiem form wspólnego zamieszkiwania osób niespokrewnionych, zamieszkiwania dziennego lub całodobowego opiekunów oraz rodzinnych domów pomocy. Te działania, zgodne z Rekomendacjami MFIPR, przyczynią się do budowania systemu różnorodnych, adekwatnych do potrzeb, form wsparcia.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Zapisy celu szczegółowego, dotyczące usług społecznych zostaną uzupełnione o fragment dotyczący wsparcia mieszkalnictwa.

				niespokrewnionych oraz formy zamieszkiwania dziennego lub całodobowego opiekunów w mieszkaniach osób wymagających wsparcia wraz z niezbędnymi usługami, a także rodzinne domy pomocy.”				
69	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	37	Niepokój budzi wskaźnik produktu - Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże), zarówno jego wartość docelowa, jak i perspektywa czasowa.	W obecnym projekcie Programu wskaźnik dot. przedsiębiorstw objętych wsparciem zmalał o blisko połowę (50) względem tożsamego, przyjętego w Programie regionalnym realizowanym w poprzedniej perspektywie finansowej (99). Należy jednak zakładać, że ta określona obecnie liczba będzie nieadekwatna do zainteresowania przedsiębiorców tego typu projektami (biorąc pod uwagę zwłaszcza przedłużający się okres programowania nowej perspektywy finansowej oraz warunki pandemii, w jakiej działają polscy przedsiębiorcy). Może to wskazywać na niedoszacowanie alokacji przeznaczanej na ten cel. Co więcej, niezrozumiałe jest przyjęcie, że w 2024 r. żadne przedsiębiorstwo nie zostanie objęte wsparciem.	Adamed Pharma S.A.	WYJAŚNIENIE	Szacowanie wartości docelowych odbywa się głównie w oparciu o uśrednione dane z projektów poprzedniej perspektywy odniesione do planowanej alokacji oraz przyjęte założenia ogólne, stąd oszacowana wartość jest tylko pewnym przybliżeniem i obarczona błędem. Rzeczywiście osiągnięta wartość wskaźnika może się różnić od oszacowanej i będzie wynikać z założeń przyjętych dla konkursów i rzeczywiście realizowanych projektów. Dane nt. wartości wskaźników prezentowane będą w ramach przygotowywanych raportów z realizacji Programu. Wartość osiągnięta wskaźnika jest wykazywana w oparciu o projekty zakończone. Biorąc pod uwagę opóźnienia z uruchomieniem obecnej perspektywy, czas niezbędny na ogłoszenie konkursów, ocenę projektów, ich skuteczną realizację i zakończenie, przyjęto założenie, iż w 2024 roku projekty będą w trakcie realizacji. Nie będzie możliwe zatwierdzenie wniosków o płatność końcową, wskazujących osiągnięcie jakichkolwiek wartości celu pośredniego wskaźnika produktu na zakończenie 2024 roku.
70	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	35	Niepokój budzi zapis, mówiący o tym, że w ramach wsparcia kierowanego do dużych przedsiębiorstw w celu szczegółowym (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie	Doprecyzowania wymaga kwestia owego premiowania. W Programie przewidziano Priorytet II, gdzie alokacja jest relatywnie duża. W ramach tego Priorytetu przedsiębiorcy mogą zrealizować działania pro-środowiskowe. Również w Priorytecie IX odnaleźć można zapisy mówiące o możliwości wsparcia projektów B+R realizowanych w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu. Ponadto, pozostałe cele szczegółowe wskazane w Priorytecie I są dedykowane bądź to innej grupie odbiorców (MŚP), bądź też innym rodzajom aktywności (ucyfrowienie).	Adamed Pharma S.A.	WYJAŚNIENIE	Zakres wsparcia wynika z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (Mając na uwadze, że małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) są podstawą europejskiej gospodarki, w ramach EFRR należy nadal wspierać rozwój

				zaawansowanych technologii, premiowane będą głównie projekty z zakresu innowacji środowiskowych oraz wspierających transformację energetyczną regionu, które charakteryzują się wysoką wartością dodaną dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.	Patrząc na wielkość alokacji w Prioryciecie I i planowane premiowanie tematyczne w przypadku dużych przedsiębiorstw, pod znakiem zapytania stoją zatem możliwości finansowania ambitnych, rozwijających region projektów B+R realizowanych w obszarach innych niż rozwiązania pro-środowiskowe, czy dot. transformacji energetycznej. Ograniczenia tematyczne dla tej wielkości podmiotów prywatnych wydają się zatem niezrozumiałe z punktu widzenia chęci rozwoju regionów również w obszarach innych inteligentnych regionalnych specjalizacji (co jest głównym celem Priorytetu I). Należy mieć na względzie słuszne stwierdzenie umieszczone w projekcie Programu (s. 16-17), że duże przedsiębiorstwa wprowadzają najwięcej innowacji i wykazują się największą skłonnością do współpracy w zakresie działalności innowacyjnej, a także że konieczne jest ich dalsze wspieranie w celu lepszego rozwoju działalności B+R w tym sektorze. Niniejszej uwagi nie należy traktować jako próby ograniczenia dofinansowania innowacyjnych projektów środowiskowych w ramach Priorytetu I, ale wyrównania szansy na otrzymanie dotacji dla innych niż środowiskowe projekty B+R.			MŚP poprzez wzmacnianie ich trwałego wzrostu i konkurencyjności) i projektu Umowy Partnerstwa (W związku z niższą produktywnością małych i średnich firm w porównaniu do dużych, wsparcie będzie skoncentrowane przede wszystkim na MŚP). W związku z powyższym w projekcie FEŁ2027 wsparcie w zakresie projektów badawczo-rozwojowych będzie skoncentrowane na MŚP, co jednak nie wyklucza dofinansowania projektów dużych przedsiębiorstw, jak również współpracy MŚP i dużych przedsiębiorstw. W ramach wsparcia kierowanego do dużych przedsiębiorstw premiowane będą głównie projekty z zakresu innowacji środowiskowych oraz wspierających transformację energetyczną regionu, które charakteryzują się wysoką wartością dodaną dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, nie oznacza to jednak, że na wsparcie nie mogą liczyć projekty, które nie będą wspierały transformacji energetycznej regionu bądź z zakresu innowacji środowiskowych, jeśli będą dostępne środki.
71	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	1	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13 grudnia 2021 roku, przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych. Wnosimy o odstępianie od tego pomysłu.	Ograniczenie możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w przypadku uczestnictwa w MOF jest sprzeczne z wytycznymi Komisji Europejskiej. Założeniem dla MOF były dodatkowe środki (w trybie bezkonkursowym), niezależnie od możliwości aplikacji w otwartych konkursach.	Gmina Kamieńsk ul. Wieluńska 50 97-360 Kamieńsk	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.

72	Priorytet 10 Pomoc techniczna EFRR	Nie dotyczy	194	Priorytety dotyczące pomocy technicznej (EFRR oraz EFS+): Należy uwzględnić finansowanie biur Związków ZIT jako aktywnych uczestników programowania i wdrażania środków UE w ramach ZIT.	Biorąc pod uwagę założenia nowej perspektywy finansowej przyjmujące konieczność rozszerzania skali podejścia zintegrowanego, kontynuacja roli Związku ZIT OW jakim jest SŁOM oraz budowa potencjału nowych Związków ZIT w systemie instytucjonalnym FEŁ2027, jako podmiotów aktywnie uczestniczących w programowaniu i wdrażaniu projektów ZIT, jest nie tylko zasadna, ale wysoce pożądana. Jednakże brak finansowania działalności biur ZIT z PT FEŁ2027 zdecydowanie utrudni sprawne wdrażanie instrumentu ZIT w nowej perspektywie finansowej oraz pociągnie ograniczenia w realizacji zadań, które zostały przypisane Związkom ZIT. Funkcje koordynatora działań JST, aktywizacji społeczno-politycznej w ramach poszczególnych MOF, a przede wszystkim wsparcie dla beneficjentów na etapie identyfikacji, przygotowania i realizacji projektów są niezwykle istotne, szczególnie dla jednostek o mniejszym potencjale kadrowym, zatem nie należy z nich rezygnować w nowej perspektywie finansowej. Skala wniosków ocenianych negatywnie na etapie oceny formalnej/merytorycznej byłaby większa, niż dotychczas, gdyby wnioski nie były wstępnie monitorowane/weryfikowane przez biuro ZIT (SŁOM). (cd. uzasadnienia w odrębnej uwadze)	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Zgodnie z brzmieniem art. 29 ust. 5 rozporządzenia ogólnego w sytuacji gdy instytucja terytorialna lub podmiot terytorialny wykonują wchodzące w zakres odpowiedzialności instytucji zarządzającej zadania inne niż wybór operacji, taka instytucja lub podmiot są wskazywane przez instytucję zarządzającą jako instytucja pośrednicząca. Środki z pomocy technicznej na wsparcie funkcjonowania związku ZIT były związane z pełnieniem przez ten związek funkcji Instytucji Pośredniczącej w ramach wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 oraz pochodziły z poziomu krajowego. Zgodnie z deklaracją Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej w ramach perspektywy finansowej na lata 2021-2027 resort nie planuje kontynuacji tego typu wsparcia dla instrumentu ZIT. Niemniej jednak, analogicznie do poprzedniego okresu programowania, zapewniony zostanie udział Związków ZIT w procesie wyboru projektów. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że beneficjenci projektów ZIT będą mogli korzystać ze standardowych kosztów zarządzania w projektach merytorycznych.
73	Plan finansowy	Nie dotyczy	205	Należy uwzględnić instrument ZIT jako podmiot wdrażający FEŁ 2027 w zakresie środków EFS+ (uwaga dotyczy całej treści dokumentu).	Obecne zapisy przewidują udział ZIT jedynie we wdrażaniu środków EFRR. Dostrzegając zdiagnozowane potrzeby w zakresie działań możliwych do realizacji w ramach EFS+, prosimy o umożliwienie wdrażania przez MOF Miasta Łódź również środków EFS+. Działania te będą komplementarne do działań inwestycyjnych, a ich realizacja wraz z przeprowadzaniem działań inwestycyjnych da efekt synergii, a tym samym kompleksowego rozwoju obszaru funkcjonalnego. Proponujemy, na zasadzie analogii z okresem programowania 2014-2020, aby dla MOF Miasta Łódź (poza alokacją przeznaczoną na EFRR w ramach ZIT) przeznaczyć dodatkowo minimum 5,18% środków z EFS+ przewidzianych w FEŁ 2027.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	W ramach EFS+ nie jest planowane zastosowanie instrumentu ZIT (DEFS).
74	Instytucje programu	Nie dotyczy	283	INSTYTUCJE PROGRAMU: Należy uwzględnić w systemie instytucjonalnym FEŁ2027 Instytucję Pośredniczącą ZIT.	(cd. uzasadnienia do uwagi) Szczególnie rola IP ZIT w zakresie wsparcia beneficjentów w przygotowaniu i weryfikacji założeń projektów zintegrowanych stanowi podstawowy element procesu programowania i wdrażania instrumentu ZIT w programie regionalnym. Skala wniosków ocenianych negatywnie na etapie oceny formalnej/merytorycznej byłaby większa, niż dotychczas, gdyby wnioski nie były wstępnie monitorowane/weryfikowane przez IP ZIT. Należy również mieć na uwadze rekomendacje KE w zakresie wykorzystania potencjału oraz doświadczenia Związków ZIT w perspektywie 2014-20 i utrzymanie statusu IP. Zalecenia zostały	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Zgodnie z brzmieniem art. 29 ust. 5 rozporządzenia ogólnego w sytuacji gdy instytucja terytorialna lub podmiot terytorialny wykonują wchodzące w zakres odpowiedzialności instytucji zarządzającej zadania inne niż wybór operacji, taka instytucja lub podmiot są wskazywane przez instytucję zarządzającą jako instytucja pośrednicząca.

					przedstawione w uwagach KE do projektu Umowy Partnerstwa z dn. 30.07.2021 r. (ANNEX 1.1 Commission observations on draft Partnership Agreement for Poland, version received on 30 July 2021), gdzie wskazano "In particular, some MAs may consider it justified to entrust the selection of operations to the ITI associations that built their experience in the 2014-20 perspective and to keep their status as IB." Jak również, w zgodzie z Raportem końcowym Oceny systemu realizacji polityki spójności w Polsce w ramach perspektywy 2014-2020 (Lipiec 2021), który powstał na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, w odniesieniu do Oceny systemu instytucjonalnego na poziomie Regionalnych Programów Operacyjnych wskazano: "Rekomenduje się natomiast, aby w kolejnej perspektywie zwiększona została rola ZIT (zarówno tych pełniących funkcje IP, jak i tych, które nie przyjmą tej roli) jako podmiotu inicjującego i koordynującego współpracę członków Związku ZIT, prowadzącego politykę informacyjno-promocyjną i wspierającego przygotowanie i realizację projektów."			Środki z pomocy technicznej na wsparcie funkcjonowania związku ZIT były związane z pełnieniem przez ten związek funkcji Instytucji Pośredniczącej w ramach wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 oraz pochodziły z poziomu krajowego. Zgodnie z deklaracją Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej w ramach perspektywy finansowej na lata 2021-2027 resort nie planuje kontynuacji tego typu wsparcia dla instrumentu ZIT. Niemniej jednak, analogicznie do poprzedniego okresu programowania, zapewniony zostanie udział Związków ZIT w procesie wyboru projektów. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że beneficjenci projektów ZIT będą mogli korzystać ze standardowych kosztów zarządzania w projektach merytorycznych.
75	Instytucje programu	Nie dotyczy	283	INSTYTUCJE PROGRAMU: Należy uwzględnić w systemie instytucjonalnym FEŁ2027 Instytucję Pośredniczącą ZIT.	Pełnienie roli IP ZIT przez SŁOM w obecnym okresie programowania pozwoliło na zbudowanie kompetencji w zakresie wydatkowania środków unijnych w ramach nowego instrumentu ZIT i jednocześnie pozwoliło zbudować pozycję nowej instytucji w systemie wdrażania RPO Wł. Rozwiązanie to zapewnia koordynację i integrację planowanych przedsięwzięć oraz optymalizację procesu ich programowania oraz wdrażania. Wypracowana wiedza organizacyjna oraz schematy działania z pewnością powinny zostać wykorzystane w ramach nowego systemu wdrażania polityki spójności. Projektowane przez Urząd Marszałkowski wycofanie IP ZIT zdecydowanie utrudni wdrażanie instrumentu ZIT w nowej perspektywie finansowej. Funkcje koordynatora działań JST w ramach MOF oraz wsparcie dla beneficjentów na etapie identyfikacji, przygotowania i realizacji projektów zintegrowanych jest niezwykle istotne, szczególnie dla podmiotów o mniejszym potencjale kadrowym, zatem nie należy z niej rezygnować w nowej perspektywie finansowej. Biorąc natomiast pod uwagę założenia nowej perspektywy finansowej przyjmujące konieczność rozszerzania skali podejścia zintegrowanego, kontynuacja roli Związku ZIT (biura) w systemie instytucjonalnym FEŁ2027, jako podmiotu aktywnie uczestniczącego w programowaniu i wdrażaniu projektów ZIT, jest nie tylko zasadna, ale wysoce pożądana. (cd. uzasadnienia w odrębnej uwadze)	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Zgodnie z brzmieniem art. 29 ust. 5 rozporządzenia ogólnego <i>w sytuacji gdy instytucja terytorialna lub podmiot terytorialny wykonują wchodzące w zakres odpowiedzialności instytucji zarządzającej zadania inne niż wybór operacji, taka instytucja lub podmiot są wskazywane przez instytucję zarządzającą jako instytucja pośrednicząca.</i> Środki z pomocy technicznej na wsparcie funkcjonowania związku ZIT były związane z pełnieniem przez ten związek funkcji Instytucji Pośredniczącej w ramach wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 oraz pochodziły z poziomu krajowego. Zgodnie z deklaracją Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej w ramach perspektywy finansowej na lata 2021-2027 resort nie planuje kontynuacji tego typu wsparcia dla instrumentu ZIT. Niemniej jednak, analogicznie do poprzedniego okresu programowania, zapewniony zostanie udział Związków ZIT w procesie wyboru projektów.

								Jednocześnie należy mieć na uwadze, że beneficjenci projektów ZIT będą mogli korzystać ze standardowych kosztów zarządzania w projektach merytorycznych.
76	Priorytet 10 Pomoc techniczna EFRR	Nie dotyczy	194	Priorytety dotyczące pomocy technicznej (EFRR oraz EFS+): Należy uwzględnić finansowanie biur Związków ZIT jako aktywnych uczestników programowania i wdrażania środków UE w ramach ZIT.	(cd. uzasadnienia do uwagi) Niemniej jednak utrzymanie dotychczasowego potencjału SŁOM, a tym bardziej utworzenie potencjału kadrowego i instytucjonalnego nowych Związków ZIT, wiąże się z koniecznością generowania dodatkowych kosztów przez poszczególnych Członków Związków ZIT. W obliczu stale rosnących obciążeń budżetowych JST oraz nowych wyzwań gospodarczych spowodowanych w głównej mierze pandemią COVID-19, wygenerowanie dodatkowych - większych środków przez poszczególne JST na rzecz działalności biura Związku ZIT, może okazać się niezwykle trudne lub wręcz niemożliwe. Biorąc pod uwagę założenia projektu FEŁ w zakresie pomocy technicznej, w tym planowane zniesienie instytucji pośredniczących dla programu z jednoczesnym zwiększeniem środków w zakresie wsparcia technicznego (kwota większa o niemal 30 mln EUR w FEŁ w porównaniu do RPO, tzn. że PT aktualnie w RPO stanowi 3,63%, a w FEŁ będzie to 4,01% alokacji UE dla programu), niezrozumiałe jest wykluczanie roli biur Związków ZIT z systemu programu, przy jednoczesnym zwiększaniu roli partnerstw JST w ramach poszczególnych MOF i konieczności realizacji projektów zintegrowanych. Należy również mieć na uwadze rekomendacje KE w zakresie wykorzystania potencjału oraz doświadczenia Związków ZIT w perspektywie 2014-20 i utrzymanie statusu IP. Jak również, w zgodzie z Raportem końcowym Oceny systemu realizacji polityki spójności w Polsce w ramach perspektywy 2014-2020 (Lipiec 2021), który powstał na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, w odniesieniu do Oceny systemu instytucjonalnego na poziomie Regionalnych Programów Operacyjnych wskazano: "Rekomenduje się natomiast, aby w kolejnej perspektywie zwiększona została rola ZIT (zarówno tych pełniących funkcje IP, jak i tych, które nie przyjmą tej roli) jako podmiotu inicjującego i koordynującego współpracę członków Związku ZIT, prowadzącego politykę informacyjno-promocyjną i wspierającego przygotowanie i realizację projektów."	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Zgodnie z brzmieniem art. 29 ust. 5 rozporządzenia ogólnego w sytuacji gdy instytucja terytorialna lub podmiot terytorialny wykonują wchodzące w zakres odpowiedzialności instytucji zarządzającej zadania inne niż wybór operacji, taka instytucja lub podmiot są wskazywane przez instytucję zarządzającą jako instytucja pośrednicząca. Środki z pomocy technicznej na wsparcie funkcjonowania związku ZIT były związane z pełnieniem przez ten związek funkcji Instytucji Pośredniczącej w ramach wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 oraz pochodziły z poziomu krajowego. Zgodnie z deklaracją Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej w ramach perspektywy finansowej na lata 2021-2027 resort nie planuje kontynuacji tego typu wsparcia dla instrumentu ZIT. Niemniej jednak, analogicznie do poprzedniego okresu programowania, zapewniony zostanie udział Związków ZIT w procesie wyboru projektów. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że beneficjenci projektów ZIT będą mogli korzystać ze standardowych kosztów zarządzania w projektach merytorycznych.
77	Priorytet 10 Pomoc techniczna EFRR	Nie dotyczy	194	Priorytety dotyczące pomocy technicznej (EFRR oraz EFS+): Należy uwzględnić	Biorąc pod uwagę założenia nowej perspektywy finansowej przyjmujące konieczność rozszerzania skali podejścia zintegrowanego, kontynuacja roli Związku ZIT OW jakim jest SŁOM oraz budowa potencjału nowych Związków ZIT w systemie instytucjonalnym FEŁ2027, jako podmiotów	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Zgodnie z brzmieniem art. 29 ust. 5 rozporządzenia ogólnego w sytuacji gdy instytucja terytorialna lub podmiot terytorialny wykonują wchodzące w

				finansowanie biur Związków ZIT jako aktywnych uczestników programowania i wdrażania środków UE w ramach ZIT.	aktywnie uczestniczących w programowaniu i wdrażaniu projektów ZIT, jest nie tylko zasadna, ale wysoce pożądana. Jednakże brak finansowania działalności biur ZIT z PT FEŁ2027 zdecydowanie utrudni sprawne wdrażanie instrumentu ZIT w nowej perspektywie finansowej oraz pociągnie ograniczenia w realizacji zadań, które zostały przypisane Związkom ZIT. Funkcje koordynatora działań JST, aktywizacji społeczno-politycznej w ramach poszczególnych MOF, a przede wszystkim wsparcie dla beneficjentów na etapie identyfikacji, przygotowania i realizacji projektów są niezwykle istotne, szczególnie dla jednostek o mniejszym potencjale kadrowym, zatem nie należy z nich rezygnować w nowej perspektywie finansowej. Skala wniosków ocenianych negatywnie na etapie oceny formalnej/merytorycznej byłaby większa, niż dotychczas, gdyby wnioski nie były wstępnie monitorowane/weryfikowane przez biuro ZIT (SŁOM). (cd. uzasadnienia w odrębnej uwadze)			<i>zakres odpowiedzialności instytucji zarządzającej zadania inne niż wybór operacji, taka instytucja lub podmiot są wskazywane przez instytucję zarządzającą jako instytucja pośrednicząca.</i> Środki z pomocy technicznej na wsparcie funkcjonowania związku ZIT były związane z pełnieniem przez ten związek funkcji Instytucji Pośredniczącej w ramach wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 oraz pochodziły z poziomu krajowego. Zgodnie z deklaracją Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej w ramach perspektywy finansowej na lata 2021-2027 resort nie planuje kontynuacji tego typu wsparcia dla instrumentu ZIT. Niemniej jednak, analogicznie do poprzedniego okresu programowania, zapewniony zostanie udział Związków ZIT w procesie wyboru projektów. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że beneficjenci projektów ZIT będą mogli korzystać ze standardowych kosztów zarządzania w projektach merytorycznych.
78	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	53	Uwaga ogólna do całego Priorytetu 2: Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi po przeanalizowaniu dokumentu podlegającego konsultacjom w znacznej części przychylnie odnosi się do przedsięwzięć planowanych do wsparcia w ramach poszczególnych celów szczegółowych. Wiele przedsięwzięć jest spójna ze zgłoszonymi przez nas działaniami w ankietach w kwietniu 2021 roku. Większość z propozycji została ujęta w ramach celów szczegółowych priorytetu 2. Podkreślenia wymaga, że dokument podlegaiący	Potrzeba zapewnienia faktycznej możliwości wsparcia ze środków FEŁ 2027 dla jednostek organizacyjnych Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane na dalszym etapie prac w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. W ramach Priorytetu 2 planuje się wsparcie dla jednostek organizacyjnych Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

				konsultacjom nie określa szczegółowo beneficjentów, którzy mogą ubiegać się o wsparcie w ramach FEŁ 2027. Dlatego wnosimy o umożliwienie jednostkom organizacyjnym PGL LP ubiegania się o wsparcie ze środków FEŁ 2027 w szczególności w ramach celów szczegółowych priorytetu 2.				
79	Priorytet 8 Łódzkie wspiera edukację i kadry	Cel szczegółowy (f) Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	168	W części dotyczącej Wskazania konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych prosimy o dopisanie: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego".	Zgodnie z potrzebami zgłaszanymi przez gminy należące do Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny deklarujemy udział we wdrażaniu celu szczegółowego f). Na obszarze ŁOM istnieją duże potrzeby w zakresie wspierania edukacji, min. przedszkolnej, szkolnictwa zawodowego i kompetencji dostosowanych do wymogów rynku pracy, rozbudowy bazy szkolnej i wczesnoedukacyjnej. Wysoce pożądane są działania łagodzące skutki pandemii COVID-19 w szkołach. Dlatego też niezbędne jest zastosowanie w tym zakresie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), dla MOF Miasta Łodzi.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Brak uzasadnienia dla zastosowania instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), dla MOF Miasta Łodzi. Wsparcie szkół, placówek systemu oświaty, ich uczniów, nauczycieli każdorazowo wynika z indywidualnych potrzeb konkretnych placówek, w kontekście potrzeb regionu i pracodawców.
80	Priorytet 8 Łódzkie wspiera edukację i kadry	Cel szczegółowy (f) Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i	166	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM WŁ, będzie dokonywany	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (CS f).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu. W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest

		uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami		wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
81	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	154	W części dotyczącej Wskazania konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych prosimy o dopisanie: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego".	Zgodnie z potrzebami zgłaszanymi przez gminy należące do Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny deklarujemy udział we wdrażaniu celu szczegółowego I). Na obszarze ŁOM istnieje potrzeba wspierania osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób w kryzysie bezdomności. Dlatego też niezbędne jest zastosowanie w tym zakresie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), dla MOF Miasta Łodzi.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Wsparcie w zakresie usług społecznych ma być realizowane zgodnie z diagnozą przygotowywaną przez RCPS w Łodzi, z uwagi na powyższe na etapie programu nie ma konieczności zastosowania mechanizmu terytorialnego dla przedmiotowego wsparcia. Ewentualne ukierunkowanie terytorialne wynikające z diagnozy RCPS znajdzie odzwierciedlenie w dokumentach niższego szczebla (Regulamin konkursu, kryteria).
82	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	151	W opisie „Wspierane będą również procesy deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym.” Doprecyzować zapis, że głównym kierunkiem działań są przekształcenia w mieszkania. Po: „innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe” dodać: „w tym społecznych agencji najmu”. Dodać zapis o	Należy powołać się na badanie prowadzone przez RCPS w obszarze bezdomności – Regionalny Plan Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji. Wyniki badania powinny zostać wzięte pod uwagę przy programowaniu i wdrażaniu FEŁ2027. Zaproponowane zapisy wynikają z konieczności silniejszego zintegrowania polityki społecznej z polityką wykorzystania środków UE na etapie wdrażania. Wynikają nie tylko z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych, która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy UE.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIIONA	Uwaga 1 i 2: Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane. uwaga 3: W projekcie FEŁ2027 wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług dla osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób w kryzysie bezdomności, który wyczerpuje propozycje wskazane w uwadze. Dalsze uszczegółowienie form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.

				wdrażaniu programu „Najpierw Mieszkanie”. Uzupełnić o zdanie: „Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach (k) i (l) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada ROPS”. W typach przedsięwzięć – dodać mieszkaniowe: • wsparcie usług środowiskowych skierowanych do osób w kryzysie bezdomności, • wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe dla osób w kryzysie bezdomności w tym programu „Najpierw mieszkanie” oraz SAN.				
83	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i	146	W części dotyczącej Wskazania konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych prosimy o dopisanie: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego".	Zgodnie z potrzebami zgłaszanymi przez gminy należące do Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny deklarujemy udział we wdrażaniu celu szczegółowego k). Na obszarze ŁOM istnieje potrzeba niwelowania negatywnych zjawisk powodujących wykluczenie społeczne całych rodzin, w szczególności na obszarach zdegradowanych. Wśród najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne są m.in. osoby z niepełnosprawnościami, długotrwale chorzy, długotrwale bezrobotni, osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby bezdomne, dzieci i młodzież z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dlatego też niezbędne jest zastosowanie w tym zakresie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), dla MOF Miasta Łodzi.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Wsparcie w zakresie usług społecznych ma być realizowane zgodnie z diagnozą przygotowywaną przez RCPS w Łodzi, z uwagi na powyższe na etapie programu nie ma konieczności zastosowania mechanizmu terytorialnego dla przedmiotowego wsparcia. Ewentualne ukierunkowanie terytorialne wynikające z diagnozy RCPS znajdzie odzwierciedlenie w dokumentach niższego szczebla (Regulamin konkursu, kryteria).

		odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej						
84	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	145	Uzupełnić o zdanie: Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach (k) i (l) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada ROPS. W typach przedsięwzięć–dodać mieszkaniowe: • wsparcie usług środowiskowych skierowanych do osób w kryzysie bezdomności, • wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe dla osób w kryzysie bezdomności w tym programu „Najpierw mieszkanie” oraz SAN.	Zaproponowane zapisy wynikają z konieczności silniejszego zintegrowania polityki społecznej z polityką wykorzystania środków UE na etapie wdrażania. Wynikają nie tylko z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych, która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy UE. Rekomendacje MFiPR (z 21 lipca 2021 roku) w kontekście celu (iii). Wnioski z doświadczeń łódzkich NGO działających na rzecz osób doświadczających wykluczenia społecznego. Rekomendacje Rady ds. Rozwiązywania Problemów Bezdomności w Łodzi organu doradczego przy Prezydent Miasta Łodzi.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	uwaga 1: W projekcie FEŁ2027 zostanie dokonana korekta zapisu. uwaga 2: W projekcie FEŁ2027 wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług dla osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób w kryzysie bezdomności, który wyczerpuje propozycje wskazane w uwadze. Dalsze uszczegółowienie form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.
85	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	38	Wnioskujemy o wzięcie pod uwagę, przy opracowaniu szczegółowych wytycznych do celu szczegółowego dotyczącego rozwijania i wzmacniania możliwości badawczych,	Najczęściej przedsiębiorcy mierzą się z problemem braku powierzchni dla działań badawczo-rozwojowych (konflikt z bieżącą produkcją) i mimo posiadanego potencjału technicznego nie są w stanie rozwijać działów rozwoju pod względem wyposażenia i zasobów ludzkich. Poza tym budynki takie wymagają specjalnego projektu ze względu na specjalistyczne wymagania techniczne (np. nietypowe instalacje, zabezpieczania przed wyładowaniami elektrostatycznymi itd.) , więc zdecydowanie bardziej zasadne jest zaprojektowanie i wybudowanie centrum badawczo – rozwojowego konkretnie na dedykowany cel.	ENIKA Sp. z o.o.	UWZGLĘDNIONA	W ramach projektu FEŁ2027 planuje się wsparcie projektów badawczo-rozwojowych przedsiębiorstw uwzględniających możliwość rozwoju istniejącego lub stworzenia nowego zaplecza badawczo-rozwojowego służącego działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Należy mieć jednak na uwadze, że

				dofinansowania budowy nowoczesnych centrów badawczych przy przedsiębiorstwach produkcyjnych, bez nakładania ograniczeń procentowych udziału inwestycji budowlanej w całości projektu. Do dofinansowania powinien kwalifikować się także koszt przygotowania projektu takiego obiektu.				niektóre wydatki, będą ograniczone limitami, co wynikać będzie m.in. z uregulowań unijnych lub krajowych. Zostanie to jednak doprecyzowane na dalszym etapie programowania - podczas opracowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów FEŁ2027 oraz zasad kwalifikowalności.
86	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (i) Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich w tym migrantów	141	W części dotyczącej Wskazania konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych prosimy o dopisanie: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego".	Zgodnie z potrzebami zgłaszanymi przez gminy należące do Stowarzyszenia Łódzki Obszar Metropolitalny deklarujemy udział we wdrażaniu celu szczegółowego i). Na obszarze ŁOM istnieje potrzeba realizacji działań na rzecz migrantów. Dlatego też niezbędne jest zastosowanie w tym zakresie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), dla MOF Miasta Łodzi.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Z uwagi na wyodrębnioną kwotę alokacji i przedstawiony zakres wsparcia w CS(i) brak uzasadnienia dla zastosowania mechanizmu terytorialnego.
87	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM WŁ, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich w tym migrantów (CS i), usług społecznych i zdrowotnych (CS k), integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (CS I).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu. W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu

				m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
88	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	146	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, Wł, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM Wł, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: ""Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich w tym migrantów (CS i), usług społecznych i zdrowotnych (CS k), integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (CS l).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu. W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.

				zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				
89	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (i) Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich w tym migrantów	141	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM WŁ, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: ""Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich w tym migrantów (CS i), usług społecznych i zdrowotnych (CS k), integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (CS l).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu. W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.

90	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	61	Wnioskujemy , aby w zakresie celu szczegółowego (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych dodać jeszcze jeden typ przedsięwzięć : inwestycje w zakresie efektywności wykorzystania energii w transporcie miejskim.	Pojazdy transportu miejskiego wytracają bardzo duże ilości energii podczas hamowania. W przypadku starszych typów tramwajów i autobusów z silnikami spalinowymi energia hamujących pojazdów jest bezpowrotnie tracona. W przypadku nowoczesnych tramwajów pewna część tej energii jest odzyskiwana w postaci zwrotu do sieci trakcyjnej. Istnieją rozwiązania techniczne pozwalające na magazynowanie energii hamującego tramwaju (której sieć trakcyjna nie może przyjąć) w zasobnikach podłączonych do sieci trakcyjnej i wykorzystanie tej energii do zasilania innego tramwaju. W ten sposób całość energii hamowania jest zagospodarowywana, co zdecydowanie poprawia efektywność energetyczną. Istnieją również rozwiązania techniczne (tzw. rekuperatory) pozwalające na odzyskiwanie, magazynowanie i ponowne wykorzystanie energii hamującego autobusu z silnikiem spalinowym. Zastosowanie rekuperatorów daje kilkuprocentowe oszczędności w zużyciu paliwa, a więc poprawia efektywność energetyczną.	ENIKA Sp. z o.o.	WYJAŚNIENIE	Inwestycje w zakresie efektywności wykorzystania energii w transporcie miejskim planowane są do uwzględnienia jako koszty kwalifikowalne w Priorytecie 3. W związku z powyższym nie przewiduje się wsparcia tego typu przedsięwzięć w ramach Priorytetu 2 CS (i).
91	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	110	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne: Należy rozszerzyć/uszczegółowić opis i katalog inwestycji o informacje w zakresie inwestycji wzmacniających proces deinstytucjonalizacji, jednakże uwzględniając adaptację, modernizację i dostosowanie budynków na potrzeby grup dzieci pozostających w ramach opieki instytucjonalnej.	Zgodnie z założeniami procesu deinstytucjonalizacji usług, który najbardziej zaawansowany jest w obszarze opieki nad dziećmi, gdzie w miejsce placówek opiekuńczo-wychowawczych upowszechniana jest rodzinna piecza zastępcza (w tym rodzinne domy dziecka) wskazano, że nie jest możliwe wspieranie instytucjonalnych form pieczy zastępczej, a jedynie działań wspierających proces deinstytucjonalizacji, które będą prowadzić do ograniczenia liczby dzieci w niej przebywających oraz prowadzących do świadczenia usług o charakterze krótkoterminowym, środowiskowym. Niemniej jednak, należy zwrócić uwagę na niezwykle ważny aspekt, że proces deinstytucjonalizacji wymaga czasu i dotyczy zarówno "wygaszanych" placówek instytucjonalnych, jak i nowo tworzonych innych form nieinstytucjonalnych. Co za tym idzie, nakłady inwestycyjne powinny obejmować nie tylko tworzenie nowych form opieki, ale również obejmować placówki, których działalność stopniowo/etapowo zanika. Działania ukierunkowane wyłącznie na wspieranie nowej infrastruktury służącej pieczy zastępczej ma charakter dyskryminujący wobec dzieci, które nadal pozostają w ramach opieki instytucjonalnej. Innymi słowy, proces deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi powinien obejmować dwie strony tego procesu, tzn. inwestycje w nowe formy pieczy zastępczej, ale również inwestycje dostosowujące placówki instytucjonalne do zmieniających się potrzeb, uwzględniając np. zmniejszenie liczby podopiecznych w obiektach przeznaczonych dla większej liczby dzieci.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Kwestia wsparcia opieki instytucjonalnej będzie przedmiotem dalszej analizy z uwagi na trwające negocjacje formalne z KE dotyczące Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027 oraz przyszłe negocjacje projektu FEŁ2027. Niemniej, należy mieć na uwadze, że w rozporządzeniu ogólnym oraz rozporządzeniu dot. EFRR mowa jest o wspieraniu działań mających na celu przejście od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej. W związku z powyższym wspieranie działalności instytucji (w tym całodobowych placówek opieki) z funduszy unijnych może nie być możliwe.
92	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych	110	Do punktu „w tym rozwój mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej” -> należy dodać zapis: „i z różnego rodzaju placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, w tym z młodzieżowych	Zgodnie z rekomendacjami MFIPR w zakresie celu szczegółowego (iii) należy przewidzieć działania na "tworzenie, rozwój i dostosowanie zasobów mieszkaniowych na potrzeby rodzinnych form pieczy zastępczej, w szczególności dla rodzinnych form pieczy zastępczej przyjmujących dzieci z niepełnosprawnościami, jak również liczne rodzeństwa, ale także dla młodzieży usamodzielnianej z pieczy zastępczej i z różnego rodzaju placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, w tym z młodzieżowych ośrodków wychowawczych czy zakładów poprawczych".	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	UWZGLĘDNIONA	W opisie celu szczegółowego dodana zostanie treść wskazująca na możliwość realizacji działań w zakresie rozwoju mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniającej się młodzieży przebywającej w różnego rodzaju placówkach całodobowych o charakterze długoterminowym i wychowanków pieczy zastępczej.

		potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne		ośrodków wychowawczych czy zakładów poprawczych”				
93	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	110	W typach przedsięwzięć, w ramach inwestycji w mieszkalnictwo należy rozszerzyć katalog o najem społeczny, w tym m.in. Społeczne Agencje Najmu.	Posługiwanie się w FEŁ2027 pojęciem najmu socjalnego stanowi rozwiązanie ograniczające zakres możliwych interwencji. Najem socjalny lokalu z zasobów mieszkaniowych gminy, dedykowany jest osobom, wobec których sąd orzekł takie uprawnienie w wyroku eksmisyjnym oraz osobom o najniższych dochodach. Takie lokale w najmie socjalnym mogą być w obniżonym standardzie. Społeczne Agencje Najmu to podmioty współpracujące z gminą, które pośredniczą między właścicielami mieszkań na wynajem i osobami, którym dochody lub sytuacja życiowa utrudniają najem mieszkania w warunkach rynkowych. Zostały one usankcjonowane Ustawą z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1243), która weszła w życie 23 lipca 2021 r. Od tego dnia gminy mogą nawiązywać współpracę ze społecznymi agencjami najmu. Warto dodać SAN w FEŁ (wskazując nazwę tego rozwiązania) – wiele gmin zgłasza zapotrzebowanie na taki typ przedsięwzięcia, wskazując przy tym na brak środków. Zapisanie, że SAN mogą być finansowane w ramach Priorytetu 6 byłoby ułatwieniem dla gmin i organizacji pozarządowych, a także przyczyniłoby się do rozwoju modelu.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach). Zapisy projektu FEŁ2027 umożliwiają realizację szerokiego katalogu usług z zakresu wsparcia usług społecznych, w tym rozwiązań, których dotyczy uwaga.
94	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	109	W opisie planowanej interwencji należy odnieść się do kwestii osób w kryzysie bezdomności.	Zgodnie z rekomendacjami MFIPR w zakresie celu szczegółowego (iii) należy przewidzieć działania: umożliwiające przekształcenia ośrodków wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności w zasób mieszkaniowy, w tym mieszkania wspomagane, tworzenie mieszkań zgodnie z metodą „Najpierw Mieszkanie” oraz wsparcie działań w zakresie tworzenia mieszkań na wynajem dla osób w kryzysie bezdomności.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	UWZGLĘDNIONA	W opisie celu szczegółowego (iii) dodana zostanie treść dotycząca wsparcia osób w kryzysie bezdomności.

95	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	44	Wnioskujemy o znaczące zwiększenie alokacji środków na badania przemysłowe, eksperymentalne prace rozwojowe dla MŚP	W Projekcie Programu Regionalnego napisano „W związku z niskimi nakładami na B+R w sektorze przedsiębiorstw konieczne jest zwiększenie zaangażowania firm w regionie w realizację projektów badawczych”. Wiele przedsiębiorstw ma potencjał naukowy ale niewystarczające środki na prowadzenie prac B+R i opracowanie nowych produktów i technologii. Środki przeznaczone na rozwój innowacji przedsiębiorców w zakresie 2 mln zł wystarczą dla dwóch lub trzech przedsiębiorstw. Na pewno nie spowoduje to zwiększenia zaangażowania firm w realizację projektów. W kryteriach oceny projektów należy dopuścić także innowacyjność na skalę regionu, ponieważ udowodnienie innowacyjności w przypadku zaawansowanych technicznie i technologicznie urządzeń jest bardzo trudne. Nie są dostępne szczegółowe informacje na temat istniejących, podobnych urządzeń (ich budowa, zasada działania), wręcz są to dane tajne. Trudno więc udowodnić poprzez porównanie, że proponowany prototyp jest innowacyjny na skalę krajową. A cały projekt ma ogromny wpływ na rozwój przedsiębiorstwa i jego konkurencyjność.	ENIKA Sp. z o.o.	UWZGLĘDNIONA	Podział środków na kategorie w projekcie FEŁ2027 zostanie ponownie przeanalizowany pod kątem zgłoszonej uwagi.
96	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	98	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich: Należy rozszerzyć/uszczegółowić opis i katalog inwestycji o infrastrukturę sportową, w szczególności w zakresie modernizacji istniejących obiektów sportowych lub adaptacji obiektów na cele sportowe.	Zgodnie z "Diagnozą społeczną zapotrzebowania na infrastrukturę sportowo-rekreacyjną" przygotowaną na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki, potrzeby mieszkańców miast w zakresie obiektów sportowych dedykowanych różnym grupom wiekowym jest wysoce pożądana. Najważniejsze cechy wymieniane przez mieszkańców miast wobec tego typu obiektów jest ich bliskość miejsca zamieszkania, a także możliwość jednoczesnego korzystania z obiektu przez różne grupy wiekowe, np. dzieci i młodzież oraz ich opiekunów (rodziców/dziadków). Różnorodna oferta form aktywności sportowych dostosowana do potrzeb i umiejętności ma także szczególne znaczenie dla aktywizacji różnych adresatów i jest jednym z kluczowych działań w obszarze zdrowia, szczególnie w okresie pandemii. Dlatego zwracamy się z prośbą o uwzględnienie w typach inwestycji dotyczących integracji i włączenia społecznego również inwestycje w infrastrukturę sportową w miastach. Szczególnie ważne jest wykorzystanie obiektów już istniejących i funkcjonujących w społeczności lokalnej, ale wymagających modernizacji i dostosowania do potrzeb różnych odbiorców. Tego typu miejsca miałyby szansę stać się również atrakcją dla osób dotychczas nieaktywnych fizycznie. To miejsca, które mają potencjał, aby stać się również punktami spotkań i spędzania czasu. Wydaje się to szczególnie istotną cechą w kontekście popularyzowania ruchu, z jednoczesną integracją społeczną.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Wsparcie infrastruktury sportowej oraz jej wyposażenia zostało przewidziane w ramach Priorytetu 6, CS (ii) - wsparcie edukacyjnej infrastruktury towarzyszącej, w tym infrastruktury sportowej lub jej wyposażenia. Ponadto planowane jest wsparcie infrastruktury rekreacyjnej w ramach Priorytetu 6, CS (vi) oraz Priorytetu 5, CS (i). Zgodnie z projektem UP (wersja z listopada 2021 r.) wsparcie infrastruktury sportowej możliwe jest jedynie w ramach CP4 (obszar edukacja i kompetencje).
97	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	98	Biorąc pod uwagę zarówno dotychczasowe doświadczenia, jak i potrzeby sygnalizowane przez JST wchodzące w skład SŁOM, zasadnym jest uzupełnienie katalogu typów projektu o inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej.	Obecny zapis sugeruje, że inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej mogą zostać pominięte lub mieć marginalny charakter w ramach wsparcia planowanego do realizacji w Priorytecie 5.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa istotą ZIT w perspektywie 2021-2027 jest realizacja projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów i skoordynowanego zaspakajania potrzeb obszaru objętego ZIT (s. 225), jak również interwencja wdrażana w ramach Strategii ZIT w perspektywie finansowej 2021-2027 powinna mieć charakter zintegrowany i ponadlokalny i służyć wzmacnianiu relacji funkcjonalnych (s. 228). W związku z powyższym niezbędna jest realizacja projektów nastawionych na współpracę. O sposobie realizacji projektu, w tym o tym, czy projekt

								będzie obejmował również inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej, będzie decydował wnioskodawca.
98	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	98	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM WŁ, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, oraz oferty instytucji kultury (CS i).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.

99	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	98	Biorąc pod uwagę zarówno dotychczasowe doświadczenia, jak i potrzeby sygnalizowane przez JST wchodzące w skład SŁOM, zasadnym jest uzupełnienie katalogu typów projektu o inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej.	Obecny zapis sugeruje, że inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej mogą zostać pominięte lub mieć marginalny charakter w ramach wsparcia planowanego do realizacji w Priorytecie 5.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa istotą ZIT w perspektywie 2021-2027 jest realizacja projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów i skoordynowanego zaspakajania potrzeb obszaru objętego ZIT (s. 225), jak również interwencja wdrażana w ramach Strategii ZIT w perspektywie finansowej 2021-2027 powinna mieć charakter zintegrowany i ponadlokalny i służyć wzmocnieniu relacji funkcjonalnych (s. 228). W związku z powyższym niezbędna jest realizacja projektów nastawionych na współpracę. O sposobie realizacji projektu, w tym o tym, czy projekt będzie obejmował również inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej, będzie decydował wnioskodawca.
100	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	93	W części "Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych" proponujemy dopisać: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego" i przyznanie dedykowanej ZIT puli środków finansowych.	Biorąc pod uwagę zgłaszane przez JST wchodzące w skład SŁOM potrzeby inwestycyjne w obszarze inwestycji w drogi lokalne, cyfryzacji w transporcie oraz wsparcie publicznego transportu pozamiejskiego (CS ii), zasadnym jest wyodrębnienie alokacji przeznaczonej na realizację ww. typów inwestycji na obszarze MOF miasta wojewódzkiego.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Zakres wsparcia planowany w CP3 obejmuje działania, które nie wymagają dla swej efektywności zastosowania podejścia terytorialnego w postaci mechanizmu ZIT. Jednocześnie kwestia alokacji na ZIT w ramach EFRR i ewentualnego uwzględnienia konkretnych celów polityki w tym mechanizmie będzie podlegała dalszej analizie.
101	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	92	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot.	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu inwestycji w drogi lokalne, cyfryzacji w transporcie oraz wsparcie publicznego transportu pozamiejskiego (CS ii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których

				przedszkoli), a także UM Wł, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
102	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	Gmina Ładzice składa uwagę do w/w projektu o nie wprowadzanie ograniczenia , które uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne miasta / gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF , min przez Gminę Ładzice.	Wprowadzenie ograniczeń uniemożliwiłoby pozyskanie środków dla Gminy Ładzice w ramach FEŁ2027 , na zadania własne , co byłoby nie korzystne dla naszej Gminy .	Gmina Ładzice, ul , Wyzwolenia 36 , 97-561 Ładzice	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
103	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	54	W akapicie: "Planuje się wsparcie w szczególności następujących typów przedsięwzięć" wnosimy o ujęcie również przedsięwzięć dotyczących termomodernizacji budynków administracji Lasów Państwowych jako państwowej jednostki organizacyjnej nie posiadającej osobowości prawnej.	Konieczność rozszerzenia typów przedsięwzięć również o budynki administracji Lasów Państwowych.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane na dalszym etapie prac w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. Ponadto zgodnie z linią demarkacyjną, określającą podział interwencji między programy krajowe i regionalne, termomodernizacja budynków użyteczności publicznej należących do administracji rządowej, podległych jej jednostek organizacyjnych w tym państwowych jednostek budżetowych wspierana będzie z poziomu krajowego.

104	Priorytet 3 Mobilne Łódzkie	Cel szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	86	Zasadnym jest doprecyzowanie zapisu ograniczającego wyłączenie ze wsparcia inwestycji w sieć drogową wykorzystywaną dla indywidualnego ruchu samochodowego o zakres jednoznacznie wskazujący, iż chodzi o sieć drogową przeznaczoną "wyłącznie" dla indywidualnego ruchu samochodowego.	W wielu przypadkach, szczególnie na obszarach miejskich, infrastruktura transportu publicznego jest współdzielona z infrastrukturą indywidualnego ruchu samochodowego. Obecny zapis wyklucza zatem możliwość działań inwestycyjnych na drogach wykorzystywanych wspólnie przez transport publiczny i indywidualny.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Brzmienie celu szczegółowego (viii) w ramach CP2 zawarte w Rozporządzeniu PE i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej) i wynikające z niego dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej, wyłącza ze wsparcia w CP2 inwestycje dotyczące infrastruktury przeznaczonej dla indywidualnego ruchu samochodowego. Takie podejście potwierdza w swoich stanowiskach KE. Zapis jest ponadto zgodny z UP. Warto zauważyć, iż wsparcie infrastruktury drogowej w miastach wykorzystywanej m.in. na potrzeby indywidualnego ruchu samochodowego, możliwe będzie w ramach Priorytetu 4 Lepiej połączone Łódzkie, przy zachowaniu warunków tam określonych, wynikających z UP.
105	Priorytet 3 Mobilne Łódzkie	Cel szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	88	Indykatywny podział zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji. Wartości wskaźników, które potencjalnie odzwierciedlają zapotrzebowanie na inwestycje, będą trudne do osiągnięcia, przy zakładanych nakładach finansowych. Zasadnym jest zatem zwiększenie kwoty alokacji dedykowanej na przedmiotowy cel szczegółowy.	Biorąc pod uwagę obecne ceny rynkowe, szacunkowy koszt jednostkowy budowy 1 km linii tramwajowej oscyluje w przedziale od 5,6 mln zł do nawet 13 mln zł (w zależności od planowanego zakresu rzeczowego inwestycji). Uwzględniając docelową wartość wskaźnika, kwota dofinansowania potrzebna na budowę 70 km linii tramwajowych sięgają co najmniej ok 400 mln zł, przy założeniu kursu EUR na poziomie ok 4,5, alokacja na tego typu inwestycje powinna wynosić w opcji minimum ok 90 mln EUR, w opcji maksimum ok 200 mln EUR. W zależności od rodzaju taboru, koszt jego zakupu to przedział pomiędzy 1,5, a 7 mln zł (pojazdy szynowe są znacznie droższe od kołowych). Zatem kwota dofinansowania potrzebna na zakup 270 sztuk taboru sięga rzędu co najmniej 400 mln zł, przy założeniu kursu EUR na poziomie ok 4,5, alokacja na tego typu inwestycje powinna wynosić w opcji minimum ok 90 mln EUR, w opcji max. ok 400 mln EUR. Kwota potrzebna na budowę 10 km ścieżek rowerowych, to wg naszych szacunków ok 3 mln euro. Zatem kwota alokacji dla Priorytetu 3 powinna być zdecydowanie wyższa niż proponowane 148 540 000 EUR, biorąc pod uwagę zakładane wskaźniki do osiągnięcia.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Ze względu na szeroki zakres wsparcia FEŁ2027, wymagania dotyczące koncentracji tematycznej i ograniczone w stosunku do zidentyfikowanych potrzeb środki UE, nie przewiduje się możliwości zwiększenia alokacji w priorytecie. Przekazane informacje zostaną przeanalizowane i wykorzystane w procesie szacowania wskaźników na późniejszym etapie.
106	Priorytet 3 Mobilne Łódzkie	Cel szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	86	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu infrastruktury publicznego transportu zbiorowego, nisko- lub bezemisyjnego taboru komunikacji miejskiej, cyfryzacji, niezmotoryzowanego transportu indywidualnego oraz infrastruktury paliw alternatywnych (CS viii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej

				wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, Wł, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM Wł, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
107	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	82	W części "Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych" proponujemy dopisać: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego" i przyznanie dedykowanej ZIT puli środków finansowych.	Biorąc pod uwagę zgłaszane przez JST wchodzące w skład SŁOM potrzeby inwestycyjne w obszarze sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii), zasadnym jest wyodrębnienie alokacji przeznaczonej na realizację ww. typów inwestycji na obszarze MOF miasta wojewódzkiego.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Zgłoszona uwaga zostanie poddana jeszcze analizie.

108	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	76	W części "Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych" proponujemy dopisać: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego" i przyznanie dedykowanej ZIT puli środków finansowych.	Biorąc pod uwagę zgłaszane przez JST wchodzące w skład SŁOM potrzeby inwestycyjne w obszarze sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii), zasadnym jest wyodrębnienie alokacji przeznaczonej na realizację ww. typów inwestycji na obszarze MOF miasta wojewódzkiego.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Zgłoszona uwaga zostanie poddana jeszcze analizie.
109	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (v) Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	71	W części "Wskazanie konkretnych terytoriów objętych wsparciem, z uwzględnieniem planowanego wykorzystania narzędzi terytorialnych" proponujemy dopisać: "Planuje się zastosowanie wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) MOF miasta wojewódzkiego" i przyznanie dedykowanej ZIT puli środków finansowych.	Biorąc pod uwagę zgłaszane przez JST wchodzące w skład SŁOM potrzeby inwestycyjne w obszarze sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii), zasadnym jest wyodrębnienie alokacji przeznaczonej na realizację ww. typów inwestycji na obszarze MOF miasta wojewódzkiego.	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	NIEUWZGLĘDNION A	Zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce, inwestycje w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej możliwe są do wsparcia pod warunkiem zgodności z priorytetami Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK). W związku z powyższym w ramach CS (v) wspierane będą wyłącznie przedsięwzięcia wskazane w KPOŚK. Zgodnie ze stanowiskiem KE z funduszy unijnych priorytetowo powinny być traktowane aglomeracje powyżej 10 tys. RLM niespełniające warunków z dyrektywy ściekowej. Jednocześnie potrzeby w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej wynikające z projektu VI aKPOŚK znacząco przekraczają alokację na ten cel ujętą w programie.
110	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	81	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu: termomodernizacji, budynków pasywnych i oświetlenia ulicznego (CS i), OZE (CS ii); sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w

				WŁ, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
111	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vi) Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	76	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM WŁ, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu: termomodernizacji, budynków pasywnych i oświetlenia ulicznego (CS i), OZE (CS ii); sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań

				proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
112	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (v) Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	70	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM WŁ, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu: termomodernizacji, budynków pasywnych i oświetlenia ulicznego (CS i), OZE (CS ii); sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.

113	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju	60	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM WŁ, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu: termomodernizacji, budynków pasywnych i oświetlenia ulicznego (CS i), OZE (CS ii); sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
114	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	55	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, WŁ,	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu: termomodernizacji, budynków pasywnych i oświetlenia ulicznego (CS i), OZE (CS ii); sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony

				gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM Wł, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
115	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	55	W dokumencie brakuje informacji odnoszących się do zasad wyboru operacji/projektów w ramach ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi. W związku ze wskazaniem w projekcie FEŁ 2027 informacji, że wybór projektów realizowanych przez PUP, OHP, WUP w Łodzi, Wł, gminy (w ramach projektów dot. przedszkoli), a także UM Wł, będzie dokonywany wyłącznie w trybie niekonkurencyjnym (por. strony 127, 131, 141, 146, 152, 164, 165), to w celu ujednolicenia dokumentu, należałoby dodać informację także w ramach innych poszczególnych celów	W celu zachowania spójnego podejścia do zapisów w FEŁ 2027 należy wskazać zasady wyboru projektów w trybie niekonkurencyjnym, również w ramach celów szczegółowych, dla których przewidywane jest/będzie zastosowanie instrumentu finansowego ZIT. W szczególności wysoce pożądane jest to w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi, dla planowanych projektów z zakresu: termomodernizacji, budynków pasywnych i oświetlenia ulicznego (CS i), OZE (CS ii); sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków oraz infrastruktury uzdatniania wody (CS v), recyklingu (CS vi); ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (CS vii).	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	WYJAŚNIENIE	Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów nie przewiduje w programie wymogu opisywania trybów wyboru projektów, jakie będą miały zastosowanie w danym priorytecie. Jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia beneficjentów, bo ewentualna decyzja co do zmiany trybu na etapie wdrażania nie wymaga przeprowadzenia długotrwałej procedury modyfikacji programu W projekcie programu FEŁ2027 tryb niekonkurencyjny został określony wyłącznie dla projektów finansowanych z EFS+, dla których przyjęto konieczność ich identyfikacji w dokumencie strategicznym, jakim jest program regionalny. W przypadku projektów realizowanych w ramach ZIT ich identyfikacja nastąpi w Strategii ZIT, więc nie jest konieczne ich ujmowanie w programie regionalnym. Jednocześnie sposób wyboru projektów zostanie opisany w Szczegółowym Opisie Priorytetów. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą

				szczegółowych, w tym m.in. przy celach szczegółowych proponowanych z zastosowaniem instrumentu finansowego ZIT, w tym w szczególności dla ZIT MOF Miasta Łodzi, poprzez dodanie następującego sformułowania: "Wybór projektów w ramach ZIT MOF Miasta Łodzi odbędzie się z zastosowaniem trybu pozakonkursowego."				zastosowania określonego trybu wyboru projektów będą przepisy ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, która znajduje się jeszcze na etapie prac legislacyjnych.
116	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	91	Gmina Rzgów proponuje rozpatrzenie zasadności wprowadzenia do programu funduszy europejskich dla łódzkiego na lata 2021-2027 dofinansowania do budowy połączeń dróg gminnych, dróg niższej kategorii, przede wszystkim skrzyżowań o ruchu okrężnym z drogami wyższej kategorii.	Konieczność i zasadność wprowadzenia do programu dofinansowania do budowy połączeń dróg, (ronda) na obszarach intensywnego osadnictwa, istniejące drogi gminne w połączeniu z drogami wyższej kategorii powodują problemy płynności ruchu, co przekłada się na zwiększone zanieczyszczenie powietrza a także generują wzrastającą ilość wypadków i kolizji. Tworzą korki i wydłużają czas dojazdu. Brak takich rozwiązań dotyczących polepszenia płynności ruchu utrudnia wdrażanie polityki mobilności, szybszego dojazdu do zaplanowanych do budowy miejsc parkowania i zmiany środka lokomocji na transport publiczny. Wydłuża także czas przejazdu transportu zorganizowanego, w tym publicznego, na tych drogach. Dojazdy do stref wypoczynku i rekreacji, miejsc zamieszkania, do terenów inwestycyjnych w sytuacji powiększającego się z roku na rok ruchu samochodowego, głównie indywidualnego, wymagają budowy miejsc umożliwiających płynne włączanie się do ruchu przy szybko wzrastającej liczbie ilości pojazdów. Przykładem takiej koniecznej z punktu widzenia Gminy Rzgów inwestycji jest budowa ronda na skrzyżowaniu drogi krajowej 91 i drogi gminnej 106443E. Realizacja inwestycji ze środków własnych nie jest możliwa. Wykonanie tego ronda połączy obie części gminy, umożliwi inwestorom dojazd do rzgowskiej strefy inwestycyjnej położonej po zachodniej stronie trasy 91, co umożliwi dalszy rozwój obszaru, nas którym aktualnie rozwija się już dynamicznie działalność rekreacyjna. Dotychczas obie części Rzgowa są połączone przez skrzyżowanie DK91 z drogą gminną (ul. Żeromskiego), które nie spełnia swojej funkcji ze względu na niewystarczające parametry. Nowoczesne rozwiązanie komunikacyjne jest więc nie zbędne do dalszego rozwoju gminy WSKAŹNIKI: PRODUKT: ilość wykonanych skrzyżowań o ruchu okrężnym, REZULTAT: ilość korzystających, natężenie ruchu, ilość pojazdów w ciągu doby/tygodnia roku, zmniejszenie ilości wypadków (statystyki policyjne, strażackie).	Gmina Rzgów, plac 500 - lecia 22, 956-030 Rzgów	WYJAŚNIENIE	Projekt FEŁ2027 przewiduje wspieranie inwestycji dotyczących dróg lokalnych (gminnych i powiatowych), przy czym interwencja w tym zakresie, zgodnie z Umową Partnerstwa, ma zostać ograniczona do dróg o charakterze dostępowym - drogi takie muszą spełniać jeden z warunków: stanowić brakujące połączenie do sieci TEN-T, terminali intermodalnych, centrów logistycznych, terenów inwestycyjnych lub innych gałęzi transportu. W ramach inwestycji dotyczących dróg lokalnych przewiduje się także finansowanie skrzyżowań, przy czym doprecyzowanie tego zakresu wsparcia w priorytecie nastąpi w Szczegółowym Opisie Priorytetów lub zasadach kwalifikowalności wydatków.
117	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wsparcie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	155	W punkcie 2.1.7.6.3 proponujemy zwiększenie alokacji na działanie o kodzie „163 Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej	Potrzeba zwiększenia alokacji dla kodu 163 wynika z ogromnej dysproporcji między tym kodem, a alokacją dla kodu 159.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	NIEUWZGLĘDNION A	Podział środków na poszczególne kody interwencji nastąpił z uwzględnieniem doświadczeń z lat poprzednich i dostępnych danych statystycznych np. RCPS w Łodzi. Problem bezdomności jest jednym z wielu powodów wykluczenia społecznego. W regionie łódzkim nie jest to główna przyczyna korzystania z pomocy społecznej.

				potrzebujących i dzieci.” co najmniej dwukrotnie. Jednocześnie postulujemy zapewnienie odpowiedniej alokacji na kody, w ramach których finansowanie będzie tworzenie i prowadzenie rozwiązań łączących wsparcie mieszkaniowe i usługi społeczne.				Ponadto problem bezdomności jest charakterystyczny dla dużych miast, takich jak: Łódź, Piotrków Tryb., Skierniewice. Należy tutaj zauważyć, że w regionie łódzkim przeważają obszary wiejskie.
118	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	155	1. Proponujemy dodać wskaźniki, które pozwolą monitorować realizację FEŁ 2021-2027 w obszarach wsparcia zakładanych w celu szczegółowym (I), w tym osób bezdomnych. W szczegółowości proponujemy dodanie wskaźników, które pozwolą weryfikować ile osób z poszczególnych grup beneficjentów uzyskało wsparcie i poprawiło swoją sytuację w wyniku projektów wdrożonych w ramach tego celu szczegółowego oraz ile osób uzyskało zintegrowane wsparcie obejmujące usługi mieszkaniowe i społeczne. 2. Postulujemy również zwiększenia wskaźnika „Całkowita liczba osób objętych wsparciem EFS+ (osoby)” o co najmniej 2000 osób oraz odpowiednie zwiększenie alokacji.	Ad. 1: Aktualnie zaproponowane wskaźniki są dość lakoniczne i nie pozwolą stwierdzić, które grupy beneficjentów otrzymały wsparcie i jakie było to wsparcie. Postulujemy dodanie wskaźników, które pozwolą to określić. Ponadto proponujemy uwzględnienie wskaźników, które pozwolą określić ile osób skorzystało ze wsparcia obejmującego usługi mieszkaniowe. Ad. 2: O ile dobrze rozumiemy, we wskaźniku „Całkowita liczba osób objętych wsparciem EFS+ (osoby)” (10986) mieszczą się osoby ze wskaźnika „Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej (osoby)” (8450). Jeśli tak jest, to zwracamy uwagę na znaczącą dysproporcję pomiędzy planowanym wsparciem rodziny i pieczy zastępczej, a wsparciem innych grup objętych tym celem szczegółowym – różnica między tymi wskaźnikami wynosi jedynie 2536 osób. Zwracamy uwagę, że jest to zdecydowanie za mała wartość wobec rozpiętości pozostałych grup – od osób w kryzysie bezdomności, poprzez osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, aż do osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym. W samej Łodzi osób doświadczających bezdomności w 2019 roku było (według badania MRiPS, które ze względu na przyjętą metodologię badania point-in-time, obarczone jest niemiarodajnością) około 900 osób. Ekspertki szacują, że może to być jednak 2-3 razy więcej osób. Dlatego postulujemy zwiększenie wskaźników celem umożliwienia wsparcia większej liczby osób (co łączy się z potrzebą przyjęcia odpowiedniej alokacji na ten cel).	Fundacja Habitat for Humanity Poland	NIEUWZGLĘDNION A	W projekcie FEŁ2027 wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1057, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK). Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby, aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).
119	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	Proponujemy dodanie następujących typów przedsięwzięć w wylczeniu na str. 152: - „wsparcie usług środowiskowych skierowanych do osób w kryzysie bezdomności, - wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz	Zaproponowane uzupełnienie będzie zbieżne z treścią części opisowej uwzględnionej na stronie 152 programu oraz z uwagą przedstawioną w punkcie 2 powyżej. Uzupełnienie listy o działania „stricte” związane z obszarem bezdomności zwiększy czytelność dokumentu, będzie ułatwieniem na etapie konstruowania dalszych dokumentów wdrożeńowych oraz planowania konkretnych działań i projektów w ramach tego celu szczegółowego.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług dla osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób w kryzysie bezdomności, który wyczerpuje proponowane wskazane w uwadze. Dalsze uszczegółowienie form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.

				innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe dla osób w kryzysie bezdomności w tym metody „Najpierw mieszkanie” oraz społecznych agencji najmu,”.				
120	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	Z treści dokumentu w małym stopniu wynika specyfika regionu łódzkiego. Podobne osie priorytetowe odnaleźć można w wielu innych dokumentach. Dyskusja z uczelniami na temat wyodrębnienia tożsamości regionu mogłaby przynieść rezultaty. Wskazaniem byłoby ująć w programie elementy służące widoczności uczelni jako hubów naukowych. Na UŁ działa International Hub, którego działalność umiędzynarodawiającą naukę i region mogłaby zostać wzmocniona. Dobrym pomysłem byłoby otwarcie się regionu na „ściągnięcie” najlepszych naukowców, tak by region zaczął się kojarzyć z nauką, nowymi technologiami i postępem naukowym. Proponujemy również większy nacisk na kształcenie w zakresie przedsiębiorczości. Uniwersytet Łódzki prowadzi Akademię Przedsiębiorczości, której rozmach i zasięg mógłby zostać wzmocniony. Inwestycja w przedsiębiorczość młodych ludzi teraz powinna zaowocować wzmocnieniem gospodarczym regionu w najbliższych latach. Proponujemy też dalsze	Poniższe uwagi mają charakter ogólny, ale dość fundamentalny. W całym dokumencie uczelnie czy jakiekolwiek instytucje edukacji wyższej nie są wymieniane jako interesariusze/beneficjenci/współkreatorzy tworzonego wsparcia. Tymczasem rola uczelni w rzetelnym zaplanowaniu i realizacji programu jest niezastąpiona. Dla każdego z priorytetów uczelnie są w stanie wskazać ekspertów dysponującym najlepszym know-how w danej dziedzinie. Warto uwzględnić ich wiedzę w dalszym projektowaniu programu, jak i na etapie jego realizacji w przyszłości. Brakuje również elementów konsolidujących współpracę łódzkich uczelni w realizacji rozwoju regionalnego.	Uniwersytet Łódzki, Prorektor ds. współpracy z otoczeniem	WYJAŚNIENIE	Zapisy projektu FEŁ2027 nie wykluczają możliwości wsparcia jednostek naukowych i uczelni, będą one mogły być beneficjentem programu FEŁ2027, co zostanie doprecyzowane na dalszym etapie programowania - podczas opracowywania Szczegółowego Opisu Priorytetów FEŁ2027. W ramach EFRR jednostki naukowe będą mogły ubiegać się o dofinansowanie np. publicznej infrastruktury badawczej w Priorytecie 1, celu szczegółowym (i). W ramach tego celu szczegółowego będzie też wspierany transfer technologii oraz rozwój współpracy między przedsiębiorcami a sferą B+R. W ramach EFS+ nie wyklucza się uczelni wyższych jako beneficjentów projektów, jednakże muszą one realizować wsparcie dla grup docelowych określonych w projekcie FEŁ2027. Należy też mieć na uwadze, że wsparcie dla uczelni planowane jest z poziomu krajowego. W zakresie EFS+ projekt FERS wskazuje m.in.: rozwój kwalifikacji i kompetencji studentów, wsparcie współpracy z pracodawcami poprzez wspieranie doktoratów wdrożeniowych, wsparcie uczestnictwa wybitnie uzdolnionych studentów w międzynarodowych konkursach, zawodach, konferencjach, rozwój kwalifikacji i kompetencji doktorantów, dostosowanie oferty dydaktycznej uczelni do potrzeb gospodarki, rynku pracy i społeczeństwa, wsparcie zdolności instytucjonalnej podmiotów w zakresie przyjmowania i obsługi osób z zagranicy, wsparcie tworzenia i realizacji międzynarodowych programów kształcenia. Wsparcie na poziomie krajowym będzie także pochodzić z programu FENG, który

				prace związane z rozwojem klastra ICT.				przewiduje szeroką interwencję skierowaną do jednostek naukowych, obejmującą zarówno wsparcie publicznej infrastruktury badawczej, jak i transferu i komercjalizacji technologii powstających na uczelniach i w instytutach.
121	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	Proponujemy dodanie następującego akapitu na końcu części opisowej: „Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach celu szczegółowego (I) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada Regionalne Centrum Polityki Społecznej.”	Proponowany zapis wynika z konieczności silniejszego zintegrowania polityki społecznej z polityką wykorzystania środków europejskich na etapie wdrażania. Wynika nie tylko z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych (projekt z 09.2021), która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy europejskich. Warto zwrócić uwagę na prace badawcze prowadzone aktualnie przez RCPS w Łodzi w obszarze bezdomności. RCPS mógłby wykorzystać ich wyniki planując Regionalny Plan Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Zapisy w CS(I) zostaną skorygowane i wskazane będzie odniesienie do właściwych dokumentów.
122	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	Postulujemy nadanie następującego brzmienia akapitowi rozpoczynającemu się od zdania „Uwaga w tym celu będzie również zwrócona na problem bezdomności.” (z uwzględnieniem postulatów zgłoszonych w odrębnej uwadze): „[...] wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe, w tym modelu Najpierw Mieszkanie (w tym zapewnienie kosztów remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców).”	Postulujemy wskazanie przykładowych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe, innych niż mieszkania chronione i wspomagane, w tym metody Najpierw Mieszkanie. Metoda Najpierw Mieszkanie została uwzględniona w Strategii Rozwoju Usług Społecznych (projekt z 09.2021), a także w przyjętym Krajowym Programie Przeciwdziałania Bezdomności i Wykluczeniu Społecznemu. Nie ulega wątpliwości, że jest to rozwiązanie zdeinstytucjonalizowanego wsparcia mieszczące się w ramach celu (I). Metoda Najpierw Mieszkanie jest jedną z najskuteczniejszych metod efektywnego wsparcia osób doświadczających bezdomności. Jej wykorzystanie na szeroką skalę np. w Finlandii przyczyniło się niemal do wyeliminowania zjawiska bezdomności. W Polsce trwają pierwsze wdrożenia (w Warszawie, Gdańsku, Wrocławiu) finansowane z funduszy EFS (POWER) (por. https://www.bratalbert.org/projekt-housing-first-najpierw-mieszkanie.html oraz https://najpierwmieszkanie.org.pl/publikacje/projekt/najpierw-mieszkanie-FFW/). Wskazanie, że takie rozwiązania mieszczą się w celu szczegółowym (I) przyczyni się zarówno do adekwatnego wykorzystania finansowania z tego celu, jak i do rozwoju tego modelu wsparcia osób doświadczających bezdomności. Rozwiązanie to zostało również wprost wskazane w Rekomendacjach MFIPR w celu szczegółowym (I). Ponadto proponujemy, aby (zgodnie z Rekomendacjami MFIPR) wskazać, jakie działania będą finansowane poprzez wymienienie zarówno remontów, wyposażenia, jak i usług wspierających. Zwracamy uwagę na potrzebę zapewnienia wyższego poziomu cross-financingu (do około 30%) i dłuższego okresu realizacji projektów obejmujących wsparcie mieszkaniowe (około 5 lat).	Fundacja Habitat for Humanity Poland	UWZGLĘDNIONA	Opis celu szczegółowego, dotyczący mieszkalnictwa zostanie rozbudowany, a dalsze uszczegółowienie nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.

123	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	Postulujemy nadanie następującego brzmienia akapitowi rozpoczynającemu się od zdania „Uwaga w tym celu będzie również zwrócona na problem bezdomności.” (z uwzględnieniem postulatów zgłoszonych w odrębnej uwadze): „[...] wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe, w tym społecznych agencji najmu (w tym zapewnienie kosztów remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców).”	Postulujemy wskazanie przykładowych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe, innych niż mieszkania chronione i wspomagane, w tym społecznych agencji najmu (SAN). SAN zostały uwzględnione w Strategii Rozwoju Usług Społecznych (projekt z 09.2021), a także w przyjętym Krajowym Programie Przeciwdziałania Bezdomności i Wykluczeniu Społecznemu. Nie ulega wątpliwości, że jest to rozwiązanie zdeinstytucjonalizowanego wsparcia mieszczące się w ramach celu (I). SAN to nowe rozwiązanie w polskim prawie, kierowane do gmin (por. https://habitat.pl/files/san/2021.09.30_ESCF_dissemination_report_PL.pdf). Gminy będą decydować czy zakładać SAN i jak wykorzystać to narzędzie (jako element polityki mieszkaniowej czy społecznej). SAN bowiem może świadczyć usługi mieszkaniowe (działa jako pośrednik dzierżawiąc mieszkania od właścicieli i wynajmując osobom wskazanym przez gminę), ale może również świadczyć zintegrowane usługi oferując najemcom mieszkań również usługi społeczne (adekwatne do potrzeb najemców). Dla przykładu, M. St. Warszawa pracuje nad uchwałą dotyczącą SAN w Warszawie, który ma być rozwiązaniem głównie dla osób doświadczających bezdomności oraz cudzoziemców, w tym uchodźców (zakończono proces konsultacji społecznych). Właśnie to społeczne wykorzystanie SAN dostrzega MRiPS planując w ramach Strategii Rozwoju Usług Społecznych (projekt z 09.2021) powstanie 100 SAN do 2035 roku. Ale, żeby SAN mogły powstawać, gminy będą potrzebowały dofinansowania (w tym finansowania usług społecznych świadczonych przez SAN). Umożliwienie tego w ramach FEŁ (i wskazanie wprost, że SAN mieści się m.in. w celu szczegółowym (I)) będzie dla gmin jasnym sygnałem i przyczyni się do wykorzystywania tego rozwiązania dla realizacji celu (I). Ponadto proponujemy, aby (zgodnie z Rekomendacjami MFIPR) wskazać, jakie działania będą finansowane: remonty, wyposażanie, usługi. Potrzeba też wyższego cross-financingu (około 30%) i dłuższego okresu realizacji (5lat) dla projektów mieszkaniowych.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	UWZGLĘDNIONA	Opis celu szczegółowego, dotyczący mieszkalnictwa zostanie rozbudowany, a dalsze uszczegółowienie nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.
124	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	Postulujemy nadanie następującego brzmienia akapitowi rozpoczynającemu się od zdania „Uwaga w tym celu będzie również zwrócona na problem bezdomności.”: „Uwaga w tym celu będzie również zwrócona na problem bezdomności. Bezdomność to zjawisko szczególnie złożone, wielowymiarowe, różnorodnie uwarunkowane i dynamiczne, dlatego przeciwdziałanie i rozwiązywanie tego problemu jest niezwykle trudne, wymagające nie tylko szybkiej interwencji, lecz wskazania skutecznych sposobów wyjścia z trudnej sytuacji.	Wskazane powyżej uzupełnienia dotyczą kilku zagadnień. Po pierwsze, proponujemy uzupełnić opis o wskazanie, że celem działań jest nie tylko przeciwdziałanie, ale również rozwiązywanie problemu bezdomności. Po drugie, ponieważ odnotowano potrzebę przeciwdziałania bezdomności (w drugim zdaniu akapitu), a na stronie 153 wśród grup docelowych wskazuje się osoby „zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym”, postulujemy, aby wskazać, że działania będą kierowane też do osób zagrożonych bezdomnością, tj. doświadczających wykluczenia mieszkaniowego (np. wobec których orzeczono nakaz eksmisji). Interwencja na etapie zagrożenia bezdomnością wydaje się być bardziej efektywnym rozwiązaniem niż wsparcie osoby, która już doświadcza bezdomności. Dla przykładu, warto wspierać osoby, których zadłużenie czynszowe narasta, odpowiednią formą usług społecznych, w tym treningiem finansowym czy zapewnieniem możliwości odpracowania zadłużenia. Może to umożliwić takim osobom pozostanie w zajmowanym lokalu i uniknąć bezdomności. Po trzecie, proponujemy wskazanie, że w ramach rozwoju usług łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe będą finansowane m.in. koszty remontu, adaptacji, zakupu wyposażenia oraz zapewnienia usług wspierających dla mieszkańców. Takie doprecyzowanie będzie zgodne z wytycznymi MFIPR. Zwracamy uwagę na potrzebę zwiększonego cross-financingu dla projektów mieszkaniowych (do poziomu około 30%), aby umożliwić pokrycie kosztów remontów, adaptacji i wyposażenia mieszkań. Po czwarte, w ramach planowanego wsparcia rozwoju usług środowiskowych proponujemy wskazanie, że rozwijany będzie m.in.	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Opis celu szczegółowego, dotyczący mieszkalnictwa zostanie rozbudowany, a dalsze uszczegółowienie nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu.

				W związku z powyższym planuje się świadczenie usług dla osób zagrożonych bezdomnością (wykluczenie mieszkaniowe) oraz osób w kryzysie bezdomności w tym m.in.: rozwój usług środowiskowych (m.in. streetworking), [...]”	streetowrking. Według posiadanych informacji obecnie np. w mieście Łodzi liczba streetowrkerów jest bardzo niska, a to właśnie streetworkerzy mają szansę dotrzeć do osób potrzebujących wsparcia i zaproponować im skorzystanie z oferty usług społecznych.			
125	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	1	Brak jakichkolwiek środków przeznaczonych na promocje firm z regionu łódzkiego na targach i wystawach zagranicznych.	Szanowni Państwo, Jesteśmy firmą z branży odzieżowej, która korzysta z dotacji w programie Go to Brand, którego operatorem jest PARP. Pragniemy zauważyć, że w projekcie nowej perspektywy funduszy europejskiej brakuje jakichkolwiek środków na tak zwaną promocję regionu oraz firm z województwa łódzkiego. W chwili obecnej różnego rodzaju targi i wystawy mają problemy wynikające z pandemii jednak planowana perspektywa będzie trwać do końca 2027 a środki wydatkowane będą do końca 2030. Promocja na targach typu Expo czy wystawach jest idealna formą prezentacji swoich wyrobów czy usług. Targi te są często bardzo kosztowne więc dotacja na udział byłaby bardzo pomocna. W latach 2023 odbywać się będzie duża wystawa Expo w Buenos Aires, a w roku 2025 Expo w Osace w Japonii. Warto aby łódzkie firmy miały możliwość uzyskania wsparcia finansowego na ww. imprezy a także na wielu innych. Sugerujemy spojrzeć na regulamin programu Go to Brand, gdzie środki są nie tyle przeznaczone na same targi i wystawy, a na promocje loga Marki Polskiej Gospodarki. Możemy zrobić podobnie i promować np. logo łódzkie dla Biznesu czy wykreować kompletnie nowe logo, które posłuży do wspierania firm z regionu łódzkiego. Jest to o tyle ważne, że nie wiadomo czy PARP zorganizuje kolejne edycje Go to Brand, a nawet jeśli to jest to program ogólnopolski i konkurencja firm ubiegających się dotację jest olbrzymia. Warto więc aby region łódzki dysponował swoim własnym projektem wspierającym przedsiębiorców w wyjazdach zagranicznych na międzynarodowe targi i wystawy, a tym samym promocje regionu łódzkiego. Dzięki eksportowi towarów i usług pozyskujemy duże wolumeny kontraktacyjne, ściągamy zagraniczny kapitał inwestycyjny, promujemy łódzkie zagranicą i zarabiamy środki w obcych walutach, które później są inwestowane na terenie województwa a tym samym tworzymy nowe miejsca pracy. Promocja na targach i wystawach powinna być immanentną częścią nowej perspektywy funduszy europejskich.	Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	WYJAŚNIENIE	Wskazane w uwadze działania są ujęte w Priorytecie 1, w celu szczegółowym (iii) w ramach dwóch typów projektów: - wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw; - wsparcie branż kluczowych w regionie (promocja gospodarcza regionu). W ramach wskazanego celu szczegółowego promowane będą postawy przedsiębiorcze oraz wspierany wzrost internacjonalizacji przedsiębiorstw, w tym zwiększenia zdolności przedsiębiorstw do tworzenia produktów i usług o potencjale eksportowym (rozwój produktów), poszukiwania i zdobywania nowych rynków oraz zmiany modelu biznesowego.
126	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wsparcie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	152	Postulujemy doprecyzowanie zdania „Wspierane będą również procesy deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym.” poprzez nadanie mu	Mając na uwadze zarówno wymogi Komisji Europejskiej związane z tworzeniem zdeinstytucjonalizowanego systemu świadczenia usług społecznych oraz Rekomendacje MFIPR, postulujemy, aby dla uniknięcia wątpliwości i ułatwienia wdrażania FEŁ 2021-2027 doprecyzować jakie procesy dotyczące placówek całodobowych będą wspierane. Zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Usług Społecznych (projekt z 09.2021), dominującym trendem będzie dążenie do przekształcania placówek w rozwiązania mieszkaniowe. Szczególnie w celu szczegółowym (I), skoncentrowanym na wspieraniu osób zagrożonych ubóstwem lub	Fundacja Habitat for Humanity Poland	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane.

				brzmienia „Wspierane będą również procesy deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, w tym procesy przekształcania placówek w formy mieszkaniowe świadczące zintegrowane wsparcie oraz rozszerzania działania placówek o świadczenie usług w środowisku lokalnym”.	wykluczeniem społecznym, w szczególności dedykowanym dzieciom, młodzieży oraz osobom doświadczającym bezdomności, nie budzi wątpliwości zarówno potrzeba, jak i realna możliwość przekształcenia istniejących placówek w rozwiązania mieszkaniowe.			
127	Priorytet 8 Łódzkie wspiera edukację i kadry	Cel szczegółowy (g) Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	172	Dotyczy 2 fragmentów: " - kształcenie podyplomowe i doskonalenie zawodowe osób wykonujących zawody niemedyczne (np. psycholog, psychoterapeuta) w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia." oraz "osoby wykonujące zawody niemedyczne w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia." - wsparcie kadr medycznych i mających zastosowanie w ochronie zdrowia powinno odbywać się w ramach programów krajowych.	zgodnie z najnowszą linią demarkacyjną	Ministerstwo Zdrowia, Departament Oceny Inwestycji	WYJAŚNIENIE	Typ przedsięwzięcia pn. kształcenie podyplomowe i doskonalenie zawodowe osób wykonujących zawody niemedyczne (np. psycholog, psychoterapeuta) w obszarach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania systemu ochrony zdrowia zostanie usunięty z projektu FEŁ2027. Jednocześnie podjęte zostaną rozmowy celem wypracowania odstępstwa od linii demarkacyjnej w zakresie wsparcia kadr medycznych z regionu woj. łódzkiego.
128	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym	146	Fragment - "Planuje się wsparcie w szczególności następujących typów przedsięwzięć: (...) - rozwój usług zdrowotnych, w tym wdrażanie standardów dostępności w podmiotach leczniczych; - szkolenia oraz podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej oraz zapewnienie dostępu do superrewizji.	Dot. trybu niekonkurencyjnego - obecny pilotaż realizowany przez MZ ma formę projekty pozakonkursowego dla beneficjenta, a dla podmiotów leczniczych formę grantów. Taka konstrukcja upraszcza w dużej mierze aplikowanie o środki przez podmioty lecznicze.	Ministerstwo Zdrowia, Departament Oceny Inwestycji	UWZGLĘDNIONA	Zapisy FEŁ2027 zostaną skorygowane zgodnie z uwagami .

		wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej		(...) Tryb niekonkurencyjny może znaleźć zastosowanie w przypadku projektów realizacji regionalnych programów polityki zdrowotnej – projekty własne województwa łódzkiego." Odnosnie do punktu dot. rozwoju usług społecznych - proponujemy również zaznaczyć, że rozwój usług zdrowotnych będzie w szczególności dotyczył form zdeinstytucjonalizowanych. Odnosnie do punktu dot. szkoleń podnoszących kwalifikacje kadr - literówka w słowie "superwizja" Odnosnie do wskazania trybu niekonkurencyjnego - propozycja rozważenia czy tryb niekonkurencyjny nie będzie zasadny również przy wdrażaniu standardów dostępności				
129	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci	146	Fragment - "W celu dopełnienia oferty w zakresie usług społecznych lub zdrowotnych planuje się realizację działań podnoszących kwalifikacje i kompetencje kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej oraz zapewnienie dostępu do superwizji." - brak informacji o rodzaju wsparcia szkoleniowego	Zgodnie z linią demarkacyjną, wsparcie kadr ochrony zdrowia powinno być na poziomie krajowym, jednak jako element uzupełniający projektu w może być realizowane w opinii MZ	Ministerstwo Zdrowia, Departament Oceny Inwestycji	WYJAŚNIENIE	W ramach kompleksowości projekty będą mogły przewidywać szkolenie i podnoszenie kwalifikacji kadry świadczącej usługi społeczne lub zdrowotne pod specjalne potrzeby uczestników projektu i realizacji usług. W ramach CS (k) nie przewiduje się realizacji projektów związanych tylko ze wsparciem kadr instytucji pomocy społecznej lub podmiotów leczniczych.

		i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej						
130	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	120	Wnioskujemy, aby zakres wsparcia w formule ZIT, uwzględniał zarówno: P6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom / CP 4 Cel szczegółowy (vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych jaki i: P5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego / CP5 Cel szczegółowy (i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	Z uwagi na wykluczenie z MOF Tomaszów Mazowiecki – Opoczno celu szczegółowego (vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych, w Priorytecie 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom, i uznaniu jego zakresu jako analogicznego z zakresem wsparcia w ramach Priorytetu 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego, pragniemy zauważyć, że nie jest on analogiczny, ponieważ Priorytet 5 ogranicza się jedynie do terenów miejskich, co stawia tereny wiejskie w zdecydowanie mniej korzystnej sytuacji, a jednostki samorządu terytorialnego wyklucza ze wsparcia w zakresie kultury, turystyki i innowacji społecznych.	Wójt Gminy Mniszków Paweł Werłos Gmina Mniszków. Urząd Gminy Mniszków ul. Powstańców Wielkopolskich 10, 26-341 Mniszków przetargi@mniszkow.pl 44 756 15 22 wew. 25	WYJAŚNIENIE	Nie przewiduje się wykorzystania mechanizmu ZIT w ramach CP4, CS (vi) ze względu na zapisy projektu Umowy Partnerstwa, demarkujące wsparcie między CP4 i CP5 (s. 131): "Inwestycje we wsparcie kultury i turystyki w ramach CP4 będą komplementarne do projektów dotyczących wsparcia kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki w ramach CP5 wynikających ze strategii terytorialnych. Komplementarność między CP4 a CP5 będzie zapewniona w zakresie sposobu wdrażania, celów i właściwości podmiotów odpowiedzialnych za zarządzanie obiektami kultury i turystyki." Wsparcie zaplanowane w ramach projektu programu regionalnego FEŁ2027 w Priorytecie 5 (CP5), CS (i) nie wyklucza możliwości ubiegania się o dofinansowanie przez podmioty z obszarów wiejskich, czy korzystania przez mieszkańców tych obszarów z rezultatów projektów. Jeżeli bowiem w obszar objęty instrumentem terytorialnym wchodzi obszary miejskie i wiejskie, to te drugie mogą być również objęte wsparciem w ramach Priorytetu 5 (CP5), CS (i).

131	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	145	Fragment "W zakresie usług zdrowotnych realizowane będzie wsparcie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej, w tym zwiększana będzie dostępność do usług w zakresie pielęgniarstwa opieki długoterminowej, opieki hospicyjnej i geriatrycznej, opieki w Dziennych Domach Opieki Medycznej (DDOM), środowiskowej opieki psychiatrycznej dla osób dorosłych. Działania te będą mogły zostać uzupełnione o teleopiekę czy też systemy przywoławcze" - prośba o przededagowanie zapisu, by jasne było, że opieka hospicyjna i geriatryczna to różne typy świadczeń	Zgodnie z ustawą o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych	Ministerstwo Zdrowia, Departament Oceny Inwestycji	UWZGLĘDNIONA	Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane zgodnie z uwagą.
132	Partnerstwo	Nie dotyczy	1	Wnioskujemy, aby uczestnictwo jednostki samorządu terytorialnego w Miejskim Obszarze Funkcyjnym (w przypadku Gminy Mniszków jest to MOF Tomaszów Mazowiecki – Opoczno), nie ograniczało jej możliwości aplikowania o inne środki z programu FEŁ2027.	Alokacja środków przeznaczona na Zintegrowane Inwestycje Terytorialne nie zaspokaja w pełni potrzeb jednostek samorządu terytorialnego włączonych do Miejskich Obszarów Funkcyjnych, do roku 2027 roku. Obecna oferta dla MOF w ramach FEŁ, nie spełnia wszystkich oczekiwań w zakresie rozwoju infrastruktury kulturalnej, turystycznej czy infrastruktury społecznej i zdrowotnej. Biorąc pod uwagę proponowaną alokację środków dla MOF-u Tomaszów Mazowiecki – Opoczno, i mając na uwadze rozwój wszystkich 15 ośrodków-partnerów nie mamy gwarancji podniesienia w istotny i oczekiwany sposób jakości życia w naszej gminie czy w całym MOF-ie.	Wójt Gminy Mniszków Paweł Werłos Gmina Mniszków. Urząd Gminy Mniszków ul. Powstańców Wielkopolskich 10, 26-341 Mniszków przetargi@mniszkow.pl 44 756 15 22 wew. 25	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
133	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	29	Fragment "Realizacja wsparcia odpowiadać będzie na wyzwania zdiagnozowane w dokumentach strategicznych tworzonych na poziomie kraju i regionu np. Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu	"Zdrowa przyszłość" (...) jest dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju w obszarze zdrowia w Polsce, a zatem jednym z najważniejszych dokumentów dla CP4 k)	Ministerstwo Zdrowia, Departament Oceny Inwestycji	UWZGLĘDNIONA	Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane zgodnie z uwagą.

				Spółecznemu do 2027 r., Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030." - Katalog dokumentów nie jest zamknięty, ale wydaje się, że brakuje w tym miejscu tj. „Zdrowa przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 r."				
134	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	25	Fragment "Działania są spójne z celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, kierunkami wsparcia Ram Strategicznych Ochrony Systemu Zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 r. „Zdrowa przyszłość” oraz celami Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030." Prośba o poprawienie nazwy dokumentu dot. obszaru zdrowia.	Poprawna nazwa to „Zdrowa przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 r."	Ministerstwo Zdrowia, Departament Oceny Inwestycji	UWZGLĘDNIONA	Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane zgodnie z uwagą.
135	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	17	Uwaga ogólna: prośba o wprowadzenie zmian w całym dokumencie, polegających na zamianie określenia "służba zdrowia" na stosownie do kontekstu, inne określenia, dotyczące systemu opieki zdrowotnej	Zgodnie z ustawą o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych czy ustawą o działalności leczniczej	Ministerstwo Zdrowia, Departament Oceny Inwestycji	UWZGLĘDNIONA	Odpowiednie zmiany wynikające z uwagi zostaną wprowadzone do projektu FEŁ2027.
136	Priorytet 9 Łódzkie w transformacji	Cel szczegółowy (i) Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki	177	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Uczelnia jest jedyną uczelnią medyczną w regionie łódzkim prowadzącą badania w zakresie szeroko rozumianego obszaru zdrowia. Uczestnictwo Uniwersytetu Medycznego w Łodzi w realizacji przedmiotowego celu wniesie wartość dodaną w postaci know-how umożliwiającego ocenę realizowanych przedsięwzięć i innowacji w odniesieniu do zdrowia mieszkańców	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. Ponadto zgodnie z linią demarkacyjną, określającą podział interwencji między programy krajowe i regionalne, wsparcie infrastruktury organizacji badawczych planowane jest zarówno z poziomu krajowego jak i regionalnego.

		Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie						
137	Priorytet 8 Łódzkie wspiera edukację i kadry	Cel szczegółowy (f) Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami	164	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.8.2.1. W planowanych typach przedsięwzięć ani grupach docelowych nie wskazano podmiotu uprawnionego do aplikowania uczelni wyższej, skoro zgodnie z zapisami dokumentu str. 166 "W kształceniu ogólnym i zawodowym planuje się wsparcie uczniów szczególnie uzdolnionych polegające na dostosowaniu oferty kształcenia m.in. we współpracy z uczelniami mającymi status uniwersytetu lub politechniki". Uniwersytet Medyczny w Łodzi od wielu lat realizuje wiele projektów wspierających rozwój, edukację dzieci i młodzieży w oparciu o dostępną infrastrukturę i kadre naukowo-dydaktyczną. Ewaluacja dotychczasowych działań projektowych wskazuje na konieczność kontynuacji realizowanych projektów. Ponadto Uczelnia realizuje projekt UMED łączy w ramach którego zostało utworzone centrum dostępności, powstały materiały e-learningowe a także wypracowano procedury i procesy wspierające osoby ze szczególnymi potrzebami. Działania są realizowane we współpracy ze środowiskiem osób z niepełnosprawnościami co gwarantuje dostosowanie wypracowanych rozwiązań do realnych potrzeb. Efekty mogą zostać zaimplementowane do innych działań w ramach przedmiotowego celu co umożliwi komplementarność wydatkowanych środków zewnętrznych.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	NIEUWZGLĘDNION A	Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. Należy mieć na uwadze, że zapisy programu nie wykluczają możliwości składania wniosków przez uczelnie wyższe jeśli wsparcie jest kierowane do podmiotów stanowiących grupę docelową celu szczegółowego.
138	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	120	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.5.1. Uniwersytet Medyczny w Łodzi dysponuje kilkoma unikatowymi budynkami wpisanymi do rejestru zabytków. Uczelnia posiada koncepcję zagospodarowania tych budynków w celu poprawy atrakcyjności regionu łódzkiego poprzez stworzenie w nich innowacyjnych rozwiązań umożliwiających synergię obszaru naukowego i kulturalnego. Realizacja tych działań umożliwi umocnienie pozycji województwa łódzkiego na krajowej mapie obszarów przyjaznych turystycznie.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazani w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027.
139	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (ii) Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia	103	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.6.1. Uniwersytet Medyczny w Łodzi od wielu lat realizuje wiele projektów wspierających rozwój, edukację dzieci i młodzieży w oparciu o dostępną infrastrukturę i kadre naukowo-dydaktyczną. W ramach tych projektów odbywają się między innymi: warsztaty, zajęcia projektowe, wizyty studyjne. Ewaluacja dotychczasowych działań projektowych wskazuje na konieczność kontynuacji realizowanych projektów w szczególności w zakresie wytworzenia infrastruktury ogólnej i infrastruktury towarzyszącej. Z przeprowadzonej analizy potrzeb wynika że na terenie kampusu CKD, gdzie docelowo będzie pracować kilkanaście tysięcy osób zasadne byłoby utworzenie przedszkola.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	UWZGLĘDNIONA	Odpowiednie zmiany wynikające z uwagi zostaną wprowadzone do projektu FEŁ2027.

		na odległość oraz online						
140	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wsparcie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	97	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.5.1. Uniwersytet Medyczny w Łodzi dysponuje kilkoma unikatowymi budynkami wpisanymi do rejestru zabytków. Uczelnia posiada koncepcję zagospodarowania tych budynków w celu poprawy atrakcyjności regionu łódzkiego poprzez stworzenie w nich innowacyjnych rozwiązań umożliwiających synergię obszaru naukowego i kulturalnego. Realizacja tych działań umożliwi umocnienie pozycji województwa łódzkiego na krajowej mapie obszarów przyjaznych turystycznie.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazani w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027.
141	Warunki podstawowe	Nie dotyczy	1	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13 grudnia 2021 roku, przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych.	Gmina Wolbórz składa uwagę do w/w projektu o odstąpienie od tego pomysłu. Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne miasta / gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Gmina Wolbórz	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.

142	Priorytet 3 Mobilne Łódzkie	Cel szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej	85	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.3.1. Uniwersytet Medyczny w Łodzi planuje realizację projektu w zakresie wdrożenia transportu mobilnego po kampusie CKD jako wynikających z polityki ECO-UMED	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. Planowane w priorytecie wsparcie dotyczy transportu w miastach i ich obszarach funkcjonalnych i jest skierowane na działania z zakresu publicznego transportu zbiorowego oraz infrastrukturę publiczną służącą transportowi w mieście. O dofinansowanie projektów w tym priorytecie będą mogły ubiegać się m.in. podmioty zaangażowane w przewozy pasażerskie działające we wskazanym przedmiotowym i terytorialnym obszarze wsparcia.
143	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (I) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	151	W opisie „Wspierane będą również procesy deinstytucjonalizacji placówek całodobowych o charakterze długoterminowym.” doprecyzować, że głównym kierunkiem są przekształcenia w mieszkania. Po: „innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe” dodać: „w tym społecznych agencji najmu”. Dodać zapis o wdrażaniu programu „Najpierw Mieszkanie”. Uzupełnić o zdanie: „Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach (k) i (I) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada ROPS”. W typach przedsięwzięć – dodać mieszkaniowe: - wsparcie usług środowiskowych skierowanych do osób w	Należy powołać się (wymienić w dokumencie) na badanie prowadzone RCPS z wykorzystaniem finansowania unijnego w obszarze bezdomności – Regionalny Plan Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji. Wyniki badania powinny być wzięte pod uwagę przy programowaniu i wdrażaniu projektów. Zapis wynika z konieczności silniejszego zintegrowania polityki społecznej z polityką wykorzystania środków europejskich na etapie wdrażania. Wynika nie tylko z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych, która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy europejskich.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Pkt 1: Zapisy projektu FEŁ2027 zostaną skorygowane i podkreślony zostanie środowiskowy charakter zmian. Pkt 2: Zapisy zarówno w CS(k) i CS(I) zostaną skorygowane i wskazane będzie odniesienie do właściwych dokumentów.

				kryzysie bezdomności, - wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań chronionych i wspomaganych oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe dla osób w kryzysie bezdomności w tym programu „Najpierw mieszkanie” oraz SAN. Dodać wskaźniki powiązane z ww. uwagami, podnieść ich wartość docelową				
144	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (iii) Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	109	W ramach opisu należy odnieść się do kwestii osób w kryzysie bezdomności. W ramach opisu wspieranych przedsięwzięć, w ramach inwestycji w mieszkalnictwo rozszerzyć katalog o Społeczne Agencje Najmu. Do punktu „w tym rozwój mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej” -> dodać: „i z różnego rodzaju placówek całodobowych o charakterze długoterminowym, w tym z młodzieżowych ośrodków wychowawczych czy zakładów poprawczych;” Wskaźniki a.należy doprecyzować lub zmienić wskaźnik „Pojemność nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych” b.przyjęto niski wskaźnik na mieszkania – do rozważenia podniesienie jego wartości	Rekomendacje MFiPR (z 21 lipca 2021 roku) w kontekście celu (iii). Wnioski z doświadczeń łódzkich organizacji pozarządowych działających na rzecz osób doświadczających wykluczenia społecznego. Rekomendacje Rady ds. Rozwiązywania Problemów Bezdomności w Łodzi organu doradczego przy Prezydent Miasta Łodzi. Wyjaśnienie: najem socjalny, najem społeczny i rola społecznych agencji najmu Posługiwanie się w projekcie wyłącznie pojęciem najmu socjalnego jest rozwiązaniem ograniczającym zakres możliwych interwencji. Najem socjalny lokalu z zasobów mieszkaniowych gminy, zgodnie z UOPL dedykowany jest osobom, wobec których sąd orzekł takie uprawnienie w wyroku eksmisyjnym oraz osobom o najniższych dochodach. Zgodnie z UOPL lokale w najmie socjalnym mogą być w obniżonym standardzie. Społeczne Agencje Najmu zostały uwzględnione w KPPIiWS oraz w projekcie Strategii Rozwoju Usług Społecznych jako narzędzie DI. Warto dodać SAN w FEŁ (wskazując nazwę tego rozwiązania) – wiele gmin zgłasza zainteresowanie tym rozwiązaniem, ale sygnalizuje brak środków. Zapisanie wprost, że SAN mogą być finansowane z FEŁ w ramach Priorytetu 7 byłoby znaczącym ułatwieniem dla gmin i organizacji pozarządowych i przyczyniłoby się do rozwoju modelu. W zakresie wskaźnika „pojemność lokali socjalnych” - zgodnie z obowiązującymi zapisami ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego w polskim systemie prawnym nie występuje już kategoria lokalu socjalnego, a jedynie najem socjalny lokalu.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	W opisie celu szczegółowego zostanie dodana treść wskazująca na możliwość realizacji działań w zakresie rozwoju mieszkalnictwa na potrzeby usamodzielniającej się młodzieży przebywającej w różnego rodzaju placówkach całodobowych o charakterze długoterminowym i wychowanków pieczy zastępczej. W FEŁ wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1058, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFiPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK), a ich nazwy nie podlegają modyfikacji. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji). Cel wskaźnika założony na rok 2029 został określony na podstawie dostępnej alokacji oraz danych i doświadczeń z perspektywy 2014-2020. Jest to wartość szacunkowa, a wartość faktyczna będzie rokrocznie sprawozdawana do KE.

145	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej	145	Wymienione w tym obszarze problemy samoopieki, opieki dla osób z niepełnosprawnościami, opieki długoterminowej oraz łączenie sektorów opieki socjalnej z opieką zdrowotną jest modelem skutecznie wdrażanym w państwa skandynawskich, jako modele opieki skomasowanej. Obecna sytuacja demograficzna i jej negatywne trendy wymagać będą przeorganizowania opieki z modelu stricte instytucjonalnego na modele bardziej elastyczne i bardziej kompleksowe.	Uczelnia medyczna prowadzi wiele badań i aktywności naukowych i praktycznych w zakresie takiej ewaluacji opieki. Posiada odpowiednio przygotowaną kadrę naukową i rzeszę studentów trafiających po zakończeniu procesu edukacji do rzeczywistości placówek medycznych. Umiejętność przygotowania absolwenta do nowych wyzwań jest elementem właściwej propedeutyki medycyny i przekazania odpowiednich wzorców zachowań i wrażliwości społecznej absolwentom uczelni. Dokonanie tego bez możliwości wsparcia się realną praktyką, bez możliwości oddziaływania na wszystkie poziomy opieki zdrowotnej zawsze będzie groziło nieadekwatnym do potrzeb przygotowanie kadr zasilających przecież codzienną pracę jednostek ochrony zdrowia oraz umiejętności właściwej, wnikliwej analizy potrzeb zdrowotnych oraz umiejętności ich zaspokajania w zdecydowanej formule zinstytucjonalizowanej wszędzie tam gdzie jest to możliwe, pożądane i efektywne klinicznie.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	NIEUWZGLĘDNION A	W uwadze brak jest wskazania jakich zmian należy dokonać w FEŁ.
146	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (v) Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej	115	Uczelnia medyczna pełni co najmniej dwie role: 1. Jest regionalnym a w wielu wypadkach ponadregionalnym ośrodkiem o najwyższym poziomie referencyjnym 2. Jest miejscem kształcenia kadr medycznych znajdujących zatrudnienie we wszystkich jednostkach ochrony zdrowia Predestynuje to uczelnie do pełnienia roli aktywnego kreatora rozwiązań organizacyjnych, klinicznych obejmujących funkcje równego dostępu do świadczeń oraz kreowania odpowiedzialnych postaw prozdrowotnych wśród społeczeństwa.	Uczelnia medyczna posiada szczególny wgląd w kompleksowy system opieki zdrowotnej poprzez kształcenie kadr dla każdego poziomu poczynając od podstawowej opieki zdrowotnej poprzez opiekę specjalistyczną a kończąc na różnych poziomach referencyjnych leczenia zamkniętego. Dodatkowo uczelnia kształci specjalistów w zakresie zdrowia publicznego, którzy są naturalnym rezerwuarem kadr dla systemów poprawy świadomości prozdrowotnej i aktywnych postaw profilaktyki. Wyróżnienie zdiagnozowanych potrzeb zdrowotnych regionu powinno powodować uruchomienie adekwatnej bazy szkoleń, kursów wraz z ewaluacją celów i osiągniętych efektów do czego szczególnie predystynowany jest ośrodek akademicki. Uczelnia ściśle współpracuje z decydentami ochrony zdrowia między innymi w zakresie wsparcia i oceny placówek pod kątem osób ze szczególnymi potrzebami oraz modeli opieki koordynowanej. Wszystkie te elementy zawarte są w opisywanym celu szczegółowym 2.1.6.3 Uwzględnienie doświadczenia, bazy uczelni medycznej działającej na tym terenie zapewni optymalny poziom rozwiązań i efektywność kliniczną przyjmowanych modeli działań diagnostyczno-terapeutycznych z szczególnym uwzględnieniem promocji i profilaktyki zdrowotnej oraz aktywizacji pacjenta w procesie diagnostyczno-klinicznym czyli spełnienie postulatów opieki zorientowanej na pacjenta.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	W ramach celu szczegółowego (v) planowane jest wsparcie infrastrukturalne, nie jest możliwe wsparcie szkoleniowe, które finansowane jest z EFS+. W ramach EFS+ kształcenie kadr medycznych oraz kadr związanych z ochroną zdrowia ma być realizowane z poziomu centralnego, w ramach Funduszy dla Rozwoju Społecznego (FERS). Niemniej, dostrzegając problem deficytu kadr medycznych i konieczność ciągłego podnoszenia ich kwalifikacji, a także uwzględniając wiodącą rolę UMED w tym zakresie, podjęte zostaną rozmowy celem wypracowania odstępstwa od linii demarkacyjnej w zakresie wsparcia kadr medycznych z regionu woj. łódzkiego. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, iż w FEŁ zaplanowane jest też wsparcie dla osób fizycznych w zakresie

								podnoszenia kwalifikacji i kompetencji za pośrednictwem BUR.
147	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	120	Proponuje się rozszerzenie zapisów FEŁ2027 o możliwość inwestowania w nowoczesną, wielofunkcyjną infrastrukturę sportową (EFRR) i realizację programów obejmujących instrumenty aktywizacji społecznej w zakresie kultury fizycznej i sportu (EFS+)	W projekcie Programu przewidziano wyłącznie inwestycje w przyszkolną infrastrukturę sportową. Z uwagi na fakt, że region łódzki charakteryzuje ogólny zły stan zdrowia mieszkańców, w tym wysoka umieralność i zachorowalność na choroby cywilizacyjne, m.in. cukrzycę, choroby układu krążenia i nowotwory (FEŁ2027 str. 14), pomijanie kwestii aktywności fizycznej i dostępu do nowoczesnej, wielofunkcyjnej infrastruktury sportowej dla wszystkich grup społecznych wydaje się nieuzasadnione. Uprawianie sportu i aktywny styl życia przyczynia się nie tylko do poprawy fizycznego i psychicznego stanu zdrowia mieszkańców, ale również do zwiększenia stopnia integracji społecznej. Na społeczną funkcję sportu zwraca się uwagę w deklaracji stanowiącej załącznik do Traktatu Amsterdamskiego z 1997 r., w której podkreśla się rolę, jaką sport odgrywa w kształtowaniu poczucia tożsamości i łączeniu ludzi. Stanowi on również istotny czynnik rozwoju gospodarczego i aktywizacji zawodowej mieszkańców.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	Wsparcie infrastruktury sportowej oraz jej wyposażenia zostało przewidziane w ramach Priorytetu 6, CS (ii) - wsparcie edukacyjnej infrastruktury towarzyszącej, w tym infrastruktury sportowej lub jej wyposażenia. Ponadto planowane jest wsparcie infrastruktury rekreacyjnej w ramach Priorytetu 6, CS (vi) oraz Priorytetu 5, CS (i). Zgodnie z projektem UP (wersja z listopada 2021 r.) wsparcie infrastruktury sportowej możliwe jest jedynie w ramach CP4 (obszar edukacja i kompetencje).
148	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	53	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako potencjalnych beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.2.1. Uniwersytet Medyczny w Łodzi realizuje od kilku lat politykę "Eco-Umed", dotyczącą działań w zakresie zrównoważonego rozwoju i ekologii. W ramach tych działań prowadzone są liczne projekty mające na celu poprawę efektywności energetycznej redukcję emisji CO2, edukację mieszkańców, wdrażanie nowoczesnych rozwiązań w przedmiotowym obszarze. Uczelnia dysponuje wieloma budynkami użyteczności publicznej w tym kampusem CKD, z którego dziennie korzysta kilka tys mieszkańców województwa łódzkiego. Uczelnia współpracuje z wieloma jednostkami z którymi planuje realizację wspólnych projektów, które bezpośrednio przyczynią się do założonych w FEŁ 2020-2027 wskaźników	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. Ponadto zgodnie z linią demarkacyjną, określającą podział interwencji między programy krajowe i regionalne, termomodernizacja budynków uczelni wyższych planowana jest do wsparcia z poziomu krajowego.
149	Priorytet 5 Łódzkie dla rozwoju lokalnego	Cel szczegółowy (i) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich	98	Proponuje się wyodrębnienie następującego typu projektu: - inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej;	Obecny zapis sugeruje, że inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej będą miały status wyłącznie działania uzupełniającego.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	Zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa istotą ZIT w perspektywie 2021-2027 jest realizacja projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów i skoordynowanego zaspakajania potrzeb obszaru objętego ZIT (s. 225), jak również interwencja wdrażana w ramach Strategii ZIT w perspektywie finansowej 2021-2027 powinna mieć charakter zintegrowany i ponadlokalny i służyć wzmocnieniu relacji funkcjonalnych (s. 228). W związku z powyższym niezbędna jest realizacja projektów nastawionych na współpracę. O sposobie realizacji projektu, w tym o tym, czy projekt będzie obejmował również inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej, będzie decydował wnioskodawca.

150	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych	41	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.1.2.1. Uczelnie wyższe skupiają w swoich strukturach potencjalnych beneficjentów w ramach przedmiotowego celu szczegółowego. Są to przede wszystkim studenci, stanowiący w regionie łódzkim duży odsetek mieszkańców (studenci z województwa, spoza województwa, studenci zagraniczni), kadra akademicka, administracyjna, naukowcy, przedstawiciela otoczenia społeczno-gospodarczego, obywatele. Uczelnie oferują dla tych grup docelowych wiele rozwiązań z obszaru cyfryzacji, które poprawiają efektywność obsługi wielu podmiotów operujących w regionie. Uniwersytet Medyczny w Łodzi zrealizował szereg działań w przedmiotowym zakresie w tym m.in. projekt Ep@p dotyczący wdrożenie e-usług, projekt ISC-dot. wdrożenia platformy informacji o działalności naukowej, szereg projektów dofinansowanych ze środków krajowych i międzynarodowych w zakresie realizacji szkoleń z obszaru cyfryzacji dla mieszkańców województwa łódzkiego w tym także osób starszych.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Opis priorytetu wymienia jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. W ramach CS(ii) w Priorytecie 6 zapisy projektu FEŁ2027 nie wykluczają możliwości wsparcia jednostek naukowych i uczelni.
151	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	34	W głównych grupach docelowych brak uczelni wyższych jako podmiotów uprawnionych do aplikowania	Proszę o uwzględnienie uczelni wyższych jako beneficjentów uprawnionych do aplikowania o środki w celu szczegółowym 2.1.1.1. Uczelnie wyższe są ośrodkami naukowo-badawczymi, które prowadzą zaawansowane badania naukowe, uczestniczą w pracach rozwojowych i wdrożeniowych, bezpośrednio współpracują z podmiotami z otoczenia społeczno-gospodarczego w tym z przedsiębiorcami zapewniając transfer wiedzy przez co kreują innowacje	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	WYJAŚNIENIE	Zakres wsparcia wynika z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (Mając na uwadze, że małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) są podstawą europejskiej gospodarki, w ramach EFRR należy nadal wspierać rozwój MŚP poprzez wzmacnianie ich trwałego wzrostu i konkurencyjności) i projektu Umowy Partnerstwa, stąd w Priorytecie 1, celu szczegółowym (i) jako grupę docelową wskazano MŚP. Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027. Ponadto zgodnie z linią demarkacyjną, określającą podział interwencji między programy krajowe i regionalne, wsparcie infrastruktury organizacji badawczych planowane jest zarówno z poziomu krajowego jak i regionalnego.

152	Priorytet 3 Mobilne Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	95	Potrzeba podniesienia kwoty alokacji w ramach planowanego wsparcia szczególnie w ramach zakresu interwencji 081 Infrastruktura czystego transportu 082 Tabor czystego transportu uzasadniona koniecznością kontynuacji oraz dużymi potrzebami w tym zakresie.	Zgodnie z głównymi wyzwaniami w zakresie rozwoju transportu publicznego w perspektywie 2014-2020 wsparcie transportu stanowiło ponad 9% alokacji EFRR, która nie zaspokoiła wszystkich zidentyfikowanych i zgłaszanych potrzeb. Interwencja i środki planowane w kolejnej perspektywie powinny umożliwić kontynuację działań w tym obszarze, dzięki zwiększonym inwestycjom w infrastrukturę i tabor (str. 11 FEŁ2027). Potwierdzają to również wartości wskaźników produktu, wykazane jako cel końcowy (2029). Jednak proponowana na lata 2021-2027 alokacja jest niższa niż 9% alokacji EFRR na lata 2014-2020, co stoi w sprzeczności z postawioną tezą o zwiększeniu wsparcia na transport publiczny, skierowany na infrastrukturę i tabor na obszarach miejskich oraz szybsze przejście na model zrównoważonej mobilności miejskiej.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	NIEUWZGLĘDNION A	Ze względu na szeroki zakres wsparcia FEŁ2027, wymagania dotyczące koncentracji tematycznej i ograniczone w stosunku do zidentyfikowanych potrzeb środki UE, nie przewiduje się możliwości zwiększenia alokacji w priorytecie.
153	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych	122	Według obecnych zapisów FEŁ2027 planuje się wsparcie dla gmin położonych na obszarze zielonej gospodarki (OSI o znaczeniu regionalnym, wskazany w SRWŁ2030). W wskazanych terytoriach objętych wsparciem nie uwzględniono gmin Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF) wyznaczonych w SRWŁ2030.	Wzmocnienia roli kultury i turystyki oraz służących temu działań zwiększających dostęp do usług, wykorzystujących regionalne potencjały i uwzględniające wymiar społeczny i gospodarczy wymagają również gminy spoza obszaru zielonej gospodarki (wskazanego w SRWWŁ 2030).	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	Brak wskazania MOF nie wyklucza możliwości ubiegania się o wsparcie podmiotów z tego obszaru w tym celu szczegółowym. W projekcie FEŁ2027 znalazł się zapis: <i>Wsparcie udzielane będzie na obszarze całego województwa łódzkiego.</i>
154	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	91	Proponuje się następujące uzupełnienie zapisu: "W ramach interwencji skierowanej na infrastrukturę drogową, możliwe będą przedsięwzięcia rozwiązujące problemy zatłoczenia miast tj. budowa obwodnic, w tym arterii komunikacyjnych o charakterze obwodnic wewnętrznych. Projekty te powinny wpływać na trwałe odciążenie miast".	Budowa arterii komunikacyjnych o charakterze obwodnicy wewnętrznej pozwoli na usprawnienie ruchu drogowego i rozwiązanie problemu zatłoczenia centrum miast, poprzez bardziej efektywne wyprowadzenie ruchu z centrum na obrzeża miasta (obwodnicę, węzły autostradowe).	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	Wsparcie w ramach priorytetu skierowane jest na inwestycje dotyczące infrastruktury dróg wojewódzkich lub lokalnych. Zakres wsparcia w tym zakresie zostanie doprecyzowany w Szczegółowym Opisie Priorytetów i zasadach kwalifikowalności wydatków.

155	Priorytet 6 Łódzkie przyjazne mieszkańcom	Cel szczegółowy (ii) Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online	105	Według obecnych zapisów wskazano preferowane obszary docelowe wsparcia jakimi są obszary wiejskie. Planowane wsparcie uwzględnia preferencje dla obszarów wiejskich, szczególnie w zakresie wyposażenia szkół i przedszkoli. Wniosek o nie wskazywanie preferowanych obszarów docelowego wsparcia i umożliwienie wsparcia również dla obszarów miejskich.	Podniesienie jakości i dostępu do kształcenia na wszystkich etapach edukacji oraz dalsze doskonalenie systemu edukacji w kierunku bardziej innowacyjnego podejścia do kształcenia i lepszego dopasowania do wymagań rozwijającej się gospodarki, ale również wzmocnienia odporności szkolnictwa na sytuacje kryzysowe, takie jak pandemia powinno być priorytetem zarówno na obszarach wiejskich jak i miejskich.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	Preferencja wsparcia infrastruktury edukacyjnej na obszarach wiejskich w żaden sposób nie wyklucza możliwości wsparcia tej infrastruktury na obszarach miejskich. Oznacza to jedynie, że na obszarach wiejskich występują większe potrzeby w tym zakresie, dlatego też zostały objęte preferencją.
156	Priorytet 4 Lepiej połączone Łódzkie	Cel szczegółowy (ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej	91	Według obecnych zapisów w ramach celu szczegółowego działania infrastrukturalne ukierunkowane na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego np. poprzez likwidację miejsc niebezpiecznych mogą być realizowane wyłącznie jako element inwestycji drogowych. Interwencja nie uwzględnia inwestycji punktowych ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego i likwidację miejsc niebezpiecznych w miejscach skrzyżowań z infrastrukturą kolejową (bezkolizyjnych skrzyżowań ruchu drogowego i kolejowego) np. inwestycje drogowe nad torami kolejowymi wraz z niezbędnym układem drogowym infrastrukturą towarzyszącą.	Inwestycje punktowe ukierunkowane na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego i likwidację miejsc niebezpiecznych na styku z infrastrukturą kolejową np. bezkolizyjne skrzyżowania ruchu drogowego i kolejowego w znaczącym stopniu przyczynią się do poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego i kolejowego.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	Wsparcie w ramach priorytetu skierowane jest na inwestycje dotyczące infrastruktury dróg wojewódzkich lub lokalnych, która obejmuje także drogowe obiekty inżynierskie, w tym wiadukty drogowe przebiegające nad liniami kolejowymi. W związku z powyższym inwestycje wskazane w uwadze mogą być realizowane w FEŁ2027. Zakres wsparcia w tym zakresie zostanie doprecyzowany w Szczegółowym Opisie Priorytetów i zasadach kwalifikowalności wydatków. Należy jednocześnie pamiętać, iż droga w ciągu której zlokalizowany jest lub będzie drogowy obiekt inżynierski stanowiący przedmiot projektu musi spełniać warunki wsparcia dla dróg wojewódzkich lub lokalnych opisane w FEŁ2027. Ponadto w celu usunięcia wątpliwości interpretacyjnych zaproponowana zostanie zmiana zapisów projektu FEŁ2027 polegająca na wykreśleniu zdania: „Jako element inwestycji drogowych mogą być realizowane działania infrastrukturalne ukierunkowane na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego np. poprzez likwidację miejsc niebezpiecznych.”
157	Priorytet 3 Mobilne Łódzkie	Cel szczegółowy (viii) Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu	86	Proponuje się następujące uzupełnienie zapisu: "Ze wsparcia wyłączone będą inwestycje w sieć drogową wykorzystywaną	Zapis wymaga doprecyzowania. Z uwagi na współdzielenie w centrach miast sieci drogowej przez transport publiczny (brak możliwości wydzielenia torowiska czy też utworzenia buspasów, przystanki autobusowe w pasie jezdni) i indywidualny ruch samochodowy, inwestycje w tak wykorzystywane drogi powinny być dopuszczalne (być może z przyjęciem odpowiedniego limitu kosztów kwalifikowanych).	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	NIEUWZGLĘDNIONA	Brzmienie celu szczegółowego (viii) w ramach CP2 zawarte w Rozporządzeniu PE i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności

		transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej		wyłącznie dla indywidualnego ruchu samochodowego".				(wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej) i wynikające z niego dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej, wyłącza ze wsparcia w CP2 inwestycje dotyczące infrastruktury przeznaczonej dla indywidualnego ruchu samochodowego. Takie podejście potwierdza w swoich stanowiskach KE. Zapis jest ponadto zgodny z UP. Warto zauważyć, iż wsparcie infrastruktury drogowej w miastach wykorzystywanej m.in. na potrzeby indywidualnego ruchu samochodowego, możliwe będzie w ramach Priorytetu 4 Lepiej połączone Łódzkie, przy zachowaniu warunków tam określonych, wynikających z UP.
158	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	82	Według obecnych zapisów FEŁ2027 planuje się wsparcie dla gmin położonych na obszarze zielonej gospodarki (OSI o znaczeniu regionalnym, wskazany w SRWŁ2030). W wskazanych terytoriach objętych wsparciem nie uwzględniono gmin Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF) wyznaczonych w SRWŁ2030.	Postępujące zmiany klimatu i ich skutki dotyczą bezpośrednio również gmin Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF) wyznaczonych w SRWŁ2030. Obszary te wymagają pilnych działań służących poprawie zdolności adaptacji do zmian klimatu, minimalizowaniu ich skutków, zapobieganiu ryzyku i zapewnieniu odporności na klęski żywiołowe.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	Brak wskazania MOF nie wyklucza możliwości ubiegania się o wsparcie podmiotów z tego obszaru w tym celu szczegółowym. W projekcie FEŁ2027 znalazł się zapis: <i>Wsparcie udzielane będzie na obszarze całego województwa łódzkiego</i> . Ponadto w Priorytecie 2 w celu szczegółowym CS(vii) działania nakierowane są w znacznej mierze na wzmacnianie ochrony i zachowanie przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia, gdzie adaptacja do zmian klimatu jest wartością dodaną, a nie głównym celem. Natomiast szeroko kwestię adaptacji do zmian klimatu wspiera CS(iv) w Priorytecie 2.
159	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	57	Podnieść priorytet w zakresie termomodernizacji budynków mieszkalnych poprzez podział środków w ramach poszczególnych interwencji tak, by kwota przeznaczona na działania kod 041 i 042 (budynki mieszkalne) była co najmniej równa a nawet wyższa niż kwota przeznaczona na interwencje o kodach 044 o 045 (infrastruktura publiczna).	Jak wykazano w Programie ochrony środowiska województwa łódzkiego na lata 2021-2024 z perspektywą do 2028 emisja zanieczyszczeń do powietrza na obszarze województwa łódzkiego pochodzi z kilku różnych rodzajów źródeł, przy czym największy udział w emisji pyłu PM10, PM2,5 i benzo(a)pirenu ma emisja powierzchniowa z sektora komunalno-bytowego. Głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza z sektora komunalno-bytowego jest zaś spalanie paliw konwencjonalnych w paleniskach domowych. W związku z powyższym kluczowe dla zmiany tych niekorzystnych wskaźników jest wspieranie termomodernizacji sektora komunalno – bytowego, w tym szczególnie komunalnych budynków mieszkalnych. Wynika to także z faktu, że termomodernizacja tego typu zabudowy ma szczególne znaczenia dla poprawy jakości powietrza na terenach silnie zurbanizowanych, gdzie zabudowa o wysokim zapotrzebowaniu na energię ma charakter zwarty, utrudniający przewietrzanie. Skutkiem tego jest kumulacja znacznych ładunków zanieczyszczeń w miejscach	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	NIEUWZGLĘDNION A	Przy szacowaniu alokacji wzięto pod uwagę m.in. doświadczenia z naborów wniosków o dofinansowanie w zakresie termomodernizacji budynków ogłoszonych w perspektywie 2014-2020, z których wynika, że większe zapotrzebowanie dotyczyło termomodernizacji budynków użyteczności publicznej. Jeśli podczas wdrażania programu okaże się, iż potrzeby w pozytywnie ocenionych wnioskach o dofinansowanie w zakresie termomodernizacji komunalnych budynków mieszkalnych będą znacznie przewyższały dostępną alokację na kod, zostanie rozważone

					zamieszkania. Ponadto istotnym problemem na obszarach wiejskich i w częściach miast niewyposażonych w sieć ciepłowniczą jest spalanie odpadów komunalnych. Inwestycja w sektor mieszkaniowy ma także znaczenie dla ograniczania zjawiska ubóstwa energetycznego wśród mieszkańców regionu.			przeniesienie środków z innych zakresów tematycznych.
160	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	53	Uzupełnić opisy dotyczące zakresu realizowanych działań o instalację ciepłej wody użytkowej, co jest istotnym elementem podnoszenia charakterystyki energetycznej budynków.	Uzupełnienie zakresu działań termomodernizacyjnych o jednoczesną instalację ciepłej wody użytkowej wraz z montażem instalacji c.o. podyktowane jest uwarunkowaniami technicznymi – remonty sieci tego typu powinny być prowadzone kompleksowo, co obniża także ich koszty w stosunku do prowadzenia takich inwestycji oddzielnie. Ponadto istotne jest tu ograniczenie dodatkowego zużycia energii (np. w formie indywidualnych podgrzewaczy przepływowych elektrycznych lub gazowych).	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	WYJAŚNIENIE	W FEŁ2027 działania termomodernizacyjne realizowane będą na podstawie przeprowadzonych wcześniej audytów energetycznych. Jeżeli inwestycje z zakresu modernizacji instalacji ciepłej wody użytkowej wynikały będą z audytu to będą możliwe do realizacji. Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów, ich zdefiniowanie lub ewentualne zawężenie zakresu wsparcia nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach, kwalifikowalności).
161	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (iv) Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego	73	Konieczność i zasadność wprowadzenia do programu dofinansowania do budowy kanalizacji deszczowej na obszarach miejskich regionu oraz wszędzie tam gdzie istnieje zasadność ich budowy - np. duże utwardzone powierzchnie, duże obszary, gdzie są możliwości spływu deszczów nawaalnych, obszary na których po deszczach występują podtopienia lub/i zalania z powodu niemożności odprowadzenia wody deszczowej - typy: inwestycje w infrastrukturę do celów ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi; wspieranie wydajnego gospodarowania wodą	realizacja wskazanych w projekcie programu celów środowiskowych powinna uwzględniać systemowy odbiór i oczyszczanie wód deszczowych. realizacja inwestycji w zakresie budowy systemów zbierania opadów pozwoli na uniknięcie podtopień całych obszarów i odprowadzenie nadmiaru wód opadowych albo do cieku wodnego albo wprost do oczyszczalni, gdzie zostanie oczyszczona. należy nadmienić że woda deszczowa z pierwszych ok 10 minut deszczu niesie (z racji zbierania zanieczyszczeń atmosferycznych) więcej ładunku do oczyszczenia niż najgorsze ścieki z mleczarni lub rzeźni. Co więcej systemy kanalizacji deszczowej nie były dotychczas wprost i bezpośrednio wspierane ze środków pomocowych przez co mamy duże zaniedbania w tym zakresie. Realizacja takich inwestycji budowy kanalizacji deszczowej ze środków własnych JST z racji wysokich kosztów budowy nie jest możliwa. Realizację wskazanych inwestycji w połączeniu z małą retencją (samooczyszczanie cieków, w przypadku odprowadzania wód do cieków) pozwoli także na racjonalne gospodarowanie wodą i uniknięcie procesu stepowienia obszaru, co jest ważne w regionie łódzkim. WSKAŹNIKI: PRODUKT: długość wykonanej kanalizacji deszczowej, REZUTAT: powierzchnia skanalizowanych obszarów, liczba osób objętych sieciami kanalizacji deszczowej.	Gmina Miasta Głowno 95-015 Głowno ul. Młynarska 15	WYJAŚNIENIE	Programy regionalne muszą być zgodne Umową Partnerstwa, dlatego w projekcie FEŁ2027, w ramach celu szczegółowego (iv), zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce, będą wspierane działania w celu zatrzymania odpływu wód opadowych w oparciu o naturalne mechanizmy ekosystemowe (nature based solutions). Dodatkowo sam cel szczegółowy (iv) nastawiony jest na wspieranie inwestycji z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego. Ponadto Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy wskazuje na zrównoważone rozwiązania, np. zielona infrastruktura, dla zwiększenia retencji wody w miejscu powstania opadu. Dzięki dużej retencyjności terenów zielonych obszary te działają jako naturalne zbiorniki kompensacyjne, retencjonujące wodę w okresie występujących nadmiarów i oddające ją w okresie niedoborów. Dzięki temu tereny zielone sprzyjają zarówno przeciwdziałaniu skutkom suszy, jak i ochronie przeciwpowodziowej. Kanalizację deszczową planuje się wspierać w celu szczegółowym (v) jako

								element inwestycji zakładającej rozdział kanalizacji ogólnospławnej na sanitarną i deszczową, kładąc główny nacisk na zagospodarowanie wód opadowych w miejscu ich powstawania (wsparcie w celu szczegółowym (iv)). Zgodnie z zasadami horyzontalnymi określonymi w rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 oraz 2021/1058 cele EFRR są realizowane z uwzględnieniem m.in. zasady nie czyni poważnych szkód dla celów środowiskowych. W związku z tym w zakresie gospodarki wodnej, w tym inwestycji w kanalizację, powinny być przede wszystkim wspierane zrównoważone inwestycje, które nie szkodzą dobremu stanowi środowiska oraz uwzględniają skutki zmian klimatu. W FEŁ2027 wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1058, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK) a ich nazwy nie podlegają modyfikacji. Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby, aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).
162	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację	Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do	145	Uzupełnić zapis o zdanie: Szczegóły interwencji w zakresie rozwoju usług społecznych i procesu deinstytucjonalizacji w ramach (k) i (l) będą określone w Regionalnym Planie Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji, za który odpowiada Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. W typach przedsięwzięć: Dodać rozwiązania mieszkaniowe zgodnie z opisem w drugim akapicie części opisowej.	Zapis wynika z konieczności silniejszego zintegrowania polityki społecznej z polityką wykorzystania środków europejskich na etapie wdrażania. Wynika nie tylko z rekomendacji MFIPR, ale także ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych, która stanowi tzw. warunek podstawowy dla funduszy europejskich. Rekomendacje MFIPR (z 21 lipca 2021 roku) w kontekście celu (iii). Wnioski z doświadczeń łódzkich organizacji pozarządowych działających na rzecz osób doświadczających wykluczenia społecznego. Rekomendacje Rady ds. Rozwiązywania Problemów Bezdomności w Łodzi organu doradczego przy Prezydent Miasta Łodzi.	Urząd Miasta Łodzi Biuro Strategii Miasta	CZĘŚCIOWO UWZGLĘDNIONA	uwaga 1: Zapisy zostaną skorygowane w projekcie FEŁ2027. uwaga 2: W projekcie FEŁ2027 wskazany jest typ przedsięwzięć: rozwój usług dla osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób w kryzysie bezdomności, który wyczerpuje propozycje wskazane w uwadze. Dalsze uszczegółowienie form wsparcia, katalog możliwych do realizacji usług itp. nastąpi na poziomie dokumentów niższego rzędu tj. SzOP i Regulamin konkursu. uwaga 3: W projekcie FEŁ2027 wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr

		ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej		Dodać SAN jako rozwiązanie w typach przedsięwzięć. We wskaźnikach: Dodać wskaźnik o mieszkaniach (w nawiązaniu do uwag powyżej).				2021/1057, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK). Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby, aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).
163	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13.12.2021 r., przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego - Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych.	Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne miasta/gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Gmina Kluki, Kluki 88, 97-415 Kluki	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
164	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (v) Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej	70	Konieczność i zasadność wprowadzenia do programu dofinansowania do budowy kanalizacji deszczowej na obszarach miejskich regionu oraz wszędzie tam gdzie istnieje zasadność ich budowy - np. duże utwardzone powierzchnie, duże obszary, gdzie są możliwości spływu deszczów nawaalnych, obszary na których do deszczach występują	realizacja wskazanych w projekcie programu celów środowiskowych powinna uwzględniać systemowy odbiór i oczyszczanie wód deszczowych. realizacja inwestycji w zakresie budowy systemów zbierania opadów pozwoli na uniknięcie podtopień całych obszarów i odprowadzenie nadmiaru wód opadowych albo do cieku wodnego albo wprost do oczyszczalni, gdzie zostanie oczyszczona. należy nadmienić że woda deszczowa z pierwszych ok 10 minut deszczu niesie (z racji zbierania zanieczyszczeń atmosferycznych) więcej ładunku do oczyszczenia niż najgorsze ścieki z mleczarni lub rzeźni. Co więcej systemy kanalizacji deszczowej nie były dotychczas wprost i bezpośrednio wspierane ze środków pomocowych przez co mamy duże zaniedbania w tym zakresie. Realizacja takich inwestycji budowy kanalizacji deszczowej ze środków własnych JST z racji wysokich kosztów budowy nie jest możliwa. Realizacje wskazanych inwestycji w połączeniu z małą retencją (samooczyszczanie cieków, w przypadku odprowadzania wód do cieków) pozwoli także na racjonalne gospodarowanie wodą i uniknięcie procesu stepowienia obszaru, co jest ważne w regionie łódzkim.	Gmina Rzgów, plac 500 - lecia 22, 956-030 Rzgów	WYJAŚNIENIE	W projekcie FEŁ2027 w ramach celu szczegółowego (v) planuje się wspierać kanalizację deszczową jako element inwestycji zakładającej rozdział kanalizacji ogólnospławnej na sanitarną i deszczową, kładąc główny nacisk na zagospodarowanie wód opadowych w miejscu ich powstawania (wsparcie w celu szczegółowym (iv)). Zgodnie z zasadami horyzontalnymi określonymi w rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 oraz 2021/1058 cele EFRR są realizowane z uwzględnieniem m.in. zasady nie czyni poważnych szkód dla celów środowiskowych. W związku z tym w zakresie gospodarki wodnej, w

				podtopienia lub/i zalania z powodu niemożności odprowadzenia wody deszczowej - typy: inwestycje w infrastrukturę do celów ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi; wspieranie wydajnego gospodarowania wodą	WSKAŹNIKI: PRODUKT: długość wykonanej kanalizacji deszczowej, REZUTAT: powierzchnia skanalizowanych obszarów, ilość osób objętych sieciami kanalizacji deszczowej.		tym inwestycji w kanalizację, powinny być przede wszystkim wspierane zrównoważone inwestycje, które nie szkodzą dobremu stanowi środowiska oraz uwzględniają skutki zmian klimatu. Inwestycje dotyczące zagospodarowania wód opadowych będą wspierane w ramach celu szczegółowego (iv). Należy mieć jednak na uwadze, że zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce, dofinansowaniem będą objęte działania mające na celu zatrzymanie odpływu wód opadowych w oparciu o naturalne mechanizmy ekosystemowe (nature based solutions). Ponadto Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy wskazuje na zrównoważone rozwiązania, np. zielona infrastruktura, dla zwiększenia retencji wody w miejscu powstania opadu. Dzięki dużej retencyjności terenów zielonych obszary te działają jako naturalne zbiorniki kompensacyjne, retencjonujące wodę w okresie występujących nadmiarów i oddające ją w okresie niedoborów. Dzięki temu tereny zielone sprzyjają zarówno przeciwdziałaniu skutkom suszy, jak i ochronie przeciwpowodziowej. W FEŁ2027 wskaźniki pochodzą w pierwszej kolejności z rozporządzenia unijnego nr 2021/1058, w drugiej kolejności z opracowanej przez MFIPR Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK) a ich nazwy nie podlegają modyfikacji. Przy programowaniu, czerpiąc z doświadczenia poprzednich perspektyw, dąży się do ograniczenia liczby wskaźników w samym programie - nie ma potrzeby, aby każdy typ wsparcia był określony wskaźnikiem, a brak wskaźnika nie powinien być interpretowany jako brak wsparcia dla danego obszaru. Bardziej szczegółowe podejście do wskaźników planowane jest do zastosowania w dodatkowych
--	--	--	--	--	---	--	---

								dokumentach programowych (SzOP, wykaz wskaźników i ich definicji).
165	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13 grudnia 2021 roku, przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych. Gmina Kodrąb składa uwagę do w/w projektu o odstąpienie od tego pomysłu. Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne miasta / gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Wprowadzenie mechanizmu w znaczącym stopniu ograniczy możliwości pozyskiwania środków w ramach FEŁ2027.	Gmina Kodrąb, ul. Niepodległości 7, 97-512 Kodrąb	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
166	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	Gmina Gomunice składa uwagę do w/w projektu o odstąpienie od wprowadzenia zapisu ograniczenia możliwości pozyskania środków dla jst w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego - Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych.	Wprowadzenie zapisu, o którym mowa powyżej jest zdecydowanie niekorzystne dla jednostek samorządów. Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez gminę, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Gmina Gomunice ul. Armii Krajowej 30 97-545 Gomunice	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.

167	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13 grudnia 2021 roku, przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych.	Gmina Dobryszyce składa uwagę do w/w projektu o odstąpienie od tego pomysłu. Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne miasta / gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Gmina DOBRYSZYCE, 97-505 Dobryszyce ul. Wolności 8	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
168	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13 grudnia 2021 roku, przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych. Gmina Gorzkowice składa uwagę do w/w projektu o odstąpienie od tego pomysłu.	Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Gmina Gorzkowice	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
169	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania	Nie dotyczy	0	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13 grudnia 2021 roku, przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu	Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF.	Gmina Bełchatów	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana

	podejmowane w ramach polityki			ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych. Gmina Bełchatów składa uwagę do w/w projektu o odstąpienie od tego pomysłu.				będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
170	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki	Nie dotyczy	0	W trakcie trwania konsultacji społecznych projektu FEŁ2027 w dniu 13 grudnia 2021 roku, przekazane zostały informacje o rozważanym wprowadzeniu ograniczenia możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych. Miasto Piotrków Trybunalski składa uwagę do w/w projektu o odstąpienie od tego pomysłu.	Wprowadzenie takiego ograniczenia uniemożliwiłoby ubieganie się o środki w ramach FEŁ2027 przez poszczególne miasta / gminy, na zadania własne, nie realizowane w ramach MOF. W takiej sytuacji miasta wchodzące z skład MOF miałyby mniejsze możliwości pozyskania dofinansowania, niż pozostałe.	Urząd Miasta Piotrkowa Trybunalskiego	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu - tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
171	Priorytet 2 Zielone Łódzkie	Cel szczegółowy (vi) Wsparcie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej	75	Zwracamy uwagę, że w rodzajach przedsięwzięć wymienionych do wsparcia brak przedsięwzięć odnoszących się do instalacji przetwarzających komunalne osady ściekowe. Ich ilość rośnie,	Na stronie 78 jest wymieniony indykatywny podział zaprogramowanych zasobów i fundusze są skierowane przede wszystkim na cel o kodzie 067 (zagospodarowanie odpadów z gospodarstw domowych) lub cel o kodzie 075 na wsparcie dla MŚP. Według kwalifikatora, Spółka z większościowym udziałem jest dużym przedsiębiorstwem i nie wpisuje się w żaden z ww. kodów interwencji.	Rawskie Wodociągi i Kanalizacja Sp.z o.o.	WYJAŚNIENIE	W CS (v) w Priorytecie 2 znalazł się typ przedsięwzięcia <i>inwestycje w zakresie oczyszczalni ścieków komunalnych, w tym wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi</i> . W związku z powyższym oraz zamiarem zachowania demarkacji między CS(v) i (vi) w priorytecie Zielone Łódzkie nie planuje się poszerzania wsparcia w CS(vi).

				a koszt przetworzenia jest ogromny. Planując budowę kompostowni osadów ściekowych nie widzimy możliwości pozyskania środków na realizację tego bardzo ważnego społecznie przedsięwzięcia.				
172	Priorytet 9 Łódzkie w transformacji	Cel szczegółowy (i) Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie	185	Ogólna uwaga dotycząca stron 185-193, tj. założeń budżetowych do poszczególnych kodów zakresu interwencji. Rozdystrybuowanie kwot pomiędzy kodami i procentowo małej kwoty zaplanowanej bezpośrednio dla przedsiębiorców w przełożeniu na działania wspomagające.	Wymienione na str. 177 planowane typy przedsięwzięć do wsparcia nie są możliwe do realizacji przy tak małych kwotach przeznaczonych bezpośrednio na wsparcie przedsiębiorczości (star'upów, MŚP) z regionu transformacji. Zaplanowane do realizacji liczne wskaźniki nie mają przełożenia na kwoty w poszczególnych kodach interwencji. Celem realizacji założeń w zakresie wspieranych przedsięwzięć, niezbędne jest przeniesienie środków finansowych z działań wspierających, na działania stricte związane z tworzeniem i rozwojem firm w obszarze transformacji.	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	WYJAŚNIENIE	Szacowanie wskaźników odbywa się m.in. w oparciu o uśrednione dane z projektów poprzedniej perspektywy odniesione do planowanej alokacji oraz przyjęte założenia ogólne, stąd oszacowana wartość jest tylko pewnym przybliżeniem i obarczona błędem. W wielu przypadkach na podstawie nazw kategorii interwencji trudno jest ustalić, do którego ze wskaźników dana kategoria się odnosi, a jest to niezbędne do założenia konkretnej kwoty alokacji na wskaźnik w celu jego prawidłowego oszacowania. W związku z tym, do poszczególnych wskaźników może być przypisany jeden lub więcej kodów interwencji wraz z odpowiadającą im alokacją. Może również wystąpić sytuacja, że na dany wskaźnik będzie założona tylko część alokacji na daną kategorię interwencji albo nawet kilka zsumowanych części alokacji z różnych kategorii interwencji. Rzeczywiście osiągnięta wartość wskaźnika może się różnić od oszacowanej i będzie wynikać z założeń przyjętych dla konkursów i rzeczywiście realizowanych projektów i prezentowana będzie w ramach przygotowywanych raportów w realizacji Programu. Podział alokacji na kategorie interwencji zostanie ponownie przeanalizowany w toku dalszych prac nad FEŁ2027.
173	Priorytet 9 Łódzkie w transformacji	Cel szczegółowy (i) Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia	177	Akapit 2: (...) Dofinansowane będą badania i wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych m.in. w zakresie GOZ, OZE, budownictwa energooszczędnego i pasywnego. Wsparciem objęta zostanie działalność gospodarcza	W przypadku zdiagnozowania w przyszłości innych potrzeb, niż tych wymienionych obecnie w prognozie, powyższe rozwinięcie pozwala na pozyskanie dofinansowania firmom, których branże nie zostały wymienione w pierwotnej formule powyższych zdań.	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	WYJAŚNIENIE	Opis, do którego odnosi się uwaga, wskazuje otwarty katalog wsparcia, wynikający z projektu TPST WŁ. Należy przy tym podkreślić, że typy przedsięwzięć nie zawierają ograniczenia do konkretnych branż, więc zapisy Priorytetu 9 nie zamykają możliwości pozyskania dofinansowania przedsiębiorstwom z branż innych, niż wymienione w opisie.

		celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie		związana z OZE, rozwojem logistyki czy sektora kultury i turystki (...) Powyższe zdanie ogranicza wsparcie m.in. dla przedsiębiorstw z innych branż. Propozycja zapisu: (...) Dofinansowane będą badania i wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych m.in. w zakresie GOZ, OZE, budownictwa energooszczędnego i pasywnego oraz innowacji m.in. w przedsiębiorstwach. Wsparciem objęta zostanie działalność gospodarcza związana z OZE, rozwojem logistyki czy sektora kultury i turystki oraz innych kluczowych specjalizacji i branż dla transformacji obszaru górniczo-energetycznego.				
174	2.1.1.2 Cel szczegółowy (ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych		42	przedsięwzięcia polegające na budowaniu, aktualizacji, poprawie jakości baz danych, w tym baz danych przestrzennych (geodezyjnych)	Bazy danych przestrzennych istnieją. Może pozostać przy aktualizacji i poprawie jakości.	Urząd Miejski w Sulejowie	WYJAŚNIENIE	Przy programowaniu FEŁ2027 przyjęto, że powinien to być dokument w dość ogólny sposób wskazujący kierunki wsparcia. Doprecyzowanie zapisów, ich zdefiniowanie lub ewentualne zawężenie zakresu wsparcia nastąpi na późniejszym etapie programowania dokumentów na okres 2021-2027 (w uszczegółowieniu programu, kryteriach, kwalifikowalności).
175	2.1.2.6. Cel szczegółowy (vii) Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich		80	tworzenie lub wsparcie centrów ochrony różnorodności biologicznej (np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ogrody tematyczne i edukacyjne, ośrodki rehabilitacji zwierząt chronionych), ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej;	Istnieje ośrodek rehabilitacji zwierząt w nadleśnictwie Piotrków	Urząd Miejski w Sulejowie	WYJAŚNIENIE	W uwadze wskazano typ przedsięwzięcia ujęty w projekcie FEŁ2027, ale nie zawarto propozycji zmiany. Również uzasadnienie nie wyjaśnia, czego dotyczy uwaga, w związku z powyższym nie jest możliwe odniesienie się do niej.

	rodzajów zanieczyszczenia							
176	2.1.6.1 Cel szczegółowy (ii) Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online		98	inwestycje w infrastrukturę turystyczną lub rekreacyjną, w szczególności tworzącą piesz, rowerowe, konne lub wodne szlaki turystyczne;	Doposażenie istniejących szlaków	Gmina Sulejów	WYJAŚNIENIE	Typ przedsięwzięcia, do którego się odnosi, nie wyklucza możliwości sfinansowania doposażenia istniejących szlaków turystycznych.
177	Priorytet 8 Łódzkie wspiera edukację i kadry		158	Prosimy o ujęcie w katalogu potencjalnych Wnioskodawców Instytucji Otoczenia Biznesu.		Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości	NIEUWZGLĘDNION A	Projekt Programu Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027, w treści nie posiada katalogu potencjalnych Wnioskodawców, wobec powyższego uwaga nie może zostać uwzględniona. Opis priorytetu zawiera jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027.

178	Priorytet 7 Łódzkie wspiera zatrudnienie i integrację		127	Włączenie do katalogu podmiotów mogących ubiegać się o dofinansowanie IOB z terenu spoza woj. łódzkiego. Możliwość ubiegania się o środki i realizacji projektów została zawężona jedynie do urzędów pracy oraz OHP.		Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości	NIEUWZGLĘDNION A	Ograniczenie wsparcia w ramach CS(a) do projektów PUP, OHP, WUP wybieranych w trybie niekonkurencyjnym wynika z ograniczeń finansowych oraz linii demarkacyjnej. Należy zauważyć, że ponad 96% alokacji przedmiotowego celu ma być finansowane w ramach środków Funduszu Pracy, a więc w ramach projektów PUP. W związku z tym, na pozostałe działania aktywizacyjne pozostaje kwota niecałych 6 mln euro. Poszerzenie grona beneficjentów o inne podmioty stanowiłoby odstępstwo od linii demarkacyjnej, a dodatkowo skutkowałoby obowiązkiem wniesienia przez te podmioty wkładu własnego w pełnej kwocie, a więc 15% wartości projektów. Dodatkowo należy zauważyć, że wraz z perspektywą finansową 2021-2027 nastąpiła zmiana w zakresie demarkacji wsparcia uczestników ze względu na status na rynku pracy. Osoby bierne zawodowo będą osobami zaliczanymi do katalogu osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym i ich aktywizacja odbywać się będzie w ramach cs (h), w ramach którego nie planuje się zawężenia grupy beneficjentów. Ponadto w ramach RPO 2014-2020 efektywność realizowanego wsparcia przez PUP-y jest na wyższym poziomie niż niepublicznych instytucji rynku pracy, a co za tym idzie ograniczenie wsparcia aktywizującego osoby bezrobotne do PUP jest jak najbardziej racjonalne. Mając na uwadze powyższe zasadnym jest utrzymanie realizacji projektów wyłącznie przez PUP, OHP i WUP.
179	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie		42, 44	Włączenie do katalogu podmiotów mogących starać się o wsparcie organizacji pozarządowych, niepublicznych oraz IOB.		Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości	WYJAŚNIENIE	Należy mieć na uwadze, że o dofinansowanie projektów w ramach CS(ii) w Priorytecie 1 będą mogły ubiegać się podmioty realizujące zakres wsparcia, który jest przewidziany w ramach ww. celu szczegółowego. Opis priorytetu wymienia jedynie główne grupy docelowe, które należy rozumieć jako podmioty korzystające z

								efektów realizowanych projektów. Podmioty uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów w ramach priorytetu zostaną wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów FEŁ2027.
180	Priorytet 1 Innowacyjne Łódzkie		38	Propozycja zwiększenia kwoty na inwestycję w środki trwałe w ramach działań związanych z B+R dla dużych przedsiębiorstw		Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości	NIEUWZGLĘDNION A	Zakres wsparcia wynika z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1058 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności (Mając na uwadze, że małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) są podstawą europejskiej gospodarki, w ramach EFRR należy nadal wspierać rozwój MŚP poprzez wzmacnianie ich trwałego wzrostu i konkurencyjności) i projektu Umowy Partnerstwa (W związku z niższą produktywnością małych i średnich firm w porównaniu do dużych, wsparcie będzie skoncentrowane przede wszystkim na MŚP). W związku z powyższym w projekcie FEŁ2027 wsparcie w zakresie projektów badawczo-rozwojowych będzie skoncentrowane na MŚP, dlatego też nie przewiduje się zwiększenia alokacji na inwestycje w środki trwałe w ramach działań związanych z B+R dla dużych przedsiębiorstw.
181				W celu realizacji zapisów Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 w zakresie poprawy jakości życia mieszkańców Łódzkiego i zapewnienia jak najlepszej jakości środowiska przyrodniczego, w tym ochrony terenów o największych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, należy za pomocą mechanizmu wsparcia finansowego stworzyć odpowiednie preferencje dla gmin i innych beneficjentów. Beneficjenci realizujący projekty związane z		Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych	WYJAŚNIENIE	W perspektywie 2014-2020 w niektórych typach projektów stosowane były kryteria wyboru projektów, które premiowały lokalizację inwestycji na terenach chronionych. W perspektywie 2021-2027 również zamierza się uwzględnić takie podejście - planuje się analizę zakresu interwencji w poszczególnych celach szczegółowych pod kątem zasadności przyznania dodatkowych punktów w kryteriach wyboru projektów dla lokalizacji inwestycji względem obszarów chronionych.

				ochroną środowiska, wykorzystaniem potencjału cennych walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, poprawą jakości i zagospodarowania wód powierzchniowych, sportem, turystyką, polityką społeczną, zdrowiem, edukacją, rozwojem gospodarstw ekologicznych, produkcją żywności ekologicznej i tradycyjnej mogą być dodatkowo premiowani, jeżeli będą je realizowali na obszarach objętych ochroną prawną (w myśl art. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody) lub na terenach gmin z największym udziałem obszarów chronionych.				
182				Brak jakichkolwiek środków przeznaczonych na promocję firm z regionu łódzkiego na targach i wystawach zagranicznych.	Jestem właścicielem małej rodzinnej firmy odzieżowej "RYBA", która jest beneficjentem programu Go to Brand. Zwróciłem uwagę że w nowej perspektywy funduszy europejskich nie ma środków na promocję regionu oraz firm z województwa łódzkiego. Będąc wystawcą na różnego rodzaju targach zagranicznych przekonałem się jak dobrą formą promocji nie tylko mojej firmy ale też naszego kraju są te imprezy. Jednak targi te są bardzo kosztowne i bez pomocy programów branżowych nie mógłbym sobie na nie pozwolić. Myślę, że i nasz łódzki region zasługuje na taką promocję. W nadchodzących latach od Buenos Aires po Osacę odbywać się będą duże imprezy typu Expo. Potrzebne było by wsparcie finansowe aby łódzkie firmy miały szanse pokazać się na tych imprezy. Korzystając z doświadczeń PARP-u i konstrukcji Go to Brand można by się pokusić o wypromowanie Regionu łódzkiego, nadać tej promocji ciekawą oprawę tak jak udało się wypromować Markę Polskiej Gospodarki. W rozmowach z łódzkimi przedsiębiorcami przewija się temat aby region łódzki dysponował swoim własnym projektem wspierającym przedsiębiorców w wyjazdach zagranicznych na międzynarodowe targi i wystawy a tym samym promocję regionu łódzkiego. Taki program przyczyni się do rozwoju ekonomicznego a także zwiększy prestiż naszego miasta i regionu.	Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	WYJAŚNIENIE	Wskazane w uwadze działania są ujęte w Priorytecie 1, w celu szczegółowym (iii) w ramach dwóch typów projektów: - wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw; - wsparcie branż kluczowych w regionie (promocja gospodarcza regionu). W ramach wskazanego celu szczegółowego promowane będą postawy przedsiębiorcze oraz wspierany wzrost internacjonalizacji przedsiębiorstw, w tym zwiększenia zdolności przedsiębiorstw do tworzenia produktów i usług o potencjale eksportowym (rozwój produktów), poszukiwania i zdobywania nowych rynków oraz zmiany modelu biznesowego.

183	Strategia programu: główne wyzwania w zakresie rozwoju oraz działania podejmowane w ramach polityki		1. W ramach części Zielone Budownictwo – dołożę rozdział Budownictwo niskoemisyjne 2. W ramach badań B+R – poszerzenie o prace badawczo-rozwojowe związane z utylizacją śmigieł turbin wiatrowych (do budowy kładek pieszo-rowerowych, mostów, dachów oraz zagospodarowania przestrzeni miejsko-parkowej). 3. W ramach badań B+R – poszerzenie o prace badawczo-rozwojowe związane z adaptacją do zmian klimatu na obszarach miejskich wraz z systemem przewietrzania miasta. 4. W ramach badań B+R – poszerzenie o prace badawczo-rozwojowe związane z przetwarzaniem odpadów medycznych dodawanych do mieszanki betonowej. Odpady medyczne zostaną przetworzone przy udziale wysokiej temperatury oraz ciśnienia, co równolegle pozwoli na dezaktywację wirusa. Będzie to sposobem na recykling potencjalnie zainfekowanych odpadów medycznych podczas produkcji materiałów budowlanych.		Politechnika Łódzka	WYJAŚNIENIE	Zapisy projektu FEŁ2027 nie wykluczają możliwości realizacji badań we wskazanym w uwadze zakresie. W ramach projektu FEŁ2027 planuje się m.in. wsparcie projektów badawczo-rozwojowych przedsiębiorstw, czy też możliwość świadczenia usług badawczych dla przedsiębiorstw. Wspieranie badań naukowych jednostek naukowych czy uczelni możliwe jest tylko na poziomie krajowym. Biorąc pod uwagę ograniczoną liczbę znaków w części strategicznej programu nie ma możliwości tak istotnego rozwinięcia zawartych w tej części informacji.
184			Informuję, że Gmina Wola Krzysztoporska negatywnie opiniuje wprowadzenie do programu ograniczenie możliwości pozyskiwania środków dla jednostek samorządów		Wola Krzysztoporska	WYJAŚNIENIE	Decyzja dot. wsparcia w trybie konkurencyjnym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, w tym tych w ramach ZIT, uzależniona będzie od ostatecznej alokacji przeznaczonej na wdrażanie mechanizmu ZIT w ramach poszczególnych CS i uregulowana będzie w dokumentach niższego rzędu

			terytorialnych w ramach naborów otwartych, w przypadku gdy przewidywana jest dla nich możliwość wsparcia za pomocą instrumentu rozwoju terytorialnego - Zintegrowane Inwestycje terytorialne, w ramach poszczególnych celów szczegółowych. Wprowadzenie takiego rozwiązania uniemożliwiłoby ubieganie się przez poszczególne samorządy o środki na zadania własne, co stawia pod znakiem zapytania sens istnienia MOF.				- tak, aby umożliwić elastyczne wdrażanie programu.
--	--	--	--	--	--	--	---